

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**TÜRKİYE’DE BİLGİ EDİNME KANUNU
UYGULAMALARI VE AB İLE
KARŞILAŞTIRILMASI**
Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:
Burcu DEMİR

İSTANBUL, 2016

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**TÜRKİYE'DE BİLGİ EDİNME KANUNU
UYGULAMALARI VE AB İLE
KARŞILAŞTIRILMASI**
Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Burcu DEMİR

Öğrenci No:

140771017

Danışman:

Prof. Dr. Levent Ürer

İstanbul, 2016

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “TÜRKİYE’DE BİLGİ EDİNME KANUNU UYGULAMALARI VE AB İLE KARŞILAŞTIRILMASI” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiği ve çalışmamın içinde kullandıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

İmza

Aday

Burcu Demir

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

3.10.2016

Enstitümüz *Uluslararası İlişkiler* Anabilim Dalı *Uluslararası İlişkiler* Programı yüksek lisans öğrencilerinden 140771017 numaralı **Burcu DEMİR**'in "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*Türkiye'de Bilgi Edinme Kanunu Uygulamaları ve Avrupa Birliği İle Karşılaştırılması*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 20.09.2016 tarih ve 2016/36 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin (c) bendi gereğince (55.) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~uygunluğu~~ /oybirliği ile *Kabul/Red veya Düzeltme* kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Prof. Dr. Levent ÜRER
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Doç. Dr. Armağan GÖZKAMAN
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Doç. Dr. Burak Samih GÜLBOY
(İstanbul Üniversitesi)

TÜRKİYE’DE BİLGİ EDİNME KANUNU UYGULAMALARI VE AB İLE

KARŞILAŞTIRILMASI

Tezi Hazırlayan: Burcu DEMİR

ÖZ

Bu tezin amacı bilgi edinme hakkının ortaya çıkışından itibaren Avrupa toplumlarında ki etkisi ve uygulanışı ile Türkiye örneklerini karşılaştırıp incelemektir. Bu bağlamda insan hakları içerisinde ki yeri ve demokrasi ile olan organik bağı vurgulanmıştır. Anayasal süreçleri hem Avrupa hem de Türkiye olarak ayrı ayrı incelenmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde bilgi edinme hakkının kavramsal olarak anlamı üzerinde durulmuş, demokrasi ve insan hakları ile olan ilişkisi anlatılmıştır. Dilekçe hakkının içeriği ve uygulaması üzerinde durulmuştur. Bilgi edinme hakkının Avrupa’da ki tarihsel gelişimi incelenmiştir. Bu hakkın gelişimi ile birlikte paralel gelişen demokrasi kavramına vurgu yapılmıştır.

İkinci bölümde ise bilgi edinme hakkının Türkiye’de ki tarihsel gelişimi incelenmiştir. Burada kavramsal gelişme ile birlikte anayasal açıdan içselleştirme kısmı da irdelenmiştir. 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun uygulamasının usulen ve şeklen nasıl yapıldığı anlatılmış ve yıllara göre değişen istatistiksel bilgiler verilmiştir. Türkiye Ombudsmanı, yani Kamu Denetçiliği Kurumu’nun verileri ele alınmış ve bilgiler verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise Avrupa Birliği uygulamaları ombudsman ve ülkeler bazında ele alınmıştır. Bu anlamda ilk girişimleri yapan ülke olan İsveç, köklü bir demokrasi ülkesi olan Fransa ve İspanya ele alınmıştır. Buradaki başvurular da yine usul ve şekil yönünden incelenmiştir. Aynı zamanda AB Ombudsman raporlarından çeşitli veriler derlenmiştir. En nihayetinde Türkiye ve AB ile “bilgi edinme hakkı uygulamaları”nın karşılaştırılması yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bilgi Edinme Hakkı, Dilekçe Hakkı Avrupa Birliği, İnsan Hakları

SUMMARY

The objective of this thesis is to compare and investigate the execution between Turkey and European Communities, after the entry into force of the Right of Information Acquisition Law. In this context, the position itself within Human rights & organic vineyard within democracy are emphasized. Constitutional progression have been examined individually both as Europe and Turkey. In the first chapter of the study, conceptual meaning about Right of Information Acquisition Law is emphasized, the relation within the democracy and human rights are explained. The contents of right to petition and execution is underlined. The historical development of Right of information Acquisition Law in Europe is emphasized. Conception of democracy which goes in parallel within the progression of this right, is emphasized.

On the second chapter, historical development of the right of Information Acquisition Law in Turkey is examined. Hereby, within conceptual progression, the internalization in terms of constitution is explicated. The way of execution of Law No: 4982, On Right Of Information Acquisition, modally and according to hoyle, is explained. The statistical informations that are amended by years, have been given. Turkey ombudsman, in other words, ombudsman institution's (public official who investigates citizens' complaints against the government) datas have been focused on and some informations have been given.

In this sense, Sweden, being the first country making the first attempt, Spain and France, being a deep-rooted democracy, are examined. The applications here, are examined by modally and according to hoyle. Eventually, Comparison between Turkey and EU are done in terms of Right of Information Acquisition Law.

Key Words: Information Right, Right of Petition, European Union, Human Right

İçindekiler

Sayfa No.

TABLolar LİSTESİ	I
KISALTMALAR	II
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	2
1.Bilgi Edinme Kavramına Genel Bakış	2
1.1.Bilgi Edinme Kavramı Tanımı ve Önemi	2
1.2.Bilgi Edinme ve Dilekçe Hakkı	4
1.3.İnsan Hakları Açısından Bilgi Edinme Kanunu	6
1.4.Bilgi Edinme ve Dilekçe Hakkının Tarihsel Gelişimi	9
İKİNCİ BÖLÜM	15
2.Türkiye’de Bilgi Edinme Hakkı ve Dilekçe Hakkının Gelişimi, Uygulanması	15
2.1.Bilgi Edinme ve Dilekçe Hakkının Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi ve Uygulamaları	15
2.1.1.Kanun-i Esasi	16
2.1.2.1921 Anayasası Dönemi	17
2.1.3.1924 Anayasası	18
2.1.4.1961 Anayasası	19
2.1.4.1982 Anayasası	21
2.2.Türkiye’de Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkı Kullanımına İlişkin Hukuksal Reformlar	25
2.2.1.1961- 1982 Anayasası Dönemi Reformları	25
2.2.2. 2003 Yılı ve Sonrası Dönem Reformları	27
2.3.Bilgi Edinme Kanunu Başvuru Süreci ve Değerlendirilmesi	32
2.3.1.Bilgi Edinme Başvurusu	32
2.3.2.Başvuru Şekli ve İçeriği	32
2.3.3.Başvuru Ücreti	34
2.3.4.Bilgi ve Belgeye Erişim	35
2.3.5.Bilgi ve Belgeye Erişim Süreci ve Başvuruların Cevaplandırılması	36
2.4.Türkiye Ombudsman’ı ve Bilgi Değerlendirme Kurulu	38
2.4.1.Türkiye Ombudsman’ı	38
2.4.2.Bilgi Değerlendirme Kurulu	44
2.4.2.1.Kurulun Görevleri	46
2.4.2.2.Kurulun Çalışma Usulü	46
2.5.Türkiye’de Bilgi Edinme Hakkına İlişkin Veriler	56
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	58
3.Avrupa Birliği’nde Bilgi Edinme Hakkı ve Uygulamaları	58
3.1.Avrupa Birliği	58

3.2.Avrupa Birliği’nde Anayasa Taslağı Gelişim Süreci	59
3.3.Avrupa Birliği’nde Bilgi Edinme Hakkının Gelişimi	61
3.4.Avrupa Birliği Adalet Divanı ve İlk Derece Mahkeme Kararlarında Bilgi Edinme Hakkının Uygulanması	65
3.4.1.Avrupa Birliği Adalet Divanı	65
3.4.2.İlk Derece Mahkemesi ve Karar rnekleri	65
3.5.Avrupa Birliği ve Türkiye Uygulamalarının Karşılaştırılması	67
3.5.1.Karřılařtırılmalđ Hukukta Bilgi Edinme Hakkı	67
3.5.1.1.İsveç	68
3.5.1.2.Fransa	70
3.5.1.3.İspanya	71
3.6.Türkiye ve AB Uygulamalarının Karşılaştırılması	72
SONUÇ	74
Kaynakça	77
EKLER	80
Ek.1.	80
Ek.2	89
Ek.3.	93
Ek.4.	94
Ek.5.	96
Ek.6.	98
Ek.8.	100

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1. 2013-2015 Arasında KDK Başvuru Sayıları	39
Tablo 2. 2013-2015 Arasında Yapılan Başvuruların Alanlara Göre Dağılımı....	40
Tablo 3. 2013-2015 Yılları Arasında Bölgelere Göre Şikayet Başvuru Sayıları .	42
Tablo 4. 2013-2015 Arasında Şikayet Başvurularına İlişkin Karar Dağılımlar...	43
Tablo 5. 2009-2015 Arasında MDK'na Yapılan Başvurular.....	56
Tablo 6. 2013-2015 Arasında AB Ombudsman'ına Başvuru Sayılar.....	62
Tablo 7. 2013-2015 Arasında AB Kurumlarına Yapılan Başvuru Sayıları.....	63
Tablo 8. 2013-2015 Arasında Ülkeler Bazında AB Ombudsman Başvuruları.....	64

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABAD	: Avrupa Birliği Adalet Divanı
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AIHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AKÇT	: Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
AT	: Avrupa Topluluğu
ATAD	: Avrupa Topluluğu Adalet Divanı
BEDK	: Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu
BEH:	: Bilgi Edinme Hakkı
BEHK	: Bilgi Edinme Hakkı Kanunu
BM	: Birleşmiş Milletler
EURATOM	: Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu
DHKK	: Dilekçe Hakkı Kullanımı Kanunu
HSYK	: Hakimler Savcılar Yüksek Kurulu
İYUK	: İdari Yargılama Usulü Kanunu
KDK	: Kamu Denetçileri Kurumu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi

GİRİŞ

İnsan hakları gelişimi, toplumların bilinçlenmesi üzerine şekillenmektedir. Bu gelişim demokrasi ile paralel ilerlemektedir. Bu anlamda ilk gelişmeler on beşinci yüzyılda ortaya çıkmıştır ve günümüze kadar gelişimini sürdürmüştür.

İnsan hakları açısından en önemli gelişmelerden biri de düşünceyi yayma özgürlüğü ve bilgiye erişimdir. Bu özgürlüklerin genişletilmesiyle birlikte, kişilerin düşüncelerini serbestçe yayabilmesinin yanında bunları savunabilmesi ve bu sebepten suçlanmaması ya da baskı altına alınmaması gibi özgürlüğü destekleyici noktalar öne çıkmıştır. Bilgiyi yayabilmek için herhangi bir önkoşul olmaması ile birlikte, basın aracılığı ile yapılmasına ilişkin kuvvetli bir vurgu vardır. Zira tarihsel örneklemelerde görüleceği üzere, hakkın kronolojik sıralamasında ilk sırayı basın özgürlüğü almaktadır. Kişilerin ve dolayısıyla toplumların bilgiye erişebilmeleri basın yolu ile rahatça sağlanabilmektedir. Ardından gelen yıllarda geliştirilen bilgi edinme hakkı günümüzde anayasal güvence altına alınan bir hak haline gelmiştir.

Bilgi edinme hakkının ülkemiz anayasasına giriş aşaması Avrupa Birliği müzakereleri içerisinde gerçekleşmiştir. Kamu Denetçiliği Kurumu ve Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Dilekçe Komisyonu bu alanda faaliyet yürütmektedir.

Bu bağlamda bilgi edinme hakkını konu edinen ve üç bölümden oluşan bu çalışmanın ilk bölümünde bilgi edinme hakkı kavramsal olarak incelenecektir ve kronolojik olarak gelişimi ele alınacaktır. İkinci bölümde ise Türkiye'deki gelişim aşaması ve uygulanışı incelenecektir. Son bölümde ise Avrupa Birliği uygulamaları ele alınacak ve Türkiye ile karşılaştırması yapılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.Bilgi Edinme Kavramına Genel Bakış

1.1.Bilgi Edinme Kavramı Tanımı ve Önemi

Bilgi edinme hakkı kanunu, hem ülkemizde hem de uluslararası platformlarda adından çokça bahsedilen, anayasa hukuku tartışmalarında önemli rol oynayan bir kanundur. Bu bağlamda bilgi edinme kanunun içeriğinin anlaşılabilmesi için öncelikle tanımlanması daha doğru olacaktır. Bilgi edinme ile ilgili çeşitli tanımlamalar yapılırken, bilgi niteliği taşıyan unsurların ulaşılabilir olması açısından yazıya dökülebilir nitelikte olmaları gerektiği üzerinde durulmuştur.

Bilgi tek başına herhangi bir kayıt altına alınmaksızın hukuken bir anlam taşımamakta, bilginin kayıt altına alınması ise belgeyi karşımıza çıkarmaktadır. Bu durumda belgenin niteliği ve anlamı önem taşımaktadır. (Özkan 2004) Bir belgenin hukuksal açıdan bilgi niteliği taşıyabilmesi için kayıt altına alınması gerekliliği öngörülmektedir.

Doktrinde bilgi edinme hakkı ile ilgili birçok tanımlama yapılmaktadır. Bu tanımlamalardan birkaç tanesini sıralayacak olursak; *Yaşamış*, bilgi edinme hakkı ile ilgili şunları ifade etmektedir; bilgi özgürlüğünün temel alındığı, şeffaflığın gözetildiği ve açık yönetim anlayışının esas olduğu bir hukuk düzenidir, demektir. (Yaşamış 2004) *Bayraktar* ise bilgi edinme hakkını, kişilerin erişmek istedikleri belgelere sorunsuz şekilde ulaşabilmesi ve bunun bürokratik engellerle tıkanmaması gerektiği üzerine bir tanımlama yapmıştır.(Bayraktar 2004)*Bilgilendirme Değerlendirme Kurulu'nun* ise internet üzerinde yayınladığı tanım şöyledir, en basit anlamıyla bilgi edinme hakkı, bireylerin kamu kurum ve kuruluşlarının görevlerinden dolayı sahip oldukları bilgilere erişim hakkıdır. (Bedk 2016)*Özay'a* göre bilgi edinme hakkı, kişilerin yönetime katılması ve demokratik unsurların gelişebilmesinin bu yolla mümkün olacağını söylemiştir. (Özay 2002) *Yıldırım*, bilgi edinme hakkını yönetenlerin ya da idarelerin kendi iç işleyişleri ve toplumu ilgilendiren unsurlar ile ilgili yaptıkları işler hakkında kişilere bilgi vermesi (Yıldırım 1998) olarak açıklamıştır. *Işık'a* göre, Bilgi edinme, idarelerin işleyişleri gereği yaptıkları

faaliyetleri, bunların sonuçlarını ve iş süreçleri ile ilgili kısımları kişiler ile paylaşmasıdır. (Işık 2010) Son olarak ise bilgi edinme hakkının yasalaşma sürecinde adalet bakanı olan Cemil Çiçek şöyle bir tanımlama yapmıştır: “Bilgi edinme hakkı”, gerçek ya da tüzel kişilerin kendi faaliyet ya da ilgi alanlarını kapsayan konularda ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından bilgi alabilmesidir (Çiçek 2006) şeklinde açıklamıştır.

Herkes bilgiye, kanunda gösterilen başvurulacak kurumlar çerçevesinde erişmekte özgürdür ve bununla ilgili herhangi bir yerel ya da ülke genelinde uygulanan baskıya maruz kalmamalıdır. (Article 19 2016) Sosyal devlet ilkesinin gereği olarak halk için çalışmalar yapan idarelerin, işleri ile ilgili olarak hukuk devleti ilkesine bağlı kalıp kalmadığının denetlenmesidir. (İ. Çolak 2005) Hukuk devletine bağlılık; yönetenlerin ya da idarelerin yaptıkları işler ile ilgili olarak, bu faaliyetlerden etkilenecek olan kişilerin yapılmış ya da yapılacak olan adımlardan haberdar olması ile sağlanabilecektir. (Şengül 2005)

Bu örneklerden yola çıkarak bir tanımlama yapmak gerekirse bilgi edinme hakkını, idarelerin şeffaflaşması ve bireylerin bilgi niteliği taşıyan çeşitli dokümanlara başvuru ya da haber alma yolu ile ulaşabilmesi olarak açıklamak doğru olacaktır. Bilgiye ulaşabilmek için yapılan başvuru şekli ise, dilekçe ile başvuru yöntemidir.

Tarihsel örnekler incelendiğinde kamu yönetimi konusu akla gelince gizlilik kavramının baskın olduğu, yönetim kavramının paylaşılmadığı, tek kural koyucunun devlet olduğu gibi durumların akla gelmesi olasıdır. (Koçak 2010)Bahsedilen bu gizlilik anlayışı idarecileri etik dışı davranmaya itebilir. (N. Çolak 2005) Saydığımız etik dışı davranışın gerçekleşmemesi için, idareler üzerinde kamuoyu tarafından oluşturulan doğal bir denetim mekanizması gerekli olmaktadır. Bu mekanizma hukuk devleti zemininde hareket etmeyi sağladığı gibi doğru kararlar alınmasına da yardımcı olmaktadır. (Aras ve Altınok 2009)

Bilgi edinme, kamu otoriteleri tarafından tutulan bilgilere kamunun erişebilmesidir ve bu iki yolla yapılmaktadır: 1. kamu otoriteleri kendi faaliyet alanları hakkında bilgi yayınlamak zorundadır, 2. Toplum ise kamu otoritelerinden bilgi talep etme hakkına sahiptir. (İco 2016)

1.2.Bilgi Edinme ve Dilekçe Hakkı

Bilgi edinme hakkının ilk ayağı olarak görülen dilekçe hakkı en eski haklardan biridir. (Hız ve Yılmaz 2004) Bu hak, devlet vatandaş ilişkilerini şeffaflaştıran ve yakınlaştıran bir araç olarak sayılmaktadır. Bu hak sonucu elde edilen bilgiler, bireyler ya da onlar aracılığı ile bilgi sahibi olan toplumların, idareler ile arasındaki güveni sağlam tutar, tazeler. Dilekçe hakkı, bilgi edinme hakkının ilk aşaması ve insan hakları ile olan organik bağı ile ilişkisi sebebiyle bu açıdan önem arz etmektedir. (Yaşamış 2004)

Değişen yaşam koşulları ile birlikte toplumlar üzerinde filizlenen devlet yapısının bir gereği olarak insanlar istek ve şikayetlerde bulunmaya başlamışlardır. Bu çerçevede ihtiyaçlar, insanda, çevresi ile ilgili bir takım istek ve şikayetler ortaya çıkarmıştır. Konu ile olan ilgisi sebebi ile bilgi edinme ve dilekçe hakkına doğuştan itibaren kazanılan, “tabii bir hak” denilmiştir. (Armağan 1972)

Bu konu ile ilgili düzenleme, bir hak ve özgürlükten yararlanılma amacıyla yapılır; düzenleme olmadıkça haklardan ve özgürlüklerden fiilen yararlanma mümkün değildir. (Esen 1970) Çünkü başvurulacak kurum ve usul açısından yol gösterici bir kaynağın eksikliği ortaya çıkmaktadır. Bu da hukuksal düzenlemeyi esas kılmaktadır. Bahsedilen nitelikler gereği bilgi edinme hakkının pozitif hukukta bir hak olarak yer alabilmesi ve uygulanabilir hale gelebilmesi zaman almıştır.

İlk zamanlarda belli sınıflara tanınan bu hak, daha sonra herkesçe tanınması ile birlikte, yönetenler üzerinde bir denetim mekanizması ve kamuoyu oluşturma yolu olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu gelişmelerde, temsili demokrasinin doğuşunun ve bireyi öne çıkaran, ferde değer veren anlayış ve düşüncelerin etkisi olduğu da bir gerçektir. (Hız ve Yılmaz 2004)

Toplumları yöneten idarelerin demokrasi konusunda gelişmişlik seviyeleri onlar ile ne kadar yakın ilişki kurduğuna bağlıdır dolayısıyla demokrasi ölçüsünün görebilmek için bilgi edinme hakkının uygulanabilirlik seviyesi bu açıdan önemli bir yol göstericidir. (Paker 2016)

Bilgiye erişim geniş bir fikir birliği ile bilgileri kullanılabilir hale getirmek, şeffaflığı ve hesap verilebilirliği teşvik ederek yolsuzluğun önlenmesi ve tespiti için önemli bir hale gelmektedir.

Bir düzen içerisinde sistematik olarak birbirini besleyen iki ana unsurdan biri olan idareyi siyasal toplum, milleti de sivil toplum olarak nitelendirecek olursak (Şehsuvaroğlu 2007) devlet vatandaş ilişkilerini hukuk devleti anlayışı zemininde ele almak gerekmektedir. Bu anlamda kişiler öğrenmek istedikleri bilgiler ile ilgili yapacakları başvuruları hukuksal çerçevenin gerektirdiği şekilde yapmalıdır. Bu hukuk devleti temelinde kalınması için önemlidir.

İstenilen bilgiye ulaşabilmenin kolaylığı, toplumsal ya da bireysel haklar bakımından incelendiğinde, demokrasinin gelişmesi için çok önemli bir unsur olarak görülmektedir. Artık toplumlar, idare karşısında daha etkin ve hesap sorabilir bir konuma gelmiştir. Bu değişimler ile birlikte idare egemen bir kültürden, birey ve toplumun çok daha etkin olduğu bir yönetim biçimine geçiş süreci başlamıştır.

Çeşitli sebepler ile bir araya gelmiş ve örgütlenmiş toplumlar kamusal alana dahil olabilmek adına bilgi ve belgelere erişebilmelidir. Sivil toplum olabilme yolunda atılabilecek en demokratik adım da budur. (Paker 2016)

Görüldüğü üzere bilgi edinme hakkına erişen toplumların demokrasi konusunda ilerleme kaydettikleri ortaya çıkmaktadır. Yönetime katılan halkın bu konu ile ilgili iradeye sahip olması güçlü toplumlar yaratmakla birlikte oluşturduğu doğal denetim mekanizması ile verilecek kararların doğru yönde ilerlemesine katkıda bulunmaktadır.

1.3.İnsan Hakları Açısından Bilgi Edinme Kanunu

Ulusüstü bir etki alanı olan insan hakları, yönetilen ve idareciler arasındaki ilişkiyi düzenleyen önemli temel öğelerin başında gelmektedir. (Tayfun 2007) Bilgi edinme hakkı temel insan hak ve özgürlüklerinin üçüncü kuşağını oluşturan dayanışma haklarının (solidarity rights) iyi bir örneğidir. Bilgi edinme özgürlüğü ise, ifade özgürlüğü ile olan yakın ilgisi nedeniyle daha çok birinci kuşak hak ve özgürlüklere yakın durmaktadır. (Yaşamış 2004)

Bilgi edinme hakkı, insan hakları çerçevesinde incelenmekte olup, tarihsel süreci de bu alanda değerlendirilmektedir. İnsanlık var olduğu günden itibaren çeşitli siyasal ve sosyal örgütlenmeler içerisine girmiş ve günden güne bu örgütlenme yapısını geliştirmiştir. Bu gelişim sürecinde oluşan çeşitli sosyal ya da siyasal yapıların bilinç kazanmasıyla birlikte insan hakları daha fazla önem kazanmış ve ilerlemeye devam etmiştir. Önceki dönemlere göre kendini çok daha fazla geliştirmiş olan toplumlar, devletleri etkisi altına almaya başlamış ve çeşitli taleplerini ifade etmeye başlamışlardır. Bu beklentilerin karşılanması ile birlikte toplumların, devlet ya da idare ile olan ilişkileri artmış, pekişmiştir. Gelişen bu ilişki temelinde demokrasi kavramı da yerleşmeye başlamıştır. Devletlerin ve idarelerin hesap verilebilirlik durumları demokrasi ile içselleştirilmektedir.

İnsan faktörü demokrasinin temel taşı olarak görülmektedir. İnsan faktörünü konunun odak noktasına koyan demokrasi özgürlükler ile oldukça yakın ilişkidir. Öte yandan bilgi edinme hakkı demokratik siyasal hayatın vazgeçilmez bir unsurudur. (Eken 1993) Çünkü idarelerin denetlenebilmesi demokrasinin kazanımları sayesinde gerçekleşmektedir.

İnsan haklarının doğuşu ve çıkış noktası olarak kabul edilen bazı toplumsal olaylar sonuçları itibarıyla yarattıkları etki açısından da tüm insanlığı etkilemiştir. Bu toplumsal olaylar yalnızca yaşadıkları coğrafyayı etkilemekle kalmamış tüm dünyaya yayılan evrensel bir hak arama mücadelesine dönüşmüştür. Bu hak arama mücadelesi tıpkı bilgi edinme hakkının kaynağında olduğu gibi herkese etkilemiş ve tüm toplumları harekete geçirmiştir. Böylece birbirinden etkilenen toplumlar haklarının bilincine varıp idarelere olan talep ve isteklerini arttırmışlardır. Bu taleplerin hukuksal

bir zemine oturması ile bilgi edinme hakkının doğuşu gerçekleşip, gelişimi de başlamıştır, diyebiliriz.

İnsan hakları kapsamında incelenen bilgi edinme hakkının doğuşu ve gelişmesi ile birlikte devletler şeffaflaşmaya bireyler ise bilgilenece ve yönetime dahil olmaya başlamıştır. İstisna haller dışında bilgi edinme hakkı ile birlikte, idare ve vatandaş ilişkileri gelişmiş ve geçmişte ulaşılabilirlik açısından birbirinden uzakta olan bu yapılar daha yakın konuma gelmişlerdir. Karşılıklı olarak güven ilişkisinin yerleştiği sistemlerde kurumlar ve toplumlar daha etkin şekilde çalışabilmektedir. (Soner ve Erendag 2005) Bilgi edinme hakkı(BEH) yöneticilerin yeterlilik ve etkili olma düzeylerinin artmasına yardımcı olacak ve bürokratik yozlaşma riskini azaltacaktır. (Yaşamış 2004)

İdarenin işleyişi ve faaliyetleri hakkında çeşitli bilgi alma taleplerinde bulunan bireyler, olumlu geri dönüşler ile karşılaştığında bunun yansıması olarak idareyi destekleyecektir. Aynı zamanda oluşan bu mekanizma doğal bir denetim sistemi haline gelecek ve kurumların daha başarılı bir grafik çizmesine yardımcı olacaktır. Hesap verebilirliği yüksek bir devlet idaresi, ona bağlı hizmet alan ya da herhangi bir organik bağı bulunan kitle yahut bireyler için sağlam bir güç durumuna gelmektedir. Denetleyen bir toplum, idarecilerin hata yapmasına izin vermeyecek şekilde örgütlenme yapısını sürdürebilmektedir. Bu mekanizma karşılıklı olarak sistemin iki ayrı köşesinde bulunan idare ve bireyleri besleyip, geliştirmektedir.

Bilgi edinme hakkı(BEH), idarelerin bulundukları kurum gereği yapmış oldukları işleri doğru yapmalarını, ihmal etmemelerini sağlayan aynı zamanda idarecilerin mesleki konumlarını kendi şahsi çıkarları için kullanmasını engelleyen doğal bir denetim mekanizmasıdır. BEH doğru ve usulen zamanında kullanıldığında demokrasi ile olan ilişkisi ile beraber idare ve toplum arasındaki iletişimi de kuvvetlendirecektir. (Çiçek 2006)

İdarenin hesap verebilir bir yapıda olmasının dışında elinde bulundurduğu bilgileri, suistimal etmeden gerçekten kişilerin faydasına kullanıp kullanılmadığının da öğrenilmesi önem arz etmektedir. Bu bilgilerin öğrenilmesi aynı zamanda keyfi uygulamaların engellenmesini sağlamakla birlikte kişisel çıkar edinme çabalarının

önüne de geçmektedir. Hesap verme zorunluluğu hisseden devlet idaresi, hata yapmaktan çekinip, denetim mekanizmasının doğrudan halk ya da birey olduğu bilincine tam anlamıyla varmaktadır.

BEH'nın bir getirisi olarak şeffaflık ve hesap verilebilirlik son yıllarda karar alma süreçlerinde etkisini göstermiş ve denetlenebilir olma olasılığını arttırmıştır. BEH istenilen bilgiye ulaşmada en önemli hukuksal düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır. (Çiçek 2006) Yönetimler ve idareler demokrasiye bağlı olmayı amaç edindiklerinde bu hedeflerine ulaşabilmek adına yapacak oldukları ilk hukuksal düzenleme bilgi edinme hakkı olmalıdır. Şeffaf bir yönetim olabilme yolunda ilerleyen bir idarenin, demokrasi ile bağının çok güçlü olması gerekmektedir. Zira bilgi edinme hakkının topluma ya da bireylere tanınmadığı bir yönetim sistemi demokrasiden çok uzakta olarak tanımlanmaktadır.

Kişilerin kimi zaman doğuştan kimi zaman da sonradan kazandığı haklar kendilerine idareler tarafından bahşedilen bir şey olarak görülmemelidir, hukuk devletin bir gereği olarak bu düzenlemelerin yapılması bir önkoşuldur. Bu haklar çerçevesinde kendini hizmet ettiği topluma açan devlet gittikçe şeffaflaşır ve demokrasi anlamında büyük bir yol almış olur. (Selçuk 1995)

Demokrasiyi içselleştirmiş olan toplumlarda, devlet ve birey ilişkileri sağlıklı şekilde ilerlemektedir. Tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere demokrasi kavramının yerleşmesi ve yeşerebilmesi açısından bilgi edinme hakkının uygulanması çok önemlidir. Bilgi edinme ile denetim aracı haline gelen toplum, haklarını daha iyi şekilde savunabilir bir hale gelmektedir.

Tarihsel sürecini inceleyeceğimiz bilgi edinme hakkı çeşitli toplumsal olaylar sonucu yayınlanan bildirgelerden ve kabul edilen sözleşmelerden, değişen ve dönüşen inanç ve toplum yapısından, dinlerin egemen olduğu devlet yönetiminin el değiştirmesinden ve benzer birçok tarihi olaydan etkilenecek gelişmeye devam etmiştir. Bu tarihsel olayları kronolojik sıralamasına göre incelediğimizde bu hakların ne kadar zor şartlar altında kazanıldığını ve toplumların haklarını elde edebilmek için büyük bedeller ödediğini görmekteyiz.

1.4.Bilgi Edinme ve Dilekçe Hakkının Tarihsel Gelişimi

Bilgi edinme hakkının tarihsel gelişimi incelendiğinde 16. Yüzyıldan günümüze kadar uzanan kronolojik bir sıra izlemek daha doğru olacaktır. Bu süreç içerisinde yaşanan çeşitli siyasal ve toplumsal olaylar, idareler veya toplumu yöneten güçler ile toplumlar arasında bağ kurulmasına yardımcı olmuştur. Bireysel mücadeleler kolektif faydaların gözetildiği mücadelelere dönüşmüş ve toplumlar bedel ödeyerek, direnerek haklarını elde etmişlerdir.

BEH'nin, yazılı olarak ilk kez İngiltere'nin 1215 tarihli Magna Carta'sında yer aldığı genel kabul görmektedir. (Erol 2005) BEH daha önce de belirttiğimiz üzere insan hakları çerçevesinde incelenmekte olup uzun bir tarihsel geçmişe sahiptir. 1776 "Virginia Bildirisi" ve 1789 "Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi" bu bağlamda anımsanacak ilk anayasal belgelerdir. (Yaşamış 2004) BEH'nin evrensel bir boyut kazanmasında, 1789 tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nin rolü büyüktür. Bildirge'nin 14. Maddesi BEH ile ilgili düzenlemeleri içermektedir. (bknz **Ek-7**) Yine BEH ile ilgili olarak konulara atıf yapılan diğer bir madde ise aynı bildirgenin 15.maddesidir.(bknz **Ek-7**) Bu maddelerin içeriğinde vergi düzenlemesine ilişkin hususlar ve bu düzenlemelere ilişkin hesap sorabilme hakkının olduğuna ilişkin hükümler yer almaktadır.

BEH ilk uygulamalarından biri İsveç'te 1766'da gerçekleştirmiş ve 1973 yılında da hukuksal zemine kavuşturulmuştur. Bu düzenlemelerin temeli, bilgiye ulaşabilme ve idarelerin bu konudaki tutumu ile ilgilidir.

Denetleme konusunda önemli bir kurum olan ve BEH ile doğrudan ilişkili olan Ombudsman (kamu denetçisi) olarak adlandırılan kurum da 1809'da İsveç'te kurulmuş ve günümüzde de çalışmalarını sürdürmeye devam etmektedir toplamda sayısı dörde yükselmiştir. (Paker 2016) Kamu Denetçisi ya da diğer adı ile Ombudsmanlık kurumu kamusal bir denetim faaliyeti sürdürmektedir. (Hukab Dergi 2016) Sürdürdüğü denetimin temel ilkesi insan hakkı ihlalleri konusunda göstereceği hassasiyettir. Bu yapı yapacağı inceleme ve araştırmalar sonrası ortaya çıkardığı raporlarla ve bu raporların kamuoyuna açıklaması ile idarenin hizmetlerinin etkinlik ve verimliliğini, kalitesini ve yerindeliğini artırabilir.

Bu ilke, Amerika Birleşik Devletleri'nde 1946 yılında "İdare Usul Kanunu" (Administrative Procedure Act), 1966 tarihli "Bilgilenme Özgürlüğü Kanunu" (Freedom of Information Act), 1974 tarihli "Özel Yaşamın Gizliliği Kanunu" (Privacy Act) ve 1976 tarihli "Güneşin Yönetim Kanunu" (Government in Sunshine Act) ile uygulanmaya başlanmış ve geliştirilmiştir. (Bilgi Edinme Hakkı 2016) Söz konusu ilke İtalya'da 1990 tarihli "İdari Usuller ve Belgelere Ulaşma Hakkı Kanunu" ile, İspanya'da 1889 ve 1958 tarihli "İdari Usul Kanunları" ve 1992 tarihli "Kamu İdarelerinin Genel İdari Rejimi ve Genel İdari Usul Hakkında Kanun" ile, Belçika'da 1991 tarihli "İdari Tasarrufların Gerekçeleri Hakkında Kanun" ve 1994 tarihli "İdarede Şeffaflık Sağlama Hakkında Kanun" ile uygulamaya konurken, Fransa'da 1978-1979 yıllarında bu konuda üç önemli kanun maddesi kabul edilmiştir. Bunlar, 6 Ocak 1978 tarihli "Bilgi İşlem, Fişler ve Özgürlükler Kanunu", 17 Temmuz 1978 tarihli "İdari Dokümanlara Giriş Kanunu" ve 11 Temmuz 1979 tarihli "Kararların Gerekçelendirilmesi Kanunu"dur, ayrıca 3 Ocak 1979 tarihli "Arşivler", 4 Ocak 1980 tarihli "İyi Hal Belgelerinin Otomize Edilmesi", 27 Şubat 1977 ve 8 Haziran 1987 tarihli "Vergi Mükelleflerinin Bilgilendirilmesi" hakkındaki kanunlar ile 28 Kasım 1983 tarihli Kararname gibi düzenlemeler de bireysel kararların konusu olan yönetilenlere gerçek bir şekilde bilgilenme imkanı sağlamaktadır. (Çiçek 2006)

Tarihsel süreç incelendiğinde ilk örneklerin anayasal bir belge niteliği taşıması önemlidir, çünkü uygulama alanını genişletmekte ve hak ihlalleri durumunda da bir şeyler yapabilme imkanı tanımaktadır Anayasal belgeler, anayasal düzenlemeler ile birlikte ilerlemiştir. Yine tanımlarda bahsedildiği üzere, bu hakların toplumlara ve bireylere kazandırılması direk olarak demokrasinin gelişme süreci ile ilişkilendirilmektedir. Bilgiye kolay ulaşılabilen toplumlar demokrasi anlamında çok daha hızlı bir ilerleyiş göstermekte ve birçok alanda ilerleme kaydedebilmektedir.

Bilgi edinme hakkı, ilk kez 1776 yılında İsveç'te vatandaşlara tanınmış bir haktır. Bilgi Edinme Hakkı ile ilgi olarak yasal düzenlemeler anlamında ilk adımı atan ülke de İsveç'tir. Bu bağlamda ilk yasal düzenleme "Basın Özgürlüğü Yasası"dır. 1776 tarihli olan yasa bireylere resmi belgelere erişim hakkı tanımaktadır.

1776’da Virginia İnsan Hakları Yasası basın özgürlüğünün, özgürlüklerin temelini olduğunu ve ancak baskıcı yönetimler tarafından yasaklanabileceğini belirtmişti. (Bengi 2008)

Bilgi edinme hakkı bağlamında en önemli gelişimlerden biri de 1948 tarihli Birleşmiş Milletler(BM) İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile elde edilmiştir. Bildirgenin 19. Maddesi “ifade özgürlüğü” başlığını taşımaktadır. (bknz **Ek-3**) Bildirgenin 19.maddesi açıkça, bilgi edinme hakkını tüm aşamaları ile ele almaktadır. Hak arama, alma ve yayma özgürlüğünün her birine ayrı ayrı değinilmesi önemlidir.

BM Genel Kurulunun 14 Aralık 1946’daki konferansında BEH üzerine özellikle vurgu yapılmış ve insan hakkı statüsü üzerinde durulmuştur. (Daccessdds 2016) BM’in yayınladığı bu bildiri oylama sonucunda kabul edilmiş olup hukuksal anlamda bir tavsiye niteliği taşımaktadır. Bağlayıcılık anlamında etkisi olduğu söylenemez. (Aybay 2006) Ancak birçok dile çevrilmiş olması (Unhchr 2016) bildirinin evrensel anlamda bir değer taşıdığını ve etkisinin büyük olduğu gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. (Aybay 2006)

BM’lerin yayınladığı bu bildirmede bulunan maddelerin oylama sonucu kabul edilmesi sebebi ile “bağlayıcı” etkisi olmaması ayrıca belirtilmesine karşın, iç hukuk yollarında verilen birçok kararda bu bildirgeye yapılan atıflar nedeniyle devletlerin hukuk sisteminde etkilerinin görüldüğünü söylemek mümkün olmaktadır. Uluslararası anlamda bu kadar çok dile çevrilmiş olan bir bildirgenin ardından benzer adımlar atılmaya devam edilmiştir.

Bu alanda ikinci uluslararası gelişme 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’dir. İfade özgürlüğüne ilişkin konular 10. Madde üzerinde düzenlenmektedir ve maddenin içeriği ise ifade özgürlüğüne ilişkindir. (bknz **Ek-3**) Sözleşmenin, 10. Maddesi birinci bendinin ikinci cümlesi BEH’ni açıkça anlatmaktadır. Bu açıklamada özellikle değinilen husus; kamu otoritelerinin müdahalesinin olmadığı ve ülke sınırlarının ortadan kalktığı bir fikir alıp verme özgürlüğünden bahsetmektedir. Yapılan bu tanım, hakların çok geniş bir çerçevede bağlayıcı olduğunu anlatmaktadır. Burada yalnızca yerel kanun koyucuların

müdahalesinden değil aynı zamanda tüm dünyayı kapsayan bir otorite baskısından bahsedilmektedir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi(AİHS), sözleşmeye taraf devletlerin amaçları ile konulan kurallar ve bu kuralların içeriği itibariyle, kişilere doğrudan haklar tanımaktadır. Sözleşmenin birinci maddesinde yer alan, taraf devletlerin *“sözleşmeye taraf olanlar kendi toplumlarına ilk bölümdeki hak ve özgürlükleri tanır”* hükmü ile sözleşme ve ek protokolleri yorumlamaya yetkili olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının bağlayıcılığı ve uygulanması zorunluluğuna ilişkin düzenlemeler taraf devletler için bu sözleşmenin bağlayıcılığını ortaya koymaktadır. (Şahbaz 2004)

AİHS, Avrupa Birliği(AB) toplumunun sahip olduğu hakları düzenleyen ve aynı zamanda AB idarelerinin topluma karşı sorumluluklarını düzenleyen ilgili maddede bilgi edinme hakkına ilişkin düzenlemeler görülmektedir. (bknz **Ek-3**) Yine aynı şekilde 41. ve 42. Maddelerde konuya ilişkin hükümler düzenlenmektedir. Sekizinci madde herkesin kendine ilişkin bilgiye erişmesi hakkını tanımakla birlikte, 41. ve 42. maddeler bu bilginin nasıl elde edileceğine ilişkin gizlilik vb düzenlemeleri içermektedir. (bknz **Ek-3**)Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi insan haklarını uluslararası düzeyde güvence altına almıştır aynı zamanda insan hakları ihlallerini devletlerin iç meselesi olarak sayılmasının önüne geçmiş ve devletlerin bu konuda yaptıkları hak ihlallerini ulusüstü bir alana aktarmasına yardımcı olmuştur. (Edb 2016)

Bilgi edinme hakkı ile ilgili diğer bir uluslararası gelişme ise Birleşmiş Milletler Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesi’dir, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda 16 Aralık 1966’da kabul edilen sözleşme 23 Mart 1976’da yürürlüğe girmiştir, Türkiye ise bu sözleşmeye 14 Ağustos 2000’de taraf olmuştur. (Tbmm 2016) BM Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesi’nin konumuz ile ilgili maddesi 19.maddedir. (bknz **Ek-4**)

Konu ile ilgisi açısından önemli olan ve bahsedilmesi gereken uluslararası belgelerden biri de Çevresel Sorunlarda Bilgiye Erişim, Karar Almaya Katılma ve Yargıya Erişim ile ilgili olan Aarhus Konvansiyonu’dur. (Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in

Environmental Matters) Çevre ile ilgili konulara ilişkin düzenlemelere verilen örnekler genellikle Aarhus ile başlar ancak bu konuda girişimler çok daha eski tarihlere uzanmaktadır. (Turgut 2012)

BM Avrupa Ekonomik Komisyonu'na ait bir çalışma olan bu sözleşme 25 Haziran 1998'de Danimarka'nın Aarhus şehrinde imzalanmıştır. Türkiye anlaşmayı günümüzde henüz onaylamamıştır, edinilen bilgilere göre Türkiye Dış İşleri Bakanlığı'nın bu anlaşmanın onaylanması için herhangi bir çaba harcamayacağını belirtmekte ve konunun AB ile yürütülen uyum çalışmaları sırasında çözüme kavuşturulacağı düşünülmektedir. (Yaşamış 2004) Bu sözleşmeye taraf olunmamasına ilişkin öne sürülen bazı koşullar GAP projesinin sürdürülmesinde ortaya çıkabilecek olası engellemeler ve devletin konvansiyon şartları konusunda teknik olarak yetersiz kalma şüphesi üzerine kuruludur. (Yaşamış 2004)

Burada ifade edilmesi gereken bir husus, Aarhus Sözleşmesi'nin kabul edilip yürürlüğe konulmasının AB'ne üyelik yolunda Türkiye'nin yerine getirmesi gereken şartlardan olduğudur. 2009 yılında yayınlanan raporda konu ile ilgili olarak bir gelişmesinin kaydedilmediği belirtilmiştir. (Stgm 2016) Aarhus'un 3.maddesinde konumuza ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. (bkz **Ek-4**) Aarhus Sözleşmesi'nin en önemli kısımlarından biri, 4. Maddede düzenlenmiş olan “çevresel bilgiye erişim” konusudur, bu maddenin 1.fıkrası tarafları, resmi makamların 4.maddenin diğer fıkralarında yer alan hükümleri de dikkate alarak talep halinde çevresel bilgileri herhangi bir menfaat şartı aramadan bireylerin kullanımına sunmakla mükellef kılmiştir. (Güneş 2010)

Yine aynı sözleşmenin dördüncü maddesinin ikinci fıkrasına göre yapılan başvurudan sonra 1 ay içinde cevap verilmesi gerektiği söylenmiştir. Sözleşme metinleri incelendiğinde çevresel bilgi kavramının, Aarhus Sözleşmesi tarafından oldukça geniş şekilde ele alındığı görülmektedir. Aarhus Konvansiyonu bilgi edinme hakkının temel unsurlarını tanımlayan yeni bir tanımlama getirmektedir ve bu sözleşmeye göre bilgi edinme hakkının üç temel ayağı vardır:1. Çevreyle ilgili bilgilere ulaşabilme olanağı, 2.Çevre ile ilgili konularda alınan kararlara katılma olanağı, 3.Çevre ile ilgili konularda yargıya ulaşabilme olanağıdır. (Yaşamış 2004)

Uluslararası gelişmeler bakımından ele almak istediğimiz son belge ise Avrupa Birliği Temel İnsan Hakları Şartı'dır, bu belge 2000 yılında kabul edilerek kesinleşmiştir, hazırlanmış olan Avrupa Birliği Anayasası ya da Konvansiyonu taslak belgesi içine de alınmıştır, şartın konumuzla ilgili düzenlemeleri ise 11. Maddede yer almaktadır. (bknz **Ek-5**)

Bilgi edinme hakkı başlangıçtan beri insan hakları kategorisinde yer almaktadır ve tarihsel gelişimi bu çerçevede incelenebilir. Buna bağlı olarak kronolojik sıralamasına 16 yy ile başladığımız “bilgi edinme hakkı kavramı” günümüze kadar benzer uluslararası sözleşmeler ve bildireler aracılığı ile gelişimine devam etmektedir. Konu ile ilgili ilk örnekler incelendiğinde özgürlüklerin temeli olarak basın özgürlüğünün dile getirildiği görülmektedir. Basının özgür olması toplumun bilgi alabilmesi açısından önemli görülmektedir. Toplumlar, dolayısıyla onları oluşturan bireyler, basın aracılığı ile yönetenler, idareler ile iletişime geçebilmektedir. Basında yayınlanan haberler ile şeffaflaşmaya bir adım daha yaklaşan yönetimin bunu sürekli hale getirebilmesi için, “bilgi edinme hakkı”nın anayasal nitelik taşıması hususu önemlidir. 1776 Basın Özgürlüğü Yasası ilk örnek olmakla birlikte, Virginia Bildirisi tam da buna atıfta bulunarak basın özgürlüğünün önemini vurgulamış ve bu özgürlüğün ancak otoriter rejimler tarafından kısıtlanmak isteneceğini ifade etmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2.Türkiye’de Bilgi Edinme Hakkı ve Dilekçe Hakkının Gelişimi, Uygulanması

2.1.Bilgi Edinme ve Dilekçe Hakkının Türkiye’deki Tarihsel Gelişimi ve Uygulamaları

Türkiye’de “bilgi edinme hakkı” kavramı AB ile uyum sürecinde daha çok önem kazanmıştır. Avrupa Birliği hukuk sisteminin, üye devletlerin rejimlerinin ideolojik, kurumsal ve normatif yapılarını derinden etkilediği (Çağlar 1980) göz önüne alınırsa, üyelik sürecinde Türk hukuk sisteminde ne gibi değişikliklerin gerçekleştirilmesi beklendiği önemli bir husustur.

Türkiye ile AB arasındaki ilişkiler, 31 Temmuz 1959’da Türkiye’nin Avrupa Ekonomik Topluluğu’na başvurusu ile başlamış ve 12 Eylül 1963 yılında taraflar arasında Ortaklık (Ankara) Antlaşması imzalanmıştır. Ocak 1996’da Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği’nin gerçekleştirilmesiyle geçiş süreci tamamlanmıştır. (Karluk 1002) Daha sonra 1999 yılında gerçekleştirilen Helsinki Zirvesi’nde Türkiye aday ülke ilan edilerek genişleme sürecine dâhil edilmiştir. Böylece uyum süreci resmen başlamış ve anayasal süreç hızlanmıştır.

Ülkemizde bilgi edinme ve dilekçe hakkının tarihsel gelişiminin başlangıcını AB uyum süreci ile değil de Kanun-i Esasi ile başlatıp, günümüz anayasasına kadar devam ettirmenin daha doğru olacağı düşünülmektedir. Osmanlı dönemi ile ilişkilendirilmiş olması anayasal gelişmelerin tarihsel sıralaması ile birbirinden etkileniyor olmasından kaynaklanmaktadır. Kronolojik sıralamada dilekçe hakkına ilişkin gelişmiş ve çağdaş unsurlar taşıyan ilk düzenleme, 1876 tarihli Kanun-i Esasi ile gerçekleştirilmiştir. (Tayfun 2007) Türkiye tarihinde Dilekçe hakkının ilk kullanımı 5 Ocak 1963 tarihli ve 140 sayılı “Türk Vatandaşlarının Türkiye Büyük Millet Meclisine Dilekçe İle Başvuruları ve Dilekçelerinin İncelenmesi ile Karara Bağlanmasının Düzenlemesine Dair Kanun” ile düzenlenmiştir. (Tayfun 2007) 1984 yılında “dilekçe hakkı”nın kullanımına ilişkin kanun ile (3071 sayılı) farklı bir uygulama sürdürülmeye başlanmıştır. Konuyla ilgili olarak 140 sayılı Kanun,

uygulamada farklılıkların ortaya çıkmaması amacıyla 5637 sayılı yasa (resmi gazete 26510) ile yürürlükten kaldırılmıştır.

Bu anayasal düzenlemelerden önce gerçekleşen düzenlemeler ile ilgili kronolojik sıralama daha önce de belirtildiği üzere Kanun-i Esasi ile başlayarak günümüz anayasasına kadar devam etmektedir. Bu süreç incelenecektir.

2.1.1.Kanun-i Esasi

Dilekçe hakkı en temel haklardan biri olarak sayılan oldukça eski bir haktır. Türkiye'nin dilekçe hakkıyla ilgili olarak ilk anayasal düzenlemesi 1876 Tarihli Kanun-i Esasi ile getirilmiştir. (Tanör 1998) Kanun-i Esasi, hazırlanış aşaması yönüyle olmasada devletin temel organlarının kuruluşunu ve işleyişini ve günün şartlarına göre bireylerin hak ve hürriyetlerini düzenlemesi nedeniyle, günümüz anayasalarına benzer niteliktedir.

Bu anayasa ile ilk kez, “milletin temsili ilkesi” demokrasinin temel ilkesi olarak devlet hayatına dahil edilmiştir. (Yeni Anayasa 2016) Bilgi edinme hakkına ilişkin düzenleme 14. Maddede yer almıştır. Dilekçe Hakkına ilişkin düzenleme ise 52.maddede bulunmaktadır. (Belgenet 2016) İhtüzük gereğince bu dönemde iki meclise de dilekçe verilebiliyordu. Bu işlem dilekçenin alınması, komisyona gelip okunması, ilgili bakanlığa gönderilmesi ve meclis genel kuruluna sunulup sunulmayacağına karar verilmesi şeklinde devam ediyordu. (Hız ve Yılmaz 2004) İhtüzük değişiklikleri olmasına karşın dilekçe ile ilişkili hükümler korunmaya devam etmiştir. (Armağan 1972) 1876 Anayasasındaki konu ile ilgili hükümler, 1909 ve 1914 yıllarında yapılan değişiklikler ile aynen muhafaza edilmiştir. (Hız ve Yılmaz 2004)

Türkiye'nin bilgi edinme ve dilekçe hakkına ilişkin tarihsel sürecinde başlangıç noktası olarak ele aldığımız Kanun-i Esasi demokrasi temellerini oluşturmak anlamında önemli bir gelişme olarak ele alınmaktadır. Bu gelişmenin temel göstergesi Kanun-i Esasi içerisinde yer alan “milletin temsili ilkesi”dir. Bu ilke bireylerin yönetimde söz sahibi olduğu ve temsil yetkisinin kendi iradesi kapsamında, yönetime yansıdığını belirtmektedir. Kanun-i Esasi’de yer alan haklar; bireylerin yaşamlarının

başlangıcından itibaren elde ettikleri hak ve hürriyetleri düzenleme anlamında kendinden sonra gelen anayasal süreçlere bir referans olmuştur. Bu hakları temel olarak oluşturan 1921 Anayasası'nda bazı hükümler kısmen değiştirilerek uygulanmaya devam etmiştir.

2.1.2.1921 Anayasası Dönemi

1921 Anayasa'sının taslağı, Mustafa Kemal Atatürk'ün yönlendirmesiyle Bakanlar Kurulu tarafından hazırlanmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)'nde özel bir alt kurulda incelendikten sonra görüşülerek kabul edilmiştir. (Yeni Anayasa 2016) Bu dönemde diğer dönemlerden farklı olarak tarihte ilk kez iki Anayasa, bir diğerine aykırı olmayan hükümleri açısından birlikte yürürlükteydi. 1921 Anayasa'sında Kanun-i Esasi'ye ait olan hükümler de geçerli sayılmıştır. (Tanör 1998)

1921 Anayasası hazırlanış ve kabul şekli açısından Osmanlı-Türk anayasacılığının en demokratik örneği olmasına karşın olağanüstü bir dönemde hazırlanmasından dolayı temel hak ve özgürlüklere ilişkin hükümler içermemekteydi. Ancak Kanun-i Esasi'nin bu konudaki hükümlerini de açıkça yürürlükten kaldırmamıştır. Böylece Kanunu Esasi'nin dilekçe hakkı ile ilgili hükümleri Cumhuriyetin ilk yıllarında da mevcudiyetini korumuştur. (Tbmm 2016)

1921 tarihli ve 85 sayılı Teşkilat-ı Esasiye Kanununda, dilekçe hakkı ile ilgili herhangi bir hüküm bulunmamaktadır ancak 1921 anayasası, 1876 Anayasasının değiştirilmiş şekli olan 1909 Anayasasını varlığını ortadan kaldırmadığından, 1921 Anayasası döneminde 1876 anayasasının 14. ve 52. maddeleri yürürlükte idi, bu maddeye göre başlayan uygulamada dilekçe hakkı kullanılmıştır ve 1921 Anayasasında, eski uygulamalar doğrultusunda dilekçeler verildiği ve bunların neticelendirildiği söylenebilir. (Hız ve Yılmaz 2004)

1921 anayasasında “bilgi edinme ve dilekçe hakkı” üzerine herhangi bir değişiklik ya da yenilik yapılmış olmamakla birlikte Kanun-i Esasi'nin konu ile ilgili hükümleri geçerli kılınmış ve uygulamalar bunun üzerinden devam etmiştir.

Dolayısıyla bu dönem anayasası ile ilgili olarak bilgi edinme ve dilekçe hakkının bir önceki dönemden farkı olmadan kullanılmaya devam ettiği görülmektedir.

2.1.3.1924 Anayasası

Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki görüşmelerden sonra, 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu II. Dönem TBMM tarafından 20 Nisan 1924 tarihinde kabul edilmiştir. Toplamda 24 maddeden oluşan ve çok uzun olmayan metinlerden meydana gelen 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunundaki noksanlıklar, yeni kabul edilen bu Teşkilat-ı Esasiye Kanunu ile giderilmeye çalışılmıştır.

1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanununun kabulünde ilk kez üçte iki nitelikli çoğunluk ilkesi uygulanmış ve milletin tek temsilcisi olarak TBMM, yasama yürütme güçlerinin tek sahibi kabul edilmiştir ancak, yürütme yetkisinin Cumhurbaşkanı ve onun belirleyeceği Başbakanın başkanlığında ayrı bir organ tarafından kullanılabilmesi bakımından parlamenter sistem özelliği de göstermektedir. (Yeni Anayasa 2016) 1924 yılında çıkarılan Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun 82. Maddesinde “ihbar ve şikayet” hakkı adı ile bir bölüm bulunmaktadır. (Hız ve Yılmaz 2004) Bu düzenleme dilekçe hakkı ile ilişkilendirilmektedir.

1924 Anayasasında kişisel haklar açısından yapılan düzenlemelerde özellikle her türlü özgürlük vurgusu dikkat çekmekte ve bilgi edinme hakkının ilk aşaması olan dilekçe hakkı ifade edilmektedir. Eğitim, söz, düşünce, toplanma, mülkiyet, din, seyahat, çalışma özgürlüğü gibi vurgular söz konusudur. Bunun yanında işkence yasağı, kişi güvenliği ve haberleşmenin gizliliği de dile getirilmiştir. Bazı temel hak ve hürriyetler ve ilkeler kabul edilmiştir. Dikkat edilirse tüm bu hak ve hürriyetler “negatif statü hakları” niteliğindedir. (Hız ve Yılmaz 2004)

1961 Anayasasının uygulanmaya başladığı dönemlerin başında dilekçe hakkı ile ilgili bazı boşluklar bulunmaktaydı. Örneğin dilekçe komisyonunun çalışma usulünü belirleyecek yol gösterici bir kanun maddesi yoktu.

Bu boşluğun kapatılması amacıyla 140 sayılı Türk Vatandaşlarının TBMM'ye Dilekçe ile Başvuruları ve "Dilekçelerinin İncelenmesi ile Karara Bağlanmasının Düzenlenmesine Dair Kanun" uygulanmaya başlayıncaya kadar dilekçe komisyonu çalışmamıştır. (Hız ve Yılmaz 2004) Bu kanunun yürürlüğe girdiği 5.1.1963 tarihinden itibaren dilekçe ile ilgili konuları "Dilekçe Karma Komisyonu" görüşmeye başlamıştır. (Armağan 1972)

1924 Anayasasının, 1876 Kanun-i Esasi'den en dikkat çekici farkı, ilgili kişilerin başvurularına yazılı olarak yanıt verilmesi gerektiği vurgusudur. Bu yenilik önemli bir adım olarak nitelendirilmektedir. Çünkü başlangıçta da ifade edildiği üzere bilgi edinme hakkı çerçevesinde yapılan tanımlamalar bilgiyi yazıya dökülebilir olması ile değerlendirmektedir. Buna bağlı olarak başvuru sahiplerine yazılı olarak cevap verilmesi bilginin niteliği ve tanımsal kavramı ile bütünlük oluşturur denilebilir.

Tüm tanımlamaların ortak noktası olarak; bilgi edinme ve dilekçe hakkının demokrasi ile olan münasebeti göze çarpmaktadır. Bu anlamda demokrasi kavramı üzerinden bir bakış açısı geliştirecek olursak 1924 anayasası çok fazla değişime tanık olmuştur. Nitelikli çoğunluk ilkesi (2/3) ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin milletin tek temsilcisi olduğunun kabulü en önemli göstergeler arasında sayılmaktadır. 1924 Anayasa'sının demokrasinin çoğunlukçu perspektifinde gelişmemesinin ve azınlıklara hitap edememesinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Bunlar Anayasa mahkemesinin kurulmamış olması ile bağlantılı olarak hak ve hürriyetlerin güvencesinin olmayışı, yargı bağımsızlığının sağlanamayışı ve temel hak ve hürriyetler ile ilgili olarak net bir göstergenin olmayışı şeklinde sıralanabilmektedir.

2.1.4.1961 Anayasası

27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi ile her türlü siyasi faaliyet yasaklanarak Meclis ve Hükümet feshedilmiştir, otuz sekiz üyeli Milli Birlik Komitesi tarafından çıkarılan 28 Mayıs 1960 tarih ve 13 sayılı Tebliğ ile aynı zamanda yeni Anayasanın hazırlanması görevi Rektör Sıddık Sami Onar'ın başkanlığındaki profesörlerden oluşan bir heyete verilmiştir. (Tbmm 2016) Ardından, geçici bir anayasa düzeni

oluşturmak amacıyla 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı Kanun yürürlüğe konulmuştur ve 27 Mayıs ara rejimi döneminde 1924 Anayasası'nın yürürlükten kaldırılmayan hükümleri ile birlikte bu Kanun uygulanmıştır. (Tbmm 2016) 1961 yılının başında göreve başlayan kurucu meclis yasama yetkisini de kendi faaliyet alanına dahil etmiştir. Bunun ardından Anayasa Komisyonu göreve başlamıştır. Komisyonu seçen ise Temsilciler Meclisi'dir. Bu komisyon bilim kurulu tarafından hazırlanan taslak belgeler üzerinden çalışmasını sürdürmüştür.

1961 Askeri Müdahalesi öncesinde yaşanan ülkenin yönetim şekline dair problemlerin, Anayasa'da çözüme kavuşturulması amacıyla, 1961 Anayasası 1924 Anayasası'na göre daha geniş kapsamlı olmuştur. Egemenlik yetkisinin yalnızca Mecliste olmasından vazgeçilerek, egemenliğin kullanılması yetkisi belli devlet organlarına dağıtılmıştır. Kanunların Anayasa'ya uygunluğunu denetleme görevi ve yetkisi ilk kez oluşturulan Anayasa Mahkemesi'ne verilmiştir. Temel hak ve özgürlükler ile ilgili önemli bir düzenlemeye gidilmiştir ve sosyal devlet anlayışı ve kalkınmanın bir plan içinde yürütülmesi gibi ilkelerde Anayasada yer almıştır. (Tbmm 2016)

9 Temmuz 1961 tarihli ve 334 sayılı Anayasa'da dilekçe hakkı, "Temel Haklar ve Ödevler" ana başlıklı ikinci kısmında ve "Siyasi Haklar ve Ödevler" başlıklı dördüncü bölümde "VII. Dilekçe Hakkı" kenar başlıklı 62. Maddesinde düzenlenmiştir. (Hız ve Yılmaz 2004) 62. Maddenin esin kaynağının, Ankara Tasarısı olduğu söylenmektedir. Yine aynı maddenin içeriği ise vatandaşların başvurularını yalnız ya da toplu şekilde ilgili makamlara ve TBMM'ne yapmalarına ilişkin hükümleri içermektedir. 1961 Anayasa'sında bulunan 140 sayılı kanunun önemi büyüktür. Zira bu tarihe kadar içtüzüklerle düzenlenen dilekçelerin TBMM'de görüşülmesi, artık ayrı bir kanunla tespit edilmiştir. (Hız ve Yılmaz 2004)

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi sonucu hazırlanan Anayasa'da "Milli Birlik Komitesi" ve "Kurucu Meclis" olarak adlandırılan iki grup Anayasa Komisyonu çatısı altında çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Bir önceki Anayasa'dan farklı olarak 1961 Anayasa'sında egemenlik ilkesi yalnızca meclise bağlı olmaktan çıkarılmış bir ilke olup, egemenliği kullanma yetkisi devletin çeşitli organlarına dağıtılmıştır. Aynı zamanda çıkarılan kanunları denetleme yetkisi ise ilk kez kurulan Anayasa

Mahkemesi'ne verilmiştir. Bu Anayasa'da dilekçe hakkı ile ilgili özellikle vurgu yapılmıştır, başvuru kurumların bireylere yazılı cevap verme durumu ise yine bu Anayasa'da getirilen yeniliklerden biridir.

Darbe sonucu ülke genelinde bir sakinlik ve barış amaçlansada bu gerçekleşmemiş ve 1975 yılından başlayarak şiddet olayları artmaya devam etmiştir. Siyasal sistemde büyük sıkıntılar meydana gelmiştir. 1980 yılında meclis yeni Cumhurbaşkanını seçemediği için siyasi kriz tırmanmış ve yasama faaliyetleri durma noktasına gelmiştir. (Hız ve Yılmaz 2004) Ülke genelini etkileyen bütün siyasal krizlerin sorumlusu olarak görülen 1961 Anayasası'nda değişiklik yapılması gerekli görülmüştür. Fakat bunlar gerçekleştirilememiştir ve ülke genelinde büyüyen politik, ekonomik krizler bir kaos ortamına zemin hazırlamıştır ve ardından gelen şiddet ve terör olaylarının önüne geçilememiştir. Bunun üzerine yeniden aynı süreç işlemiş ve darbe yapılması çözüm olarak görülmüştür.

1961 Anayasası ile gerçekleşen en önemli gelişme Anayasa Mahkemesi'nin ortaya çıkışıdır. Bu kurum hak ihlalleri tespitinde bulunduğu için en az kanunun anayasaya dahil edilmesi kadar önemli bir gelişmedir. Bu haktan ya da başka herhangi bir haktan yararlanamayan kişiler Anayasa Mahkemesi'ne başvurabilmektedir.

2.1.4.1982 Anayasası

1982 Anayasa'sının 74. Maddesinde, bilgi edinme ve dilekçe hakkından kanun düzenlemeleri ile faydalanılacağı ifade edilmiştir. (Hız ve Yılmaz 2004) Daha sonra kanun üzerinde 1984 yılında ve ardından 2003 yılında bazı değişiklikler yapılmıştır. 1982 Anayasası'nın "Siyasi Haklar ve Ödevler" başlığı ile yer alan 74. maddesi "Dilekçe Hakkı" ile ilgili iken 2010 yılında 5982 sayılı Kanunda bir değişiklik yapılarak "Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı" olarak değiştirilmiştir. (Tbmm 2016)

1961 Anayasası 1982 Anayasasından farklı bir biçimde düzenlenmiştir ve yabancılara tanıdığı haklar çerçevesinde daha geniş bir kullanım alanı sunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Fakat bununla birlikte 1982 Anayasası'nda, dilekçe hakkının topluca kullanılabileceğini belirten herhangi bir hüküm yoktur, 1961

Anayasasında bu hükmün var olması diğer bir farklılığı ortaya koymaktadır. (Kaboğlu 1998) 1982 Anayasasında bu konu ile ilgili bir düzenlenmenin olmayışı, toplu başvuruların yapılamayacağı şeklinde değerlendirilmemektedir. (Teziç 1998)

Birinci kuşak siyasi haklar çerçevesinde ele alınan Dilekçe hakkı, kişilerin idareye katılım sağlayabilmelerine katkı sağlaması nedeni ile “aktif statü hakları” olarak da değerlendirilmektedir. İnsan hakları kategorisine giren BEH’nın ilk aşaması dilekçe hakkı ile başlamaktadır ve bu süreç kanunda ifade edildiği şekilde devam eder.

İnsan hakları ve bu hakları kullanabilme serbestisi pozitif hukuk alanına girmekte ve bir güvence olarak görülmektedir. Hak arama özgürlüğü, öncelikle hakkın tanımı daha sonrasında ise kullanımına ilişkin başvuru yollarının belirtilmesi ile kullanılır. (Kaboğlu 1998) Anayasa, bahsedilen haklarla ilgili olarak başvuru yapılacak olan kurumlar ile ilgili 40. maddede genel bir hüküm içermektedir ve bu hüküm ilgili kurum ve kuruluşlara başvuru yolları, ve genel hak ihlalleri üzerine kuruludur.

Dilekçe ile başvuru yapılabilecek diğer bir kuruluş, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu’dur. Bu komisyonun kuruluşu, görev ve yetkileri ile çalışma usul ve esasları, İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Kanunu’nda düzenlenmiştir. Bu kanunun 7.maddesinin ikinci fıkrası uyarınca, komisyon, başvuruların neticesi veya yapılan işlem hakkında ilgili kişiye en geç altmış gün içinde bilgi verir, bu komisyon 1 Mart 1991 tarihinden beri çalışma içindedir. (Hız ve Yılmaz 2004)

Bilgi edinme ve dilekçe ile ilgili olarak; yargısal başvuru yolları idari, anayasal ve adli olmak üzere üçe ayrılır, genel hüküm şöyledir; “herkesin kanunda belirtilen yollar ile birlikte başvurusunu ilgili kurumlara yapabileceğine yöneliktir.” (Tanör 1998)

1982 Anayasasında BEH’na ilişkin düzenlemeler “siyasi haklar ve ödevler” adı altında düzenlenmiş ve gelişimine devam etmiştir. Yine bu dönemde yazılı olarak cevap verme usulüne vurgu yapılmış, hakkın yalnızca başvuru aşamasında kalması engellenmiş ve başvuran lehinde geliştirilen uygulamalar sürdürülmüştür.

1961 Anayasası'na göre yabancılara belli koşullar hakkında dilekçe hakkı tanınması hükümleri genişletilmiştir. Topluca yapılacak olan başvurular için herhangi bir aksi hüküm olmadığı için bu konuda başvuru yapılabilmesi olası haline gelmiştir.

1982 Anayasası'nda dilekçe hakkına ilişkin üç yol bulunmaktadır: “idari, siyasal ve yargısal” yollar. Bu yollar üzerinden kişiler hem davalı hem de davacı olup savunma ya da iddia tarafında yer alabilirler. Ayrıca başvuru yapılabilecek diğer bir kurum ise TBMM İnsan Hakları Komisyonu'dur.

2.2.Türkiye’de Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkı Kullanımına İlişkin Hukuksal Reformlar

2.2.1.1961- 1982 Anayasası Dönemi Reformları

1982 Anayasa'sının 74. Maddesinde, bilgi edinme ve dilekçe hakkından kanun düzenlemeleri ile faydalanılacağı ifade edilmiştir. (Hız ve Yılmaz 2004) Daha sonra kanun üzerinde 1984 yılında ve ardından 2003 yılında bazı değişiklikler yapılmıştır. 1982 Anayasası'nın "Siyasi Haklar ve Ödevler” başlığı ile yer alan 74. maddesi "Dilekçe Hakkı" ile ilgili iken 2010 yılında 5982 sayılı Kanunda bir değişiklik yapılarak "Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı" olarak değiştirilmiştir. (Tbmm 2016)

1961 Anayasası 1982 Anayasasından farklı bir biçimde düzenlenmiştir ve yabancılara tanıdığı haklar çerçevesinde daha geniş bir kullanım alanı sunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Fakat bununla birlikte 1982 Anayasası'nda, dilekçe hakkının topluca kullanılabileceğini belirten herhangi bir hüküm yoktur, 1961 Anayasasında bu hükmün var olması diğer bir farklılığı ortaya koymaktadır. (Kaboğlu 1998) 1982 Anayasasında bu konu ile ilgili bir düzenlenmenin olmayışı, toplu başvuruların yapılamayacağı şeklinde değerlendirilmemektedir. (Teziç 1998)

Birinci kuşak siyasi haklar çerçevesinde ele alınan Dilekçe hakkı, kişilerin idareye katılım sağlayabilmelerine katkı sağlaması nedeni ile “aktif statü hakları” olarak da değerlendirilmektedir. İnsan hakları kategorisine giren BEH'nın ilk aşaması dilekçe hakkı ile başlamaktadır ve bu süreç kanunda ifade edildiği şekilde devam eder.

İnsan hakları ve bu hakları kullanabilme serbestisi pozitif hukuk alanına girmekte ve bir güvence olarak görülmektedir. Hak arama özgürlüğü, öncelikle hakkın tanımı daha sonrasında ise kullanımına ilişkin başvuru yollarının belirtilmesi ile kullanılır. (Kaboğlu 1998) Anayasa, bahsedilen haklarla ilgili olarak başvuru yapılacak olan kurumlar ile ilgili 40. maddede genel bir hüküm içermektedir ve bu hüküm ilgili kurum ve kuruluşlara başvuru yolları, ve genel hak ihlalleri üzerine kuruludur.

Dilekçe ile başvuru yapılabilecek diğer bir kuruluş, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'dur. Bu komisyonun kuruluşu, görev ve yetkileri ile çalışma usul ve esasları, İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Kanunu'nda düzenlenmiştir. Bu kanunun 7.maddesinin ikinci fıkrası uyarınca, komisyon, başvuruların neticesi veya yapılan işlem hakkında ilgili kişiye en geç altmış gün içinde bilgi verir, bu komisyon 1 Mart 1991 tarihinden beri çalışma içindedir. (Hız ve Yılmaz 2004)

Bilgi edinme ve dilekçe ile ilgili olarak; yargısal başvuru yolları idari, anayasal ve adli olmak üzere üçe ayrılır, genel hüküm şöyledir; Bu hüküm herkesin kanunda belirtilen yollar ile birlikte başvurusunu ilgili kurumlara yapabileceğine yöneliktir. (Tanör 1998)

1982 Anayasasında BEH'na ilişkin düzenlemeler “siyasi haklar ve ödevler” adı altında düzenlenmiş ve gelişimine devam etmiştir. Yine bu dönemde yazılı olarak cevap verme usulüne vurgu yapılmış, hakkın yalnızca başvuru aşamasında kalması engellenmiş ve başvuran lehinde geliştirilen uygulamalar sürdürülmüştür. 1961 Anayasası'na göre yabancılara belli koşullar hakkında dilekçe hakkı tanınması hükümleri genişletilmiştir. Topluca yapılacak olan başvurular için herhangi bir aksi hüküm olmadığı için bu konuda başvuru yapılabilmesi olası haline gelmiştir. 1982 Anayasası'nda dilekçe hakkına ilişkin üç yol bulunmaktadır: “idari, siyasal ve yargısal” yollar. Bu yollar üzerinden kişiler hem davalı hem de davacı olup savunma ya da iddia tarafında yer alabilirler. Ayrıca başvuru yapılabilecek diğer bir kurum ise TBMM İnsan Hakları Komisyonu'dur.

2.2.Türkiye’de Dilekçe ve Bilgi Edinme Hakkı Kullanımına İlişkin Hukuksal Reformlar

2.2.1.1961- 1982 Anayasası Dönemi Reformları

Türkiye’de bilgi edinme ve dilekçe hakkı ile ilgili ilk önemli adım 1961 Anayasa’sı ile atılmıştır. 1961 Anayasası ile birlikte adli merciiler üzerinden hak arayan kişilere yazılı cevap alma hakkı ve savunma hakkı tanınmıştır. Bunlardan bağımsız olarak 1961 Anayasası’nda bilgi edinme ve dilekçe hakkı ile ilgili açıkça başka bir hak tanınmamıştır.

1982 Anayasası’nda, bireysel bilgi edinme hakkını doğrudan düzenleyen bir madde olmamakla birlikte (Akyılmaz 2015) hem 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun dayanağı sayılabilecek hem de kamu yönetiminde şeffaflığı sağlayacak hükümler mevcuttur. 1982 Anayasasının özgürlüklerin ve temel hakların muhafaza edilmesi ile ilgili olan kırkıncı maddesi ise kişilerin anayasal haklarının kullanımının devlet güvencesi altında olduğu ve bu hakkın ihlal edilmesi durumunda zararın devletçe ödeneceğini söylemektedir.

Bilgi Edinme Hakkı ile ilişkilendirebileceğimiz bir diğer madde de 74.maddedir bu madde dilekçe hakkı ile ilgilidir ve kişilerin yazılı olarak TBMM’ne ve ilgili kuruma başvurusu ile olan hususlarını düzenler. Bu düzenlemelere bakıldığında doğrudan Anayasa’da bilgi edinme hakkının bulunmadığına ilişkin bir kanı olsa da, Anayasa’nın kuruluş değerlerinde bu hakkın var olduğunu söylemek mümkündür. (Ayanoğlu 2004)

Bilgi edinme hakkı 1982 Anayasası’nda direk düzenlenmemiş olsa da, Anayasa’da bulunan bazı hükümlerin BEH’na referans olduğu söylenebilir. Türkiye Cumhuriyeti’nin bir hukuk devleti olması niteliği ile ilişkili olarak yalnızca iç hukuk kurallarına bağlı olmaktan ziyade evrensel hukuk kurallarına bağlılığı da mevcuttur. Bununla ilişkili olarak Anayasa mahkemesi şöyle bir karar açıklamıştır: “*Anayasanın ikinci maddesi hükmü gereğince devletimiz bir hukuk devletidir. Bu nedenle kanunlarımız çağdaş ülkelerin prensiplerine uygun olmalıdır.*” (Anayasa Mahkemesi 1964) Anayasa Mahkemesi’nin bu açıklamalarından anlaşılabileceği üzere bilgi edinme

ve dilekçe hakkı, hukuk devleti ilkesinin bir gereği olarak açıklanmaktadır. Bununla ilgili bir başka dayanak ise 1982 Anayasa'sının 26.maddesi ile düzenlenmiş “düşünce ve ifade özgürlüğüdür”. Düşünceyi herhangi bir baskı olmadan özgürce tüm iletişim araçları ile yayabilmek de bilgiyi ya da fikri yayanlar dışındaki kişilerin bilgi alma özgürlüğü ile açıklanmaktadır. Düşüncenin oluşabilmesi ve ifade edilebilmesi içinde bireylere bilgi edinme hakkının tanınmış olması ve güvence altına alınmış olması gerekir. (Yaşamış 2004) Bilgi edinme hakkı, şeffaflık ve demokrasinin anahtarı olması anlamında ifade özgürlüğü ile çok yakından ilişkilidir. (Mason 2000)

Demokratik temeller ışığında bakıldığında bilgi edinme hakkının varoluşu aslında düşünce özgürlüğünün en önemli ayağı olarak görülmektedir. Başka bir ifade ediş biçimi ile bilgi edinme ve dilekçe hakkı, düşünce özgürlüğü için bir ön koşul ve olmazsa olmaz şartlardan biri olarak sayılabilmektedir. Uluslararası gelişmeler incelendiğinde BEH'nin düşünce özgürlüğünün asıl ve tamamlayıcı bir unsuru olarak ortaya çıktığı görülmektedir. BEH ile bağlantılı olan diğer bir Anayasal unsur ise 1982 Anayasası'nın 72.maddesinde düzenlenmiştir. Bu madde ise şöyledir: “*Türkiye vatandaşları ya da Türkiye’de oturan yabancılar kamu kurum ve kuruluşları ile ilgili başvurularını yazı ile TBBM’ne ve ilgili kurumlara yapabilir. Hakkın kullanımına ilişkin usul yasa ile belirlenir.*” (Tbmm 2016) Bahsi geçen bu madde BEH'nin temel kaynağı olarak kabul edilmektedir.

Türkiye’de BEH’na ilişkin yasal düzenlemeler AB uyum komisyonları çalışmaları gereğince 2000’li yıllarda başlamış gibi gözüküyor olsada çalışmaların özü 1990’ların sonunda başlamaktadır. Dönemin iktidar partisi ortaya çıkan meşruiyet krizini çözmek için devleti şeffaflaştırma, hesap verebilir bir idare olma arzusu ile çalışmalarını başlatmıştır. (Veri Gazeteciliği 2016) Bu yıllarda başbakanlıkta, akademisyenlerin yanı sıra medya kuruluşlarının temsilcileri ile bir anayasa taslağı hazırlama çalışmaları yapılmıştır.

Bu çalışmaların ardından anayasal bağlamda, 1982 Anayasa’sı döneminden sonra özellikle 2000’li yılların başlarında çeşitli hukuksal reformlar yapılmıştır. Bu dönemde yapılan düzenlemeler talepler ve reformlar açısından paralel şekilde ilerlemiştir. Bireylerin ve toplumların talepleri ışığında hukuksal düzenlemeler yapılmıştır. Demokratik ve çağdaş bir idare anlayışının oluşması, herkes tarafından

kabul görmüş hukuksal düzenlemelerin tamamlanması ile gerçekleşebilecektir. (Tayfun 2007)

Yapılan hukuksal düzenlemelerde AB Temel Haklar Şartı'nın 41.maddesinde “iyi yönetilme hakkı” başlığı altında ifade edilen, herkes kendisi ile ilgili işlerin, tarafsız ve adil bir şekilde ve uygun bir zaman dilimi içinde gerçekleştirilmesi hakkına sahip olduğu fikri benzerlik içermektedir. (Tayfun 2007) Bu dönemlerde AB uyum yasaları gereğince yapılması gereken düzenlemeler ve evrensel demokratik ilkelere erişim için gereken adımlar atılmaya başlanmıştır.

2.2.2. 2003 Yılı ve Sonrası Dönem Reformları

Türkiye Cumhuriyeti devleti için bilgi edinme kanunu ile ilgili gelişmeler AB'ne uyum süreci aşamasında anayasal düzenleme çalışmaları çerçevesinde 2000'li yılların başından itibaren konu edilmeye başlanmıştır. Adalet Bakanlığı'na kanuna ilişkin yürütülen çalışmalar 2002 sonlarında başlatılmış olup, hazırlanan tasarı 07.02.2003 tarihinde tüm bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşları, üniversiteler, meslek kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve yargı organlarının görüşüne sunulmuştur. (Çiçek 2006) Bu süreç içerisinde yapılan düzenlemeler ve yürütülen çalışmalar sonucunda uzlaşmaya varılmıştır. 2003 yılı içerisinde çıkarılan 4982 sayılı Kanun'la BEHK düzenlenmiş bulunmaktadır. (Soykan 2007) 4982 sayılı BEHK 9 Ekim 2003 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmiş ve 24 Ekim 2003 tarihli ve 2569 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmıştır. Kanun, hemen yürürlüğe girmemiş altı ay ardından 24 Nisan 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir. (Ayanoğlu 2004)

Yasanın amacının anlatıldığı ilk maddede, demokratik ve saydam (şeffaf-transparency) olma nitelikleriyle tanımlanan idarenin uyması gereken “eşitlik, objektiflik, şeffaflık” ilkelerine uygun olarak kişilerin BEH'nı kullanımına ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. (bknz **Ek-1**) Bu ilkeler Avrupa Birliği düzleminde birçok belgenin yanında 25.07.2001 tarihli Avrupa Yönetişimi Hakkında Beyaz Belge (White Paper on European Governance) başlıklı belge ve söz konusu belgenin uygulanmasının izlenmesine yönelik diğer belgelerde de şeffaflık ya da saydamlık

ilkesi ve hesap verilebilirlik ilçesi sıkça vurgulanmaktadır. (European Commission, 2003).

Kanun ile beraber, idare örgütü içinde yer alan kurum ve kuruluşlar, yaptıkları iş gereği ellerinde bulunan bilgi ve belgeleri paylaşma zorunluluğuna tabi olmuşlardır. (Gemalmaz ve Gemalmaz 2004) Bu zorunluluğun kamu kurumları ve kamu kurumu statüsündeki kuruluşlarda çalışan kişilerin görevlerini olması gerektiği şekilde yapması adına destekleyen bir uygulama haline geldiğini söyleyebiliriz.

DHKK ile çeşitli değişiklikler yapılmış ve ülkemizde bir yerleşim bölgesinde yaşayan yabancı uyruklu kişilerin dilekçe hakkı ile ilgili başvurdıkları kuruma “otuz günlük” süre şartı getirilmiştir. (AB 2016) Daha sonra 7. maddede yapılan değişiklikle dilekçe sahiplerine “gerekçeli olarak” cevap verilmesi hususu ile hak, hukuki güvence altına alınmıştır. (AB 2016) Böylece yabancı uyruklu kişilere tanınan hakların genişletildiğini söylemek mümkündür.

Bilgi edinme kanunu toplamda 5 bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm (1-3); amaç kapsam ve tanımlar, ikinci bölüm (4-5); bilgi edinme hakkı ve bilgi verme yükümlülüğü, üçüncü bölüm (6-13); bilgi edinme başvurusu, dördüncü bölüm; bilgi edinme hakkının sınırları, beşinci bölüm; çeşitli ve son hükümlerden oluşturulmaktadır. Bu bölümlerde yasanın kapsamı, amacı ve uygulanışı ile ilgili açıklamalarda bulunulmakta ve yararlanmak isteyen kişi ya da tüzel kişilere bir yol gösterici olması amacıyla metinleştirilmiştir.

Kanunu bütünüyle incelediğimizde evrensel değerler ve taraf olunan uluslararası sözleşmeler ışığında bakıldığında; yönetimde şeffaflığı artırma, bilgiye erişim usulü, istisnaların sınırlandırılması, başvuruya ilişkin ücretlerin düzenlenmesi, kamuoyuna açık yapılan oturumlar, ihbarda bulunan kişilerin güvenliği, başvuruların şekil ve usul yönünden incelenmesi ve usule uygun cevap verilmesi gibi başlıklar üzerinden incelenmesi gerekliliğinin ortaya çıktığı söylenebilir.

Öncelikle azami açıklama yükümlülüğünden bahsetmek gerekir. Yapılan başvurulara ilişkin kanunun getirdiği sınırlandırmalar çerçevesinde tatminkar cevaplar verilmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır. Eğer başvuru kişiye konu ile ilgili

herhangi bir cevap verilmeyecekse bunun gerekçeli bir şekilde açıklanması gerektiğinden bahsedilmiştir. Yazılı olarak cevap alınma hakkı eski düzenlemeler ile getirilmiştir ancak uygulama kısmında bürokratik engeller ve istisnaların genişletilmesi zaman zaman karşılaşılan problem olarak ortaya çıkmaktadır.

Başvurulacak kurumlar olarak tanımlananlar: kamu kurumları ve kamu kurumu statüsündeki kuruluşlar olarak işaret edilmektedir. Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, 1982 Anayasa'sının 135. Maddesinde hükme bağlanmıştır. (Erol 2005) Anılan maddeye göre bu kuruluşlar; belli bir iş altında toplananların ortak ihtiyaçlarını karşılamak, mesleğin gelişimine her türlü katkıyı sağlamak, mesleki etik değerlerin korunmasına yardımcı olmak amacıyla kurulan ve yasada belirtildiği üzere seçimler yapan, kamu tüzel kişilikleridir.

Bu kapsama Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Ticaret Odaları, Sanayi Odaları, Deniz Ticaret Odaları, Türk Tabipler Birliği, Tabip Odaları, Sanayi Odaları, Deniz Ticaret Odaları, Mimar ve Mühendisler Odası, Barolar Birliği, Barolar vb mesleki tüzel kişilikler dahildir. (Bedk 2016) Bu anlamda özel sektörün Anayasal bir kapsama alınmadığı ve hukuki bir yükümlülüğünün olmadığı görülmektedir. Başvuru yapılacak olan kamu kurumu veya meslek kuruluşu için kanun yazılı açıklama yapma zorunluluğu getirmiştir. Verilen süreler içerisinde işlemlerin tamamlanması durumu için bu şart geçerlidir. Kamu kurumları tarafından açıklanması gerekli görülen belgelerin kamuoyu ile paylaşılma esası önemlidir.

Bilgi edinme hakkı temelde kişisel hak ve özgürlükler kapsamında nitelendiriliyor olsa da, diğer bir fonksiyonu ile de yönetimde şeffaflığı artırma konusunda da önemli bir adım olarak görülmektedir. Bireylerin ya da tüzel kişilerin yönetenler ile iletişimini sağlayan bir hak olup aynı zamanda bürokratik engelleri kısmen de olsa ortadan kaldırıp, iki tarafı da birbirine yakınlaştırmaktadır.

Yasanın amacı açıklanırken “demokratik ve şeffaf yönetim” kavramları üzerinde durulmuştur. Devletlerin demokratikleşmesi ve şeffaflaşabilmesini tanımlayacak olursak, “tüm haklara saygılı ve herkese eşit mesafede duran bir idare” şeklinde tanımlayabiliriz. (Erol 2005)

Bilgi edinmeye ilişkin istisnaların sınırlandırılması söz konusudur. Devlet sırrı kapsamında ve kamu güvenliğini tehdit edecek unsurları içeren bilgilerin paylaşılması kanun gereği mümkün olmamakla birlikte bilgi edinmenin istisnası olarak görülmektedir. Ancak kimi zaman “devlet sırrı” kapsamına alınmak istenen ve kamuoyu ile paylaşılmayan bilgiler olabilir, idareciler tarafından bu durumun suiistimal edilmemesi için sınırlandırma aşamasının çok dikkatle yapılması gerekmektedir. Bu nedenle sınırlandırılmaların net bir şekilde ifade edilmesi hem kanunun kapsam ve içeriği açısından hem de bu yetkinin suiistimal edilmesi önlemesi açısından önemlidir.

Bilgiye erişim usulü açısından değerlendirmelerin usulüne uygun şekilde yapılması ve her türlü vatandaşın bilgiye kolayca erişebilmesi sağlanmalıdır. Örneğin engelli ya da okuma yazma bilmeyen bir vatandaşın başvurusu da gereken şekilde değerlendirilip, cevaplandırılmalıdır. Bu kişilerin kendileri başvuru yapmamış olsalar dahi çeşitli kaynaklar üzerinden bilgiye erişebilmelerinin kolaylaştırılması gerekmektedir. Bununla ilgili yapılacak düzenlemeler engelli kişilerin bilgiye erişebilmeleri ile ilgili herhangi bir boşluk bırakmayacak şekilde yapılmalıdır.

Başvurulara ilişkin konulan ücretler içeriklere ilişkin olarak değişiklik göstermektedir. Birkaç aşamadan oluşanlardan farklı olarak tek aşamalı süreçlerin olduğu da görülmektedir. Kişiler ya da tüzel kişiler başvuru esnasında bu konuda kesinlikle bilgilendirilmelidir.

Kişilerin, dolayısıyla da toplumların var olan haklarına ilişkin kamuoyuna açık oturumlar yapıp bilgilencmeleri konusunda yardımcı olunmalıdır. Sorunların çözümünde ortak bir bakış açısı geliştirebilmek için, ilgili kişilerin bir araya gelebileceği ortamlar yaratılmalı, iletişim kolaylaştırılarak çözüme daha hızlı şekilde gidilebilmelidir.

Kamuoyunun faydasına ilişkin olduğu ve bir suçun kanıtı olabileceği düşünülen bilgileri paylaşan kişilerin güvenliği mutlaka sağlanmalıdır. Kamu yararı kavramı da şöyle açıklanmaktadır: “bilginin paylaşılması halinde sağlayacağı faydanın, zararından fazla olması durumudur.” Bilgi paylaşımında bulunan kişilerin

güvenliğinin sağlanmasının yanında, adli, mesleki ve idari yaptırımlardan da muafiyet sağlanabilir.

Kanun içerisinde yer alan “herkes” kelimesi Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan bütün gerçek kişileri ve yine kanuna uygun olarak sistemin içerisinde yer alan tüm tüzel kişileri kapsamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmayan kişiler için belli şartlar getirilmiştir, bu şartları sıralamak gerekir ise;

“1.) Yabancı gerçek kişinin Türkiye’de ikamet ediyor olması.”

“2.) Yabancı tüzel kişinin Türkiye’de faaliyet gösteriyor olması.”

“3.) Yabancı gerçek kişinin isteyeceği bilginin kendisi ile ilgili olması.”

“4.) Yabancı tüzel kişinin isteyeceği bilginin kendi faaliyet alanlarıyla ilgili olması.”

“5.) Yabancı gerçek ya da tüzel kişinin uyruğunda bulunduğu ülkenin Türkiye Cumhuriyeti uyruğunda bulunan gerçek ve tüzel kişilere bu alanda tanıdığı haklar ölçüsünde yasadan yararlanması olanaklıdır. Bir başka deyişle, karşılıklılık ilkesi çerçevesinde 4982 sayılı Yasa’dan yararlanabilirler.”

“6.) Türkiye’nin kabul ettiği evrensel ve uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan hakları bakidir.”

En nihayetinde yapılan başvurular usulüne uygun şekilde incelenip, ilgili kişiye tam zamanında ve yasada belirtildiği şekilde verilmesi gerekmektedir. Yasanın 6. maddesi de bununla ilgili düzenlemeleri içermektedir. Başvuru yapılırken herhangi bir gerekçe sunma zorunluluğu yoktur ancak, 6.madde hükmü ile getirilmiş olan şekil koşullarına uyulmak zorundadır. (Erol 2005)

Kanunun uygulanmasına ilişkin çıkarılan yönetmelikten de bahsedilecek olursa; “BEHK Uygulanmasıyla İlişkin Esas ve Usuller” adı bir yönetmelik çıkarılmıştır ve 2441 sayılı Resmi Gazete de 27 Nisan 2004 günü yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. (Ayanoğlu 2004)

2.3.Bilgi Edinme Kanunu Başvuru Süreci ve Değerlendirilmesi

2.3.1.Bilgi Edinme Başvurusu

Bilgi edinme başvurusu, başvuruda bulunulacak kamu kurumu ya da kamu kurumu statüsündeki meslek kuruluşlarının ellerinde olan bilgi ve belgeye yönelik olmalıdır. BEHK 3.maddede (bkz **Ek-1**) kurum ve kuruluşların sahip olduğu belgeleri tanımlamaktadır. Kanun kapsamında belge olarak nitelendirilenler yine bu kanun içeriğinde tanımlanmıştır. Ancak madde metninde elektronik veri ve bilgi kaynakları için gösterilen dikkatin diğer bilgi kaynakları için gösterilmediği, bu yüzden “her türlü” şeklinde bir ibarenin metnin başında yer alması şarttır. (Ekici 2004) BEHK başvurulabilecek yerleri, “kamu kurumları veya kamu statüsündeki kuruluşlar” olarak tanımlamaktadır. Kanunun “başvuru usulü” başlıklı altıncı maddesinde (bkz **Ek-1**) gerçek ve tüzel kişilere ilişkin başvuru esasları belirtilmiştir. Ad, soy ad, adres, unvan ve yetkili kişi bilgileri başvurunun kim tarafından yapıldığının net olarak bilinebilmesi için gereklidir, demektedir. (Tbmm 2016) 4982 sayılı BEHK’na göre istenilecek bilgi ve belgeler ile ilgili herhangi bir süre kısıtlaması yoktur. Kanun, bilgi edinmek isteyen ilgili kişinin başvurusu üzerine lehine geriye yürümektedir.

2.3.2.Başvuru Şekli ve İçeriği

Bilgi edinme hakkının kullanılabilmesi için öncelikle kanunda belirtilen şekilde başvuru yapılmalıdır. Bu başvurunun kural olarak dilekçe ile yapılması zorunludur. (Hız ve Yılmaz 2004) Ancak kanun belli şartların varlığı halinde, elektronik ortamda ve farklı iletişim yolları ile de yapılabileceğini belirtmiştir. (bkz **Ek-1**)

Burada en önemli husus BEH ile ilgili başvuru yapılacak kurumun, başvuru konusu ile ilgili faaliyetinin olması gerektiğidir. Dilekçe hakkı ile ilgili konunun başvurulacak kurum tarafından cevaplanabilmesi için faaliyet konusu oldukça önemlidir. Aksi halde başvuru işleme alınmayacak ve cevaplandırılmayacaktır.

Bilgi edinme hakkının bu şekilde kullanım olanaklarının kolaylaştırılmasının amacı, idarenin açıklık ve şeffaflık kurallarına uygun olarak iyi işlemesini sağlamaktır. (Tortop 2004)

Dilekçe Hakkının Kullanılması hakkında kanun (DHKK)'un dördüncü maddesinde (bknz-**Ek-2**) konu ile ilgili önemli bir düzenleme yapılmaktadır ve başvuruda bulunması elzem olan hususlardan bahsedilmiştir. Sayılan unsurlardan herhangi birinin eksik olması durumunda başvuru değerlendirilemeyecektir. DHKK madde 4'teki(bknz-**Ek-2**) düzenleme ad, soy ad, imza ve adres bilgilerini zorunlu tutmaktadır.

Gerçek kişiler yapacak olduğu başvurularda, ilgilinin adının ve soyadının, imzasının, ev adresinin ya da iş adresinin bulunduğu bir dilekçe ile başvuru yapılmalıdır. Bu şartlar, 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılması Dair Kanun'da 4.madde içerisinde dilekçenin geçerli sayılabilmesi için yer alan şartlardır. Şartlara göre istenilen bilgi ve belgenin de mutlaka yazılması gerekmektedir. (bknz **Ek-2**) Kamu kurumları ve kamu statüsü taşıyan meslek kuruluşları, yapılan başvuru dilekçesinde bu şartların yerine getirilmemesi durumunda da kişilere cevap verebilmektedir. Buna engel bir düzenleme kanunda yer almamaktadır. (bknz **Ek-2**) 2004/12 sayılı genelgede bu konuya değinilmiştir. Bilgi edinme hakkına ilişkin olarak çıkarılan 2004/12 sayılı genelgede; usulen dilekçe koşullarını sağlamasa da bir olaya ilişkin belirgin bir şekilde tespit yapılmasını sağlayacak bilgiler içeriyor ise işlem yapılabilir, denmektedir. (Hız ve Yılmaz 2004) Koşulların sağlanamadığı durumlarda, yapılan başvurulara ilişkin işlemlere ait düzenleme bu madde ile açıklanabilmektedir.

Tüzel kişiler tarafından yapılacak başvurularda ise gerçek kişilerden farklı olarak tüzel kişiyi unvanı ve adresi ile yetkili kişi ya da kişilerin imzasını ve yetki belgesini içeren bir dilekçe ile yapılmalıdır. (Yetki belgesi tasdik edilmelidir) BEHK'nun 30. Maddesinde yer alan hükme göre (bknz **Ek-1**) bilgi edinme başvurularına muhatap olan kamu kurum ve kuruluşlarının bir önceki yıla ait olmak üzere raporlarını hazırlamaları gerektiği ve bu raporları her sene Şubat'ın sonuna kadar BEDK'na göndermeleri gerektiğini ifade etmiştir.

DHKK'unun altıncı maddesinde (bknz **Ek-2**) ise TBMM'ne, yetkili makamlara, ya da kamu statüsündeki meslek kuruluşlarına verilen dilekçelerin hangi koşullarda incelenmeyeceği ifade edilmiştir. Belli bir konusu olmayan, adli makamların görev alanına giren, başvurular incelenmeyecektir, denilmektedir. (bknz **Ek-2**)

BEHK'un 6.maddesinde başvurunun ilgili kurum ve kuruluşa yapılması gerektiği yazılmıştır. (bknz **Ek-1**) Buna göre başvuran kişinin, bilgi almak istediği kurumun bilgi edinme birimine başvurması gerektiği anlaşılmaktadır. Yasa kapsamına giren kurum ve kuruluşlardan istenilecek bilgi ve belgenin verilebilmesi için, o bilgi ve belgenin başvuru kurum ve kuruluşta bulunuyor olması ya da o kurum veya kuruluşun görevleri gereği o bilgi ve belgeyi bulunduruyor olmaları gerekir. (Erol 2005)

Kanunda belirtildiği üzere istenilen bilgi veya belge açıkça ifade edilmelidir. Bu hem başvurunun doğru şekilde yapılması hem de sürecin kolay tamamlanabilmesi için önemlidir. Kullanılan ifade şeklinin yalın ve anlaşılabilir olması yine süreci hızlandıracak detaylar arasında sayılabilmektedir. Başvurunun yazılı yapılması esastır. (Hız ve Yılmaz 2004) Bilgisayar çıktısı ya da elle yazılması konusunda bir ayrım yoktur ve renk açısından da bir kısıtlama getirilmemiştir. Elektronik posta yoluyla yapılacak başvurular için aranan şartlar yazı yoluyla iletilen belgenin içeriği ile aynıdır. Gerçek veya tüzel kişiler için herhangi bir değişiklik yoktur.

2.3.3.Başvuru Ücreti

Bilgi edinme hakkı ile ilgili ücret konusu kanunun onuncu maddesinin son fıkrasında şöyle düzenlenmiştir: Başvuru yapılan kamu kurumu ya da bu statüdeki kuruluşlar ilgili kişiden başvuru ücreti talep edebilirler, denilmektedir. Bu fıkra hükümetten gelen tasarıda “tahsil eder” biçiminde daha amir nitelik taşımaktaydı ve söz konusu “tahsil eder” kavramı TBMM Avrupa Birliği Uyum Komisyonu tarafından AB üyesi ülke uygulamaları da dikkate alınarak “tahsil edilebilir” biçiminde takdir içerir bir yapıya getirilmiştir. (Erol 2005)

Kanunda da belirtildiği üzere ücret kavramı zorunlu hale getirilmemiş ve “tahsil edebilir” kelimesi ile ifade edilmiştir. Bu ifade zorunluluğu ortadan kaldırıp özellikle araştırma süreci kısa süren ve cevapları çok uzun sayfalardan oluşmayan bilgi verme işlemleri için kullanılabilir. Maddede yer alan “erişim gerektirdiği maliyet tutarı” ibaresinin oldukça geniş anlam içerdiği, bunun uygulamada bilgi isteyenleri caydıracak ölçüde yüksek miktarda belirlenebileceği ve bundan dolayı durumun bilgi edinme hakkı önünde engel olabileceği ifade edilmiştir. (Turgut 2012)

Bu olumsuz yaklaşımın değiştirilebilmesi ve başvuru ücretlerinin caydırıcı bir sebep olmaması için, yönetmeliğin geçici altıncı maddesinde de belirtildiği gibi; idarelerin her yıl bütçe kanununda belirlenecek ilkelere göre bilgiye erişim ücret tarifelerini belirleyecekleri yönünde bir hüküm konmuştur, ancak bütçe kanununa bununla ilgili bir hüküm konulmaması üzerine bu boşluğu Bilgi Edinme Denetleme Kurulu bir ilke kararı ile doldurmuştur.

Başvuru yapılan kurum ve kuruluşlar makul bir ücret tarifesini belirlemelidir. Bununla ilgili olarak 2015 yılı verileri şöyledir: Örneğin; 2015 yılında siyah beyaz yazma, tarama, kopyalama için; on sayfadan fazla olan her bir sayfa için 0.96 kuruş ve her bir sayfa için 1.29 kuruş eklenmesi (eklenecek ücret için belirlenen tavan rakam 193.00 TL’dir), on sayfadan fazla olan renkli basımlar için her sayfa başına 1.93 kuruş ve her bir sayfa için tavan ücreti aynı kalmak koşulu ile sayfa başına 1.29 kuruş alınmaktaydı.

2.3.4.Bilgi ve Belgeye Erişim

Bilgi ve belgeye erişim, bilgi edinme hakkı kanununun onuncu maddesinde şöyle düzenlenmiştir: “Kamu kurumları ve kamu kurumu statüsündeki kuruluşlar, başvuru sahibine istenen belgenin onaylı bir kopyasını verirler.” Ancak kopyasının verilemeyeceği durumlarda ses kaydı dinleyebilmesi, belgenin aslını inceleyebilmesi varsa görüntüleri izlemesi şeklinde yöntemler uygulanır. (bkz **Ek-1**) İlgili yönetmeliğin 19.maddesinde de “bilgi veya belgelere erişim usulü” başlığı altında aynı düzenleme mevcuttur. (Hız ve Yılmaz 2004)

Bilgi edinme kanununun belgeye erişim ile ilgili kısmından anlaşılacağı üzere, kurum ve kuruluşlardan istenilen belgelerin onaylı bir kopyasının verilmesi gerekmektedir. Belgeyi veren kişinin bilgisi, verildiği tarih belge üzerinde belirtilmelidir.

Elektronik ortamdaki bilgi veya belgeler, elektronik posta, veri kopyalamaya yarayan diskler, cdler, flashdiskler veya diğer araçlarla verilebilir.

2.3.5.Bilgi ve Belgeye Erişim Süreci ve Başvuruların Cevaplandırılması

Kanunun 11.maddesinde (bknz **Ek-1**) çeşitli süreler öngörülmektedir ve bu maddenin içeriği şu şekildedir; ilgili kişiye başvuru süresinden sonra 15 gün içinde bilgi verilmelidir. Ancak talep edilen bilginin başka bir yerden sağlanması gereken durumlarda bu süre otuz iş gününe uzar ve ilgiliye bu husus on beş günlük sürenin bitmeden önce bildirilir. Onuncu maddede belirtilen (bknz **Ek-1**) gerekli olan tutarın ilgili kişiye bildirilmesi ile on beş günlük zaman dilimi başlar ve bu süreç içinde ücret ödenmez ise başvuru iptal edilmiş sayılır.

Kurum veya kuruluşların istenen bilgiyi başka yerde bulunan bir birimden getirecek olmaları, başka bir kurumun ya da birimin görüşünün alınmasının gerekli olması durumlarında on beş günlük süre otuz güne çıkabilmektedir. (Erol 2005) Kanunda da belirtildiği üzere, kamu kurumları ve kamu statüsündeki meslek kuruluşlarına yapılan başvurularda, cevap verilme süresi başvuru kendilerine ulaştığı tarihten itibaren on beş iş günüdür. Bu süreç içerisinde başvuru yapan kurum gerekli araştırmaları olması gereken şekilde tamamlayıp, başvuru yapan kişinin kullanımına hazır hale getirip, kişiye ulaştırmak durumundadır. Yani kurum ve kuruluşlar on beş iş günü içerisinde istenilen bilgi veya belgeye ilişkin bir kopyayı yazılı ileterek ilgili kişinin erişimine ulaştırılmaları ya da kopya verme dışında bir yöntem kullanılacak ise bunun da yine on beş iş günü diliminde yapılmalıdır.

Kanunla öngörülen süre içerisinde cevap verilmemesi durumunda kanuna aykırı bir durum meydana gelmiş olup bu konu ile ilgili izlenilebilecek yol yönetmeliğin 24.maddesinin ikinci fıkrasında şöyle belirtilmiştir: Kanunda belirtilen

zaman dilimi içinde kurum ve kuruluşlar tarafından ilgili kişiye olumlu veya olumsuz herhangi bir cevap verilmemesi halinde başvuru İdari Yargılama Usulü Kanunu (İYUK) madde 10 gereğince altmış günlük sürenin geçmesiyle reddedilmiş sayılır. Yine Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu (BEDK) bir kararında zımni ret süresi dolmadan Kurula yapılan itirazın işleme konulamayacağını söylemiştir. (Bedk 2016) BEHK'nun 12.maddesinde yer alan “başvuruların cevaplandırılması” konusu içerisinde usul ile ilgili konular anlatılmaktadır. Başvuruya cevabın yazılı olarak verilmesini ve itiraz yollarının da açıkça belirtilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Bilgi edinme başvurusu, başvuru kurumun faaliyet alanına ilişkin olmalıdır. (bknz **Ek-1**) Dolayısıyla idareler ellerinde bulunmayan veya görevi nedeniyle elinde bulunması gerekmeyen başvurulara olumsuz cevap vereceklerdir. Yapılan başvuruda istenilen bilgi ve belgeler başka bir kurum içinde bulunuyor ise, başvuru ilgili kurum gönderilir ve dilekçe sahibine yazılı bilgi verilir. (bknz **Ek-1**) Yapılan başvuruda ilgili kişiler isteklerini yalın ve anlaşılır şekilde ifade etmemiş ise kurum ve kuruluşlar ilgili kişiye yeterince anlaşılır olması hususunda uyarı yapabilir ve başka bilgiler vermesini de talep edebilir.

İdareler, başvurular ayrı ve özel bir çalışma yapılmasını gerektiriyor ise isteme olumsuz cevap verebileceklerdir. (BEHK madde 7/2) (bknz **Ek-1**) Bu hüküm bilgi edinme hakkının kullanılmasını engelleyebilecek, suistimallere açık bir hükümdür. (Kaboğlu 1998) Ancak hükmün açıklanmasına açıklık getiren BEDK kararına (Bedk 2016) göre “...başvuru sahiplerince talep edilen ve 4982 sayılı Kanuna göre erişime açık bilgi ve belge niteliğinde olan her bilgi ve belge için de mutlaka ilgili kurum veya kuruluşun kayıtlarında bir çalışma, araştırma ve inceleme yapılarak bilgi ve belgelerin bulunduğu yerden çıkarılmasının ve başvuru sahibinin erişimine sunulmasının gerekeceği ancak bunun Kanunun yedinci maddesinde belirtilen çalışma, araştırma ya da analizden tamamen farklı olduğu, yedinci madde de kastedilen talep edilen bilgi ve belgenin kurum kayıtlarında mevcut olmayan ve mutlaka ayrı ve özel bir bilgi ve belge olduğu...” dur.

Bu hüküm Avrupa Birliği ülkelerinin bilgi edinme hakkı kanunlarda da yer almakta olup, idarenin işleyişinde dikkate alındığında olumlu ve isabetli (Kaya 2005) olarak değerlendirilebilmektedir.

İdareler, henüz tamamlanmamış bir işleme ilişkin bilgi ve belge istemlerini olumsuz olarak cevaplayabilirler. Örneğin, paranın değerinin düşürülmesi hususundaki bir ekonomik politikanın önceden öğrenilmesi karışıklıklara sebep olabilir. (Eken 1993) Gecekonduların yeniden yapılandırılmasına yönelik planların öğrenilmesi bazılarına haksız kazanç sağlayabilir. (Eken 1993)

Başvurunun reddedilmesi durumunda bu kararın gerekçesi, karşı başvuru yolları ve süreleri hakkında bilgi verilir. Başvurusu geri çevrilen gerçek ya da tüzel kişi, on beş gün içinde kurula yazılı olarak itiraz edebilir. İtiraz yazılı olarak yapılır. Konuya ilişkin karar otuz iş günü içinde verilir.

Kamu kurum ve kamu statüsündeki kuruluşların görevlilerinin ihmali nedeniyle cevaplandırılmayan başvurular, kurumun yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz. (Hız ve Yılmaz 2004) Bu konu ile ilgili sorumluluğu devam etmektedir.

Yönetmeliğin 16.maddesinde de belirtildiği üzere başvuruda istenilen bilgi ve belgeler yeterince açık değilse, ilgili kurum ek açıklamalar isteyebilir. Bu durumda yasal süreç belirtilen eksikliklerin giderildiği tarihten itibaren başlamaktadır. (Mevzuat 2016)

2.4.Türkiye Ombudsman'ı ve Bilgi Değerlendirme Kurulu

2.4.1.Türkiye Ombudsman'ı

BEH'nın usulüne uygun kullanılabilmesi ve hedeflerine ulaşabilmesi adına bir denetim mekanizmasına ihtiyacı vardır. (Güran 1993) Bu ihtiyacı karşılamak amacıyla, yargısal denetimi saklı kalmak koşulu ile “ombudsman” gibi idare içerisinde oluşturulan üst otoriteler aracılığı ile sağlanmaktadır. Ombudsmanlık, Türkiye’de Kamu Denetçiliği olarak adlandırılmaktadır ve buna ilişkin kanun 14.6.2012 tarihinde Meclis Genel Kurulunda kabul edilerek yürürlüğü girmiştir. (Hukab Dergi 2016) Kamu Denetçiliği Kanunu ülkemizde 2013 yılından itibaren çalışmaya başlanmıştır, çünkü kurumun çalışabilmesi için yeterli insan kaynağı ve donanım bu yıl içerisinde sağlanabilmiştir. Kuruma yapılan başvurular ile ilgili istatistiksel veriler şöyledir;

Tablo 1. 2013-2015 yılları Arasında Kamu Denetçiliği Kurumu Başvuru Sayıları

Başvuru Şekli	2013 Sayı	2013 Yüzde	2014 Sayı	2014 Yüzde	2015 Sayı	2015 Yüzde
Faks	211	%2.80	133	%2.36	94	%1.55
Elden	365	%4.80	665	%11.79	574	%9.48
Posta	2136	%28.0	1775	%31.48	1776	%29.33
E-Başvuru	4356	%57.0	2978	%52.81	3516	%58.05
E-Posta	570	%7.5	88	%1.56	95	%1.57
TOPLAM	7638	100	5639	100	6055	100

Kaynak: Kamu Denetçiliği Kurumu 2013-2014-2015 yılı raporları verileri (19.08.2016) tarihinde http://www.ombudsman.gov.tr/custom_page-1407-yillik-raporlar.html den alındı.

Başvuru şekli olarak e-başvuru en çok kullanılan yol olarak ortaya çıkmakta, en az kullanılan yol ise faks olarak görülmektedir. Yıllar bazında incelendiğinde sayılar üzerinde kullanım şekillerine bağlı olarak büyük farklılıklar gözükmemektedir. 2013 yılında en çok başvurulanan yöntem e-başvuru olmuştur, en az kullanılan ise faks yolu ile başvurudur. 2014 yılında da en çok kullanılan yöntem e-başvuru olmuştur en az kullanılan ise e-posta yolu ile başvurudur. Son olarak da 2015 yılında en çok kullanılan başvuru yöntemi yine e-başvurudur. En az kullanılan ise faks yöntemi olmuştur.

2013 yılından itibaren faaliyetine başlayan Kamu Denetçiliği Kurumu verileri incelendiğinde başvuru sayıları yıllar bazında kimi zaman artmış kimi zaman da azalmıştır. Elimizde yalnızca üç yıllık bir veri bulunması nedeni ile sayısal veriler üzerinden yalnızca üç yıllık bir inceleme yapılmaktadır.

Tablo 2. 2013-2015 Yılları Arasında Kamu Denetçiliği Kurumu’na Yapılan Başvuruların Alanlara Göre Dağılımı

Şikayet Konusu ve Alanı	2013 Sayı	2013 Yüzde	2014 Sayı	2014 Yüzde	2015 Sayı	2015 Yüzde
Kamu Personel Rejimi	2142	%28.0	1349	%23.92	1584	%26.16
Eğitim-Öğretim, Gençlik ve Spor	1203	%15.8	1056	%18.73	1296	%21.40
Ekonomi, Maliye ve Vergi	784	%10.3	440	%7.80	295	%4.87
İnsan Hakları	263	%3.40	423	%7.50	327	%5.40
Çalışma ve Sosyal Güvenlik	888	%11.6	419	%7.43	385	%6.36
Diğer Konu ve Alanlar	141	%1.80	381	%6.76	384	%6.34
Mahalli İdarelerce Yürütülen Projeler	455	%6.00	343	%6.08	329	%5.43
Adalet, Milli Savunma ve Güvenlik	455	%6.00	283	%5.02	190	%3.14
Orman, Su, Çevre ve Şehircilik	198	%2.60	186	%3.30	376	%6.21
Mülkiyet Hakkı	239	%3.10	144	%2.55	188	%3.10
Sağlık	158	%2.10	131	%2.32	130	%2.15
Ulaştırma Basın ve İletişim	271	%3.50	125	%2.22	95	%1.57
Engelli Hakları	87	%1.10	106	%1.88	111	%1.83
Sosyal Hizmetler	46	%0.60	73	%1.29	52	%0.86
Enerji, Sanayi, Gümrük ve Ticaret	166	%2.22	64	%1.13	111	%1.83
Kadın ve Çocuk Hakları	32	%0.40	40	%0.71	103	%1.70
Ailenin Korunması	13	%0.20	28	%0.50	37	%0.61
Gıda, Tarım ve Hayvancılık	28	%0.40	18	%0.32	14	%0.23
Nüfus, Vatandaşlık, Mülteci ve Sığınma Hakları	37	%0.30	17	%0.30	26	%0.43
Bilim, Sanat, Kültür ve Turizm	32	%0.50	13	%0.23	22	%0.36
TOPLAM	7638	100	5639	100	6055	%100.0

Kaynak: Kamu Denetçiliği Kurumu 2013-2014-2015 yılı raporları verileri (19.08.2016) tarihinde http://www.ombudsman.gov.tr/custom_page-1407-yillik-raporlar.html' den alındı.

Tablodaki sayılardan da anlaşılacağı üzere yapılan başvurular 2013 yılında en yüksek düzeyde gerçekleşmiştir. 2014 yılında kısmen bir düşüş yaşansa da 2015 yılında sayı yine yükselmiştir ancak 2013 yılı sayısına erişememiştir.

3 yılı ayrı ayrı incelediğimizde kuruma yapılan başvurulardan ilk sırayı “Kamu Personel Rejimi”ne yönelik şikâyetler alırken, en düşük oranlar “Bilim, Sanat, Kültür ve Turizm”, “Nüfus, Vatandaşlık, Mülteci ve Sığınma Hakları”, “Gıda, Tarım ve Hayvancılık”, “Ailenin Korunması”, “Kadın ve Çocuk Hakları” gibi konularda ise oranlar düşük olarak seyretmektedir.

2013 yılında en çok başvuru yapılan alan “kamu personel rejimi” olmuştur. En az olarak değerlendirebileceğimiz alan ise “ailenin korunması” başvurularıdır. Az olarak nitelendirebileceğimiz diğer alanlar ise “Enerji, Sanayi, Gümrük ve Ticaret”, “Kadın ve Çocuk Hakları”, “Gıda, Tarım ve Hayvancılık”, “Nüfus, Vatandaşlık, Mülteci ve Sığınma Hakları”“ Bilim, Sanat, Kültür ve Turizm” ve “ Sosyal Hizmetler”dir. Bu alanlarda başvuru yüzdesi %1’in altında kalmaktadır.

2014 yılında en çok başvuru yapılan alan yaklaşık %5’lik bir düşüş ile “kamu personel rejimi” olmuştur. En az başvuru alanı ise “Bilim, Sanat, Kültür ve Turizm” alanı olmuştur. Yine yüzdesel olarak %1’lik seviyeye erişemeyen alanlar ise şunlardır: “Nüfus, Vatandaşlık, Mülteci ve Sığınma Hakları”, “Gıda, Tarım ve Hayvancılık”, “Ailenin Korunması”, “Kadın ve Çocuk Hakları”dır.

Son olarak 2015 yılında en çok başvuru yapılan alan bir önceki yıla göre yaklaşık %3’lük bir yükseliş ile “kamu personel rejimi” olmuştur. En az başvuru alanı ise “Gıda, Tarım ve Hayvancılık” alanıdır. Az başvuru alan ve %1’lik dilimin altında kalanlar ise: “Bilim, Sanat, Kültür ve Turizm”, “Nüfus, Vatandaşlık, Mülteci ve Sığınma Hakları”, “Ailenin Korunması”, “Sosyal Hizmetler” olarak sıralanmıştır.

Üç yılın genel bir değerlendirmesi yapıldığında, başvuru yapılan alanların sayısal içerikleri açısından çok fazla bir değişiklik göstermediği görülmüştür. En çok başvuru yapılan alan hep aynı kalmış, az başvuru yapılan alan ise yine belli konu başlıkları altında toplanmıştır.

Tablo 3. 2013-2015 Yılları Arasında Bölgelere Göre Şikayet Başvurusu Sayıları

Yıllara Göre Bölgelerin Şikayet Başvuru Sayıları	2013 sayı	2013 yüzde	2014 sayı	2014 yüzde	2015 sayı	2015 yüzde
İç Anadolu Bölgesi	1739	%23.0	1630	%28.91	1723	%28.46
Marmara Bölgesi	2106	%27.0	1515	%26.87	1476	%24.38
Karadeniz Bölgesi	664	%9.0	672	%11.92	701	%11.58
Ege Bölgesi	846	%11.0	615	%10.91	762	%12.58
Akdeniz Bölgesi	703	%9.0	601	%10.66	699	%11.54
Doğu Anadolu Bölgesi	526	%7.0	302	%5.36	339	%5.60
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	452	%6.0	277	%4.91	324	%5.35
Yurt Dışı	65	%1.0	27	%0.48	31	%0.51
Adresi bulunmayan	537	%7.0	yok	yok	yok	yok
TOPLAM	7638	100	5639	100	6055	100

Kaynak: Kamu Denetçiliği Kurumu 2013-2014-2015 yılı raporları verileri (19.08.2016) tarihinde http://www.ombudsman.gov.tr/custom_page-1407-yillik-raporlar.html den alındı.

Bölgelere göre dağılımları incelediğimizde Marmara ve İç Anadolu Bölgesi'nin başvuru sayılarının daha yüksek olduğunu, en az başvurunun da yurt dışından yapıldığını görmekteyiz. Bölgesel dağılımlarda nüfus yoğunluğu da dikkate alınmalıdır. 2015 Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre bölge nüfusları şöyle dağılmaktadır: (Tüik 2016) Marmara Bölgesi: 23.608.079, İç Anadolu Bölgesi: 12.381.363, Ege Bölgesi: 10.023.549, Akdeniz Bölgesi: 9.906.771, Güneydoğu Anadolu Bölgesi: 8.250.718, Karadeniz Bölgesi: 6.998.998, Doğu Anadolu Bölgesi: 5.927.630. Verilerden de anlaşılacağı üzere başvuruların en çok olduğu bölgeler nüfusun en yoğun olduğu bölgelerdir. 2013 yılında en az başvuru yurtdışından olmuştur ve bölgesel olarak en az başvuru (nüfus sayısı da dikkate alınarak) Doğu Anadolu Bölgesi'nden yapılmıştır. En çok başvuru ise Marmara Bölgesi'nden yapılmıştır.

2014 yılında en az başvuru Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nden yapılmıştır. En yüksek başvuru ise 2013 yılından farklı olarak İç Anadolu Bölgesi'nden yapılmıştır.

2015 yılında ise son olarak en yüksek başvuru yine Marmara Bölgesi'nden yapılmıştır. En az başvuru ise az bir farkla Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nden yapılmıştır.

Tablo 4. 2013-2015 Yılları Arasında Kamu Denetçiliği Kurumu'nun Şikayet Başvurularına İlişkin Karar Dağılımları

Karar Türleri	2013 sayı	2013 yüzde	2014 sayı	2014 yüzde	2015 sayı	2015 yüzde
Gönderme Kararı	2155	%37.0	2323	%36.59	2205	%37.39
İncelenememezlik Kararı	2240	%35.0	2147	%33.82	1759	%29.83
Başvurunun Geçersiz Sayılması	329	%5.9	80	%1.26	42	%0.71
Birleştirme Kararı	307	%5.3	806	%10.13	1025	%17.38
Mahalli İdarelere İlişkin Başvurular	522	%7.1	643	%12.7	0	0
Karar Verilmesine Yer Olmadığına İlişkin Verilen Karar	432	%7.9	80	%1.26	675	%11.45
Tavsiye Kararı	64	%1.0	93	%1.47	56	%0.95
Ret Kararı	37	%0.36	150	%2.36	109	%1.85
Kısmen Tavsiye Kısmen Ret Kararı	11	%0.20	26	%0.41	26	%0.44
Toplam	6097	100	6438	100	5897	100

Kaynak: Kamu Denetçiliği Kurumu 2013-2014-2015 yılı raporları verileri (19.08.2016) tarihinde http://www.ombudsman.gov.tr/custom_page-1407-yillik-raporlar.html den alındı.

2013- 2015 yılları arasında yapılan şikayet başvurularının kararlarının neler olduğuna ilişkin veriler tablo 5’de sıralanmaktadır. Sayı yıllar ilerledikçe azalmaktadır ve en çok karar usulü olarak “gönderme kararı” görülmektedir. Bununla kastedilen ilgili kuruma göndermedir. Daha sonra ise “incelenememezlik kararı” gelmektedir. Ardından benzer oranlarla “Birleştirme Kararı” ve “Mahalli İdarelere İlişkin Başvurular” gelmektedir. Kalan karar şekilleri ise benzer sayılarla ilerlemektedir.

2013 yılında en çok alınan karar “Gönderme Kararı”dır. En az alınan kararlar %1’lik oranın altında değerlendirilmek üzere “Kısmen Tavsiye Kısmen Ret Kararı” ve “Ret Kararı”dır.

2014 yılında ise alınan kararlar açısından en yüksek oranı yine “Gönderme Kararı”dır. En az olan “Kısmen Tavsiye Kısmen Ret Kararı”dır.

2015 yılında en yüksek başvuru yapılan alan %37.39 ile “gönderme kararı”dır. En az olanlar ise “Kısmen Tavsiye Kısmen Ret Kararı”, “Tavsiye Kararı”dır.

2.4.2.Bilgi Değerlendirme Kurulu

BEHK gereğince yapılan başvurulara ilişkin kamu kurum ve kamu statüsündeki kuruluşların aldığı kararları incelemek ve uygulanış biçimleri hakkında karar almak üzere Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu oluşturulmuştur. (Bedk 2016)

Kanunun 14.maddesi (bknz **Ek-1**) BEDK'nun üye yapısını açıklamaktadır: “Kurul; birer üyesi Yargıtay ve Danıştay genel kurullarının kendi kurumları içinden önerecekleri ikişer aday, birer üyesi ceza hukuku, idare hukuku ve anayasa hukuku alanlarında profesör veya doçent unvanına sahip kişiler, bir üyesi Türkiye Barolar Birliği'nin baro başkanı seçilme yeterliliğine sahip kişiler içinden göstereceği iki aday, iki üyesi en az genel müdür düzeyinde görev yapmakta olanlar ve bir üyesi de Adalet Bakanının önerisi üzerine bu bakanlıkta idari görevlerde çalışan hakimler arasından Bakanlar Kurulunca seçilecek (Özay 2002) dokuz üyeden oluşur.”

BEDK'nun kamu tüzel kişiliği bulunmamaktadır. (Taşkın 2009) Kurulun sekreterlik hizmetleri ise Başbakanlık aracılığı ile yapılmaktadır.

BEDK'nun iki görevi vardır. Birincisi 16. ve 17. maddelere dayanılarak kurum ve kuruluşlar tarafından bilgi edinme istemlerinin reddine ilişkin kararları incelemek; ikincisi de, kurum ve kuruluşlar için BEH' kullanılmasına ilişkin uygulamaya yönelik olarak karar vermektir. (Hız ve Yılmaz 2004)

4982 sayılı BEHK'nun on ikinci maddesine göre (bknz **Ek-1**) başvuru sahipleri gerek yazılı gerek de sözlü olarak ilgili kamu kuruluşlarına ya da kamu statüsündeki meslek kuruluşlarına başvurabilirler. Başvurulan idari kurum, başvurunun reddi durumunda gerekçeli kararı ve buna karşı yapılabilecek başvuru yollarını belirtmelidir. Başvurunun reddedilmesi halinde yapılacak şeylerden biri de itiraz usulüdür. Kanun'un 13.maddesi uyarınca bilgi edinme istemi reddedilen başvuru sahibi yargı yoluna başvurmadan önce kararın tebliğinden itibaren on beş gün içinde (Bedk 2016) Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu (BEDK)'na itiraz edebilir. BEDK konuya ilişkin kararını otuz iş günü içinde verir. Kurula itiraz edilirse (Bedk 2016) idari yargıya başvuru süresi durur. (Anlar 2006)

BEDK başvuru yapan kişiler ile başvuru yapılan kurum ve kuruluşlar arasında bir orta yol bulma görevi görmektedir. Bilgi edinme başvurusu hakkındaki mevzuatın nasıl yorumlanacağına ilişkin karar veren yetkili bir merci olarak görevini yapmaktadır. Böylece mevzuattaki belirsiz ya da yuvarlak ifadeler, Kurul'un verdiği kararlar ile somutlaşmaktadır. (Şengül 2005)

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu'nun niteliğine ilişkin kanunda bir düzenleme olmaması ile birlikte, doktrindeki tartışmalar genellikle kurulun bağımsız idari otorite olarak kabul edilip edilmeyeceğine ilişkin konular üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu konu ile ilgili çeşitli görüşler mevcuttur. *Kaya* bu konu ile ilgili; BEDK'nun hem organik hem de fonksiyonel yönden bir bağımsız idari otorite özelliği gösterdiğini, dolayısıyla BEDK'nun bir bağımsız idari otorite olduğunu” söylemektedir ve yine *Kaya*'ya göre “üyelerinin görev süresi ve görevlerinden alınamamaları organik bağımsızlığın; yaptığı işlerin yürütme organının hiyerarşik ya da herhangi bir kurumun denetimine tabi olmaması ile Kurul'a hiçbir kurumun ya da kişinin emir telkininde veya tavsiyede bulunamaması da fonksiyonel bağımsızlığın bir göstergesidir.” (Kaya 2005) *Ulusoy*'a göre “bu otoritelerin diğer kamu kurum ve kuruluşlarından ayırt edilmelerini sağlayan en önemli iki özellik, idari açıdan bağımsız olmaları ve regülasyon yetkileridir yani bir idari kurumun özgür idari otorite olarak kabul edilebilmesi için idari açıdan “bağımsız” olma ve “regülasyon” işlevi yerine getirme özelliklerini taşıması gerekmektedir.” (Ulusoy 2003) Yine *Tan*, bağımsız idari otoriteleri faaliyet alanlarına göre üç grup içinde toplamakta ve idarenin keyfiliğine karşı savunma amacına yönelik olanlar ismini verdiği grupta BEDK'nu da saymaktadır. (Tan 2013) *Özkan* ise, Kurul'un “bir bağımsız idari otorite niteliğinde kurulmadığını” söylemektedir. (Özkan 2004) Konuya farklı bir boyut getiren *Azer* ise, “Kurul'un Türkiye'de faaliyet gösteren diğer bağımsız idari otoritelerin sahip olduğu tipik temel özelliklere tam anlamıyla sahip olmadığını” söylemektedir ve “her ne kadar bağımsız idari otoritelere ilişkin temel ayırıcı noktalardan biri olmasa da yine de söz konusu otoritelerin tüzel kişiliğe sahip olma özelliğinin Kurul'da bulunmadığını” söylemektedir. (Azer 2010)

Sonuç olarak bu değerlendirmeleri yapanlar, organik ve fonksiyonel bağımsızlık özelliklerini de göz önüne alarak (Kaya 2005) Kurul'u, “atipik” bağımsız

idari otorite olarak nitelendirmektedir. (N. Çolak 2005) Tüm bu değerlendirmelerin ışığında atipik örnekleme kavramında kendine özgü şekli ile bağımsız ve regülasyon konusunda kurulun tam yetkili olduğu söylenebilir. Aynı zamanda kişilerin azledilememesi ve üst kurul olmayışı örnekleri de bunu destekler biçimde okunabilir.

2.4.2.1.Kurulun Görevleri

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu'nun 14.maddesine göre, BEDK bilgi edinme başvurusuyla ilgili yapılan itirazları, 16. ve 17.madde üzerinde belirtilen sebeplere dayanak teşkil ederek verilen kararları incelemesi amacıyla kurulmuştur.

Kanunun ilk halinde bu görev sadece devlet sırrı ve ülkenin ekonomik çıkarları gerekçeleriyle reddedilen bilgi edinme başvurularıyla ilgili iken, 17.11.2005 tarihinde kabul edilen kanun değişikliği ile birlikte bu görev bütün bilgi edinme hakkı başvurusu reddedilen kararlar için kabul edilmiştir. (Resmi Gazete 26001)

Kurulun iki görevi vardır; birincisi 16. ve 17.maddelere dayanılarak kamu kurum ve kamu statüsündeki kuruluşlar tarafından “bilgi edinme” istemlerinin reddine ilişkin kararları incelemek; ikincisi ise, kamu kurum ve kamu statüsündeki kuruluşlar için bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin uygulamaya yönelik olarak kararlar vermektedir. (Hız ve Yılmaz 2004)

2.4.2.2.Kurulun Çalışma Usulü

Kurul, en az ayda bir defa toplanır veya gerekli olduğu durumlarda toplanır. Bu toplanma başkanın çağrısı ile gerçekleşir. İtiraz sayısına göre yoğunluk değişeceği için toplantı sayıları da değişkenlik göstermektedir. Aynı zamanda belirlenen konular ile ilgili komisyon kurabilir ve diğer kurum ve kamu statüsündeki kuruluşların ve ilgili bakanlıkların temsilcilerini bilgi paylaşımında bulunulmak üzere toplantılara davet edebilirler.

2.4.2.3.Bilgi Edinme Hakkının Sınırları

Kamu yönetiminde şeffaflığı sağlama ve demokratik yönetimi oluşturma amacıyla ortaya çıkmış bulunan bilgi edinme hakkı da, diğer haklar gibi sınırsız ve mutlak bir hak değildir. (Alan 2003) Diğer birçok hak gibi bilgi edinme hakkı da hukuken korunan diğer haklarla çelişebilmektedir. İdare hukuku açısından incelenecek olursa, idare içerisindeki kararların sağlıklı bir şekilde alınabilmesi ve yürütülebilmesi için belli derecede gizlilik kaçınılmazdır. (Banisar 2006) Yine aynı şekilde *Goffaux* bu hususu kendi ülkesi için şöyle dile getirmektedir: “Zaman zaman bizim ülkemizde de Devlet ile vatandaş aynı kefeye koymak isteyen kişiler çıkmakta ise de bunun mümkün ve cevap verilebilir olmadığı ortadadır. Devlet tüm toplumun çıkarlarını korumakla mükelleftir. Fertlerin çıkarları ise zaman zaman Devletin çıkarları ile çelişebilir. Bu yüzden Devlet konumunu sağlam kılacak kurallar ihdası zarureti hasıl olmaktadır. (Başbakanlık 1998)

Kanunun dördüncü bölümünde on beşinci maddeden yirmi sekizinci maddeye kadar sınırlar ifade edilmektedir. Bu maddeler içerisinde on altıncı ve on yedinci maddede sayılan gerekçelerle verilen bilgi isteminin reddine ilişkin kararlar için sadece idari yargı yoluna başvurulabilecektir. (Hız ve Yılmaz 2004)

Bilgi edinme hakkı ile ilgili olarak yaşanabilecek olası kanun çatışmaları için, bazı sınırlamaların getirilmesi doğal sürecin sonucu olarak görülebilmektedir. Ancak bu sınırlamalar, temelinde hakkın özünü etkilemeyecek şekilde uygulanmalıdır. Aksi halde kişiler bu haktan mahrum kaldıkları için başka bir hak ihlali doğmakta ve sürece uygun olmayan bir durum ortaya çıkmaktadır.

Yargı Denetimi Dışında Kalan İşlemler

Yasanın on beşinci maddesinde Yüksek Askeri Şura (YAŞ) kararları gibi özellik gösteren ve yapısı itibarıyla yargı denetimi dışında bırakılmış olan bazı özel düzenlemeler 4982 sayılı yasanın kapsamı içerisinde (Erol 2005) fakat bu kapsamda bilgi edinebilmek için bazı koşullar gereklidir. Bu koşullar şu şekildedir: “Yargı denetimi dışında kalan idari işlemin kişinin iş yaşamını ve onurunu etkileyecek nitelikte olması.”

İdari eylem ve işlemlerin yargı denetimi dışında kalmayacağı anayasa hükümlerince belirlenmiştir ve anayasada üç hal için yargı denetimi istisnası getirilmiştir. (Politics Ankara 2016) Bu istisnalar şöyledir; “Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kararları’dır.(YAŞ)”

Yargı denetimi dışında kalan bu kurumların işlemleri kural olarak bilgi edinme hakkı kapsamının dışında kalsa da aslında istenilen bilginin ne olduğu kilit noktayı oluşturmaktadır. Bu konunun daha iyi anlaşılabilmesi için verilecek somut bir örnek vardır: “Örneğin; Cumhurbaşkanlığında ne kadar personel bulunduğuna ilişkin bir bilgi edinme istemi bu maddeye dayanılarak reddedilemez. Ancak 16.maddede yer alan devlet sırrına ilişkin bilgi ve belge sayılarak verilmeyebilecek ve ancak 15.madde kapsamında görülemeyecektir.” (Hız ve Yılmaz 2004) Aynı örnek, Hakimler Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) ve YAŞ kararları için de geçerlidir. Kararlara ilişkin herhangi bir bilgi verilmesi kanunen sınırlandırılmışken, üyelerin kim olduğu ve yılda kaç gün çalıştıkları gibi bilgiler kanun kapsamında paylaşılabilmektedir. Yine aynı konu ile ilgili Avrupa Birliği Uyum Komisyonu raporunda da tasarinın on beşinci maddesi, yargı denetimi dışında kalan işlemler ile ilgilidir. Yapılan düzenlemeye istinaden, bu işlemler ile alakalı olan bilgi ve belgeler talep edilemez.

Aslında Komisyonda, bu konuya ilişkin şöyle bir atıfta bulunmaktadır. Bir şeyin yargı denetimi dışında kalması ile BEHK’na tabi olmasının farklı şeyler olduğunu belirtmiştir. Komisyon, yasaya konu olan işlemlerin “yargı denetimi” dışında kalsalar dahi bu işlemler hakkında “bilgi edinme”nin tamamen sınırlandırılmaması fikrini açıklamıştır. İlgili maddenin yasa metninden çıkarılması talebini AB ülkelerinde benzer bir uygulama olmadığını da düşünerek olumlu değerlendirmiştir.” (Tbmm 2016) diyerek konuya açıklık kazandırılmıştır.

İstisnanın istisnası diyebileceğimiz bu hal yalnız kişinin kendisini ilgilendiren konularda yapacağı başvurularda uygulanacaktır, çünkü kanun koyucu bu hali “kişinin iş yaşamını ve onurunu etkileyecek nitelikte ise” diyerek bir şarta bağlamıştır. (Hız ve Yılmaz 2004)

Devlet Sırrına İlişkin Bilgi veya Belgeler

Şeffaf bir toplum olma yolunda ilerleyen devletler elinde bulundurdukları bilgileri vatandaşlarıyla paylaşma dileği ile çıkardıkları bilgi edinme hakkı kanunlarına çeşitli istisnalar getirmişlerdir. Devletler paylaşılan bilgilerin birtakım güvenlik sorunları oluşturacağı fikrinden hareketle bu bilgilerin gizli kalmasından yana bir tavır sergilerler.

Devlet sırrı kavramı tanımlanması zor bir kavramdır. (Yıldırım 1998) Türk hukukunda ilk defa “Devlet Sırları Kanunu Tasarısı” nda tanımlanmıştır. Bu tasarının 3. Maddesinde yapılan tanıma göre; “Devlet sırrı, konu ile ilgili yetkisi olmayanların öğrenmesi durumunda güvenlik tehdidi, ekonomik ve Anasayal tehdit oluşturabilecek her türlü bilgi ve belge” olarak tanımlanmıştır. 4982 sayılı Kanunun 16.maddesinde “devlet sırrına ilişkin bilgi ve belgeler” başlığı altında “devlet sırrı” kapsamı açıklanmıştır. (bknz **Ek-1**)Bu tanım kapsamında sayılan belgeler 4982 sayılı BEHK kapsamı dışında kalmaktadır.

Yasanın 28.maddesi uyarınca herhangi bir biçimde üzerinde gizlilik kaydı kaldırıldığı takdirde daha önce de 4982 sayılı Yasa kapsamı dışında olmasına karşın bu yasa kapsamına girer, bir başka deyişle üzerinden herhangi bir düzenleme ile gizlilik ve sır olma koşulu kaldırılan bir bilgi ve belge 4982 sayılı Yasa kapsamında erişilir duruma gelir. (Erol 2005) Buradaki temel nokta “devlet sırrı” ifadesi ile ilgili olan belirsizliktir. Öncelikle devlet sırrının hukuki düzenlemesinde, bu kapsama giren bütün bilgilerin devlet tarafından kamuya açık belli kriterlere göre sınıflandırılması ve bu kriterlere göre “çok gizli” veya “gizli” olarak sayılan bir bilginin neden bu gruba girdiği gerekçelendirilmelidir. (Taşkın 2009)

Bir bilgi veya belgeyi devlet sırrı kapsamına almaya yetkili olanlar açıkça belirlenmeli ve bu konuda idareye takdir yetkisi verilmemelidir. (Özay 2002) İdarenin takdirine bırakılmış “sır” belirleme yetkisi iktidara, hukuka aykırı işlemleri “sır” olarak nitелеmek hakkının tanınması anlamına gelir ki, bu da bireyin bilgi edinme hakkının “idari karar” ile sınırlandırılması demektir. (Özek 1999)

Hiçbir bilgi sonsuza kadar devlet sırrı olarak kabul edilemez. Zaman içerisinde bazı bilgiler sır olmaktan çıkar, bazı bilgiler ise devlet sırrı haline gelir. (Taşkın 2009) Bu yüzden devlet sırrı olarak kabul edilen bilgiler belli bir zaman zarfı için erişime kapalı tutulmalıdırlar. (Özek 1999) Kanun’da sayılan unsurlar soyut olmaktan çıkarılıp somutlaştırılmalı, genel olmaktan çıkarılıp hangi bilgi ve belgenin devlet sırrı kapsamına gireceğinin kanunda sayma yoluyla belirtilmesi gereklidir. (Yıldırım 1998)

Örneğin; BEDK; askeri bir kapsama giren mayın konusuna ilişkin ilgilinin başvurusunu “devlet sırrına ilişkin” olduğu fikri ile reddetmiştir. Konu Türkiye’nin ne kadar mayına sahip olduğuna dair sayısal bilgiler üzerine kuruludur. Kaç mayının döşendiği, imha edildiği vb konularda bilgi talep edilmiştir (Bedk 2016). Yine aynı şekilde Türkiye Yunanistan arasında verilen “notaların” tarihlerine ilişkin bilgi talebi de aynı gerekçe ile reddedilmiştir.

Tasarıya genel olarak bakıldığında, bilgi edinme hakkının önünde bir engel olarak kullanılabilen devlet sırrı kavramını daraltmadığı, somutlaştırmadığı ve unsurların belirsizliğini koruduğu hatta bazı maddelerinde geriye gidiş olduğu bile söylenebilir. (Taşkın 2009)

Devlet sırrı kavramı istisnasının BEH üzerinde oldukça etkili olduğunu söylemek doğru bir yaklaşım olacaktır çünkü genelde yöneticiler açıklamaktan çekindikleri konuları bu kapsama dahil edip, istisna haline getirmektedirler.

Ülkenin Ekonomik Çıkarlarına İlişkin Bilgi ve Belgeler

Kanunun 17.maddesinde (bknz **Ek-1**) bilgi edinme hakkına ekonomik bir istisna hükmü getirilmiştir ve bu 28.maddede de tekrarlanmıştır. O dönemdeki mevcut hükümet tarafından hazırlanan kanunun ilk şeklinde “devletin ekonomik menfaatlerine ilişkin bilgi veya belgeler” başlığı taşımakta ve paylaşılma zamanı ayrıca önemli olmakla birlikte, açıklanması durumunda devletin ekonomik çıkarlarına zarar

verebileceği düşünölen bilgi ve belgeler 4982 sayılı kanun kapsamı dışındadır denilmektedir. Gerekçesinde ise yine aynı şekilde ayrıntılı olarak paylaşılan bilginin zamanı yönünden haksız kazanç sağlama olasılığı üzerinde durulmuş ve yine ölkenin ekonomik çıkarlarına vurgu yapılmıştır.

BEDK verdiği birkaç karar ile bu konuya açıklık getirmeye çalışmıştır. (Güneş 2010) Kanunun 17.maddesi kapsamında BOTAS'ın Kerkük Yumurtalık Ham Petrol Boru Hattı'ndan 2006 yılına ilişkin ham petrol sevkiyatına ait bir başvuruyu reddetmiştir. Kanunun 16. ve 17. Maddelerine dayanılarak reddedilen başvuruların reddine ilişkin kararlara karşı kurula itiraz etme hakkı verilmiştir. (Hız ve Yılmaz 2004)

İstihbarata İlişkin Bilgi ve Belgeler

Kanunun 18.maddesinde istihbarata yönelik bilgi ve belgelerde ayrı sayılarak, bilgi edinme hakkı kapsamına çıkarılmış ve “sivil ve askeri istihbarat birimlerinin görev ve faaliyetlerine ilişkin bilgi veya belgeler” bu kanun kapsamı dışına alınmıştır. Özellikle vurgu yapılan kısım paylaşılacak olan belgedeki kişinin iş yaşamı ile ilgilidir. Bu konu ayrıntısı ile incelenerek karar verilir genel bir hüküm yoktur.

Yasanın 18.maddesinin ikinci fıkrasında (bknz **Ek-1**) 16.maddeden önemli bir ayırım vardır; istihbarat kapsamında bulunan ve kişinin iş yaşamına ve mesleki onuruna etki edecek biçimde ise bu bilgiler yasa kapsamı içerisindedir. Bu hükmün 16.maddeden farkı, istihbarat kapsamında bulunan ve kişinin iş yaşamını ve iş onurunu etkileyecek nitelikte bilgi ve belge edinildikten sonra yargı sürecine götürülebilecektir. (Erol 2005)

Diğer yandan 15.maddede yer alan yargı denetimi dışında kalan işlemlerde olduğu gibi, bu maddede yer alan bilgi edinme hakkının kapsamı dışına çıkarılan istihbarata ilişkin bilgi ve belgeler ilgili kişilerin iş yaşamını ve iş onurunu etkileyecek durumda değil ise, bu bilgiler istihbarata ilişkin olsa dahi paylaşılır. (Hız ve Yılmaz 2004) İlgili yönetmeliğin 29. Maddesinde bu konu ile ilgili uygulanacak hususlar verilmiştir.(bknz **Ek-1**) Soruşturmaya dahil olmuş bilgi ve belgeler, kamuda çalışan

kişinin işten çıkarılma ya da tayin sebebi, güvenlik soruşturmasına ilişkin bilgi ve belgeler bahsedildiği üzere yapılan değerlendirmeden sonra paylaşılır.

İdari Soruşturmaya İlişkin Bilgi veya Belgeler

BEHK'nun 19.Maddesinde yer alan düzenleme ile “idari soruşturmada olan bilgi ve belgeler” bu kapsamın dışında tutulmaktadır. (bknz **Ek-1**) Bilgi edinme hakkına ilişkin yapılan başvurularda, cevaplanan konunun yalnız başvuru yapan kişiye iletilmesi, şeffaflık tartışmalarını başlatmıştır. Açıklanan raporun kamuoyu faydası gözetilerek değerlendirilmesi ve bu bakış açısı ile paylaşılması esas olarak önem arz etmektedir. Fayda sağlamayacağı durumlarda paylaşılmasının şeffaflık ilkesini kısmen de olsa bozmayacağı belirtilmektedir. BEDK bu konu ile ilgili olarak 4982 sayılı yasa çerçevesinde soruşturma eklerinin, savunma tutanaklarının, sivil erişime bütünü ile açık veya tamamen kapalı oldukları hususunda genel bir yorumun yapılmasının mümkün olmadığını, her başvurunun ilgili kanun çerçevesinde tek tek yorumlanması gerektiğini söylemiştir.

BEDK'nun konu ile ilgili başka bir kararında ise; başvuru içeriklerinde yer alan başka kişilere ait bilgilerin paylaşılması yani kısmi erişim şekli olarak başvuru sahibine ait olan kısımların paylaşılması kararını vermiştir.

Adli Soruşturma ve Kovuşturmaya İlişkin Bilgi ve Belgeler

4982 sayılı Kanun'un 20.maddesine göre; “adli soruşturma ve kovuşturmaya ilişkin bilgi ve belgeler” bu kanunun kapsamı dışında kalmaktadır.(bknz **Ek-1**) BEHK'nun istisnası olarak gösterilen ve “adli nitelikte soruşturma ve kovuşturmaya esas olan bu belgeler” haricinde kalanlar ilgili makamlardan temin edilebilecektir. (Taşkın 2009) BEDK, vermiş olduğu bir kararında haciz belgelerini adli soruşturma ve kovuşturmaya ilişkin belge olarak nitelendirmiştir. (Bedk 2016)

4982 sayılı BEHK'nun bu konu ile ilgili olan kısmına bağlı olarak konu edilen bilgi ve belgelerin paylaşımı hem zamanı açısından hem de yargılanacak kişi açısından

adil yargılama konusunda soru işareti bırakabilir. (Küzeci ve Vuraldoğan 2007) Bu sebeple yargılamaya olan etki ihtimali ve açıklanma zamanının olası suç işleme ihtimalini arttırabileceği şüphesi yüzünden bu belgeler kanun istisnası olarak sayılmaktadır.

Özel Hayatın Gizliliği

Kişilerin özel hayatlarının korunmasının gerekliliği, tüm gelişmiş ve demokratik yönetimlerin önemle üzerinde durduğu bir konudur. (Özkan 2004) Bu konu bilgi edinme hakkının amaçları yönünden bir kafa karışıklığına yol açıyor gibi gözükse de en temel istisna konusunu bu başlık oluşturmaktadır. Nitekim doktrinde bilgi edinme hakkına istisna getiren ilk (Yıldırım 1998) ve en haklı (Özek 1999) konunun özel hayatın gizliliğinin korunması olduğu dile getirilmiştir.

Bilgi Edinme Hakkı Kanunun 21.maddesinde ilgili konuya ilişkin hükümler düzenlenmiştir. (bknz **Ek-1**) Eğer söz konusu belgenin açıklanması kamu yararına olacaksa, ilgili kişiden en az 7 gün önce yazılı müsaadesi alınmak koşulu ile açıklanabilmektedir. Kamu yararı gözetilmesi, konunun toplum ve idare ilişkileri açısından olan önemine vurgu yapmaktadır.

Haberleşmenin Gizliliği Esasını İhlal Edecek Bilgi ve Belgeler

4982 sayılı kanun gereğince haberleşmenin gizliliği ilkesini ihlal edebilecek tüm bilgi veya belgeler bu Kanun'un kapsamı dışında tutulmuştur. (Küzeci ve Vuraldoğan 2007)

Haberleşmenin gizliliği konusu genel ve soyut bir kavram olmakla birlikte, başta Anayasa olmak üzere kanunlarda yer alan hükümler çerçevesinde konu ele alınmalıdır, kanun koyucu özel hayatın gizliliği ve kişisel yararın üstünlüğü ilkelerin doğrultusunda; haberleşmenin gizliliği ihlal edilecek bilgi ve belgeleri, bilgi edinme hakkının istisnası kapsamında saymıştır. (Hız ve Yılmaz 2004)

Ticari Sır

“Ticari sır” kavramını 4982 sayılı BEHK tam olarak tanımlamamıştır. Kanun’a göre ticari sır kavramına bir çerçeve çizilmeye çalışılmıştır. (bknz **Ek-1**)

Tanımlanması güç olan “ticari sır” kavramı için; olması gereken, bir bilgi veya belgenin ticari sır kapsamına girip girmediği her olayın kendine özgü koşullarına göre belirlenmesidir, (Kaya 2005) denilmektedir.

Örneğin; BEDK, 2004 Nisan ve Mayıs ayları arasında elma ve patates ihracatında, ihracata ilişkin sayısal verileri, bu işlemi hangi firmaların yaptığı, bu firmaların gümrük işlemlerine ilişkin ayrıntıları, bilgi edinme hakkı başvurusunu “ticari sır” kapsamında görmemiştir. (Bedk 2004) Buna karşın BEDK, internet temin eden firmaların müşteri sayılarını bu kapsama almıştır. (Bedk 2004)

Fikir ve Sanat Eserleri Niteliğindeki Bilgi ve Belgeler

Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun 24. Maddesinde bu konu ile ilgili düzenlemeye yer verilmiştir. (bknz **Ek-1**) Kanun, açık biçimde fikir ve sanat eserleri konusunda genel olarak bilgi edinme hakkına istisna hükmü getirmekte ve ilgili kanunlardaki hükümlere atıf yapmaktadır. (Hız ve Yılmaz 2004)

Kurum İçi Düzenlemeler ve Kurum İçi Görüş, Bilgi Notu ve Tavsiyeler

Kanunun 25. maddesi iç işleyiş ile ilgili olup kurum ve kuruluşların çalışanları ve iç işleyişe ilişkindir, buna içerik temin eden belgelerin paylaşılmaz. (Anlar 2006) Ancak, söz konusu düzenlemeden etkilenen kurum çalışanlarının bilgi edinme hakları saklı olduğu ayrıca vurgulanmıştır ki buna yönelik çok sayıda BEDK kararları mevcuttur. (Bedk 2004)

BEHK’nun yirmi altıncı maddesinde ise kurum içi görüşlere ilişkin hükümler yer almaktadır. (bknz **Ek-1**) Bu madde idarelere bir çeşit takdir hakkı tanımaktadır, dikkat edileceği üzere bu türdeki bilgi ve belgeler mutlak anlamda bilgi edinme hakkı kapsamı dışında tutulmamış (Taşkın 2009) “aksi kararlaştırılmadığı takdirde” (Yaşamış 2004) ifadesi kullanılarak genel olarak bilgi edinme hakkı kapsamında olduğu ancak aksi kararlaştırılır ise bilgi edinme hakkı kapsamı dışına çıkarılabileceği düzenlenmiştir.

Tavsiye ve Mütalaa Talepleri

BEHK 27.maddede ilgili konuya ilişkin hükümler düzenlenmiştir.(bknz **Ek-1**) Tavsiye talebi ile kastedilen, idarenin görüşlerine bir tavsiye niteliğinde başvurulmasıdır. Bu hak 3071 sayılı DHKK ile ilişkilidir. “Mütalaa talebi” idarelerin kayıtları dışında olan herhangi bir konu ile ilgili değerlendirme yapmalarını istemeleri olarak açıklanabilir. (Anayurt 2002)

Daha önceden de belirtildiği üzere bilgi edinme hakkı faaliyet konusuna ilişkin olmalıdır, değerlendirilmesi bu esasa tabidir. (Hız ve Yılmaz 2004)

Gizliliği Kaldırılan Bilgi veya Belgeler

BEHK’nun 28.maddesinde ilgili konuya ilişkin hükümler düzenlenmiştir. (bknz **Ek-1**) Örneğin; önceden devlet sırrı niteliğinde olan bir madde kamuya açılmış ise devlet sırrı statüsünü artık taşımamaktadır; ancak konu edilen bilgi “özel hayatın gizliliği” şeklinde değerlendirilirse başvuru konusu olmayacaktır. (Kaya 2005)

2.5.Türkiye’de Bilgi Edinme Hakkına İlişkin Veriler

Tablodaki veriler 2009 ve 2015 yılı arasında gerçekleşen başvurular üzerinden verilmektedir, veriler TBBM’nin sitesinden alınmıştır.

Tablo 5. 2009-2015 Yılları Arasında Meclis Dilekçe Komisyonu’na Yapılan Başvurular

Başvuruların Değerlendirilme Şekli	Yıllar						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Bilgi Edinme Başvurusu (net toplam)	1.091.589	1.353.620	1.423.636	2.092.463	2.784.444	3.298.465	1.190.325
Olumlu Cevaplanarak Bilgi ve Belgeye Erişim Sağlanan Başvurular	947.637	1.098.870	1.244.995	1.924.603	2.583.506	3.118.864	1.019.466
Kısmen Olumlu Cevaplanarak Kısmen Reddedilerek Bilgi ve Belgelere Erişim	53.300	75.925	86.507	79.014	101.814	71.694	81.994
Reddedilen Başvurular	84.723	89.749	87.500	82.814	94.298	99.166	84.115
Gizli ya da Sır Niteliğindeki Bilgiler Çıkarılarak veya Ayrılarak Bilgi ve Belgelere Erişim Sağlanan Başvurular	3504	8427	4606	6032	4.826	8.741	4.780
Başvurusu Reddedilenlerden Yargıya İtiraz Edenler	745	716	720	840	603	746	622

Kaynak: Kamu Denetçiliği Kurumu 2013-2014-2015 yılı raporları verileri (19.08.2016) tarihinde http://www.ombudsman.gov.tr/custom_page-1407-yillik-raporlar.html den alındı.

Veriler incelendiğinde 2009 yılından başlayarak, 2015 yılı haricinde sürekli bir artış görülmektedir. Başvuru sayısının en çok arttığı yıl 2014 yılıdır. 2009 yılında gerçekleşen toplam başvuruların %86.2’si olumlu, %4.9’u kısmen olumlu ya da kısmen olumsuz, %0.3’ü gizli ya da sır niteliğinde kabul edilmiş ve %7.4’ü reddedilmiştir. Bu yılda yönlendirilen başvuru sayısı 72.080’dir.

2010 yılında gerçekleşen toplam başvuruların %86.8’si olumlu, %4.9’u kısmen olumlu ya da kısmen olumsuz, %0.5’i gizli ya da sır niteliğinde kabul edilmiş ve %6.6’sı reddedilmiştir. Bu yılda yönlendirilen başvuru sayısı 93.203’tür.

2011 yılında gerçekleşen toplam başvuruların %87.5'i olumlu, %5.9'u kısmen olumlu ya da kısmen olumsuz, %0.3'ü gizli ya da sır niteliğinde kabul edilmiş ve %6'sı reddedilmiştir. Yönlendirilen başvuru sayısı ise 102.219'dur.

2012 yılında gerçekleşen toplam başvuruların %92'si olumlu, %3.5'i kısmen olumlu ya da kısmen olumsuz, %0.3'ü gizli ya da sır niteliğinde kabul edilmiş ve %4'ü reddedilmiştir. Yönlendirilen başvuru sayısı ise 163.257'dir.

2013 yılında gerçekleşen toplam başvuruların %93'ü olumlu, %4'ü kısmen olumlu ya da kısmen olumsuz, %0.002'si gizli ya da sır niteliğinde kabul edilmiş ve %3.'ü reddedilmiştir. Yönlendirilen başvuru sayısı ise 156.716'dır.

2014 yılında gerçekleşen toplam başvuruların %95'i olumlu, %2'si kısmen olumlu ya da kısmen olumsuz, %1'i gizli ya da sır niteliğinde kabul edilmiş ve %3'ü reddedilmiştir. Yönlendirilen başvuru sayısı ise 121.183'dür.

2015 yılında gerçekleşen toplam başvuruların %85.6'sı olumlu, %6.8'i kısmen olumlu ya da kısmen olumsuz, %0.3'ü gizli ya da sır niteliğinde kabul edilmiş ve %7'si reddedilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.Avrupa Birliği'nde Bilgi Edinme Hakkı ve Uygulamaları

3.1.Avrupa Birliği

Hukuki statülerine göre, birleşik devletlerin sui generis (uluslar üstü) topluluklarından olan Avrupa Birliği (A. Özer 2002) çok yönlü devletlerarası ilişki içerisinde ekonomik birlikten hızla siyasi bir birliğe geçiş yapmıştır.

Avrupa Birliği, 28 üye (AB 2016) ülkeden oluşan ve toprakları büyük ölçüde Avrupa kıtasında bulunan siyasi ve ekonomik bir örgütlenmedir. (Ertekin 2008) Ekonomik temellerde kurulmuş olan bu birlik, aslında uzun yıllar devam eden anlaşmazlıkların, yeniden bir savaş haline dönüşmesi olası kaygısı ile kurulmuştur. 1870-1945 arası dönemde üç kez savaşan Fransa ve Almanya birçok insan hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Bu felaketler üzerine bazı Avrupalı lider ve düşünürler, barışın egemen kılınmasının yolunun ekonomik bir işbirliği üzerinde olacağı fikrine varmışlardır. (AB 2016) Bu anlaşmazlığın yanında diğer bir neden ise, Marshall planı ile küreselleşen ABD sermayesinin kendilerini güçsüz bir duruma iteceği düşüncesinin hakim olmasıdır. (Ertekin 2008) Bu amaca ülkeler tek başlarına ulaşamayacakları için, bütünleşmenin pazar genişlemesine, bunun da sermaye ve teknolojinin hızlı gelişimine yol açacağı düşüncesi (Şengül 2005) ile güçlü ve birbiri ile dost bir Avrupa Pazarı oluşturmak için bir araya geldiler. Bu düşüncelerle birlikte, 1951 yılındaki Paris Antlaşması ile ilk başarıya ulaşan Avrupa-ıçi işbirliği olan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu önerisi geldi (AB 2016) ve 18 Nisan 1951'de Avrupa ve Kömür ve Çelik Topluluğunu (AKÇT) kuran Anlaşma Paris'te imzalandı. (Çalışır 2006)

1957 yılındaki Roma Antlaşması ile iki yeni oluşum daha ortaya çıkmaktadır: gümrük işlemleri ile ilgili olarak gümrük birliği ile ilişkili olan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve nükleer enerji üzerine çalışan Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM), 1967 yılına gelindiğinde imzalanan Brüksel Antlaşması ile, var olan 3 topluluk Avrupa Topluluğu (AT) adıyla tek bir çatı altında toplanmıştır. (AB 2016)

Avrupa Birliği Anlaşması olarak da bilinen Maastricht Anlaşması (Treat on European Union) Avrupa topluluklarının kurucu anlaşmalarında değişiklik yapılması amacıyla yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşma ile topluluk artık Avrupa Birliği olarak adlandırılmaya başlanmıştır.

Ekonomik topluluktan siyasi birliğe geçme çalışmalarının bir parçası olarak Anayasa taslağı çalışmaları 2001 tarihli Laeken Zirvesi ile başlamış ve 30 Ekim 2004 tarihinde Roma’da o zamanki 25 üye devlete sunulmuştur. (A. Özer 2002)

Bu süreçte Avrupa Birliği’nin organları ise; Avrupa Birliği Konseyi(Zirvesi), Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi (Avrupa Konseyi), Avrupa Komisyonu, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Topluluğu Adalet Divanı(ATAD), Hesap Mahkemesi (Sayıştay)dır. (Toklu 2006)

3.2.Avrupa Birliği’nde Anayasa Taslağı Gelişim Süreci

Taslak şeklinde olan AB Anayasası veya Avrupa için bir Anayasa oluşturan Antlaşmadan önce AB gelişim sürecinde bilgi edinme hakkının da dâhil edildiği bazı kararlar alınmıştır. Avrupa Birliği organı olan Avrupa Parlamentosu 1984 yılında “Avrupa Topluluğu’nca Bilgilerin Zorunlu Yayınlanması Hakkında Kararı” kabul etmiştir. (Kaya 2005)

1997’de kabul edilip, 1999 yılında yürürlüğe giren ve Avrupa kurumlarında “belgelere erişme hakkı”nın temeli olarak kabul edilen Amsterdam Antlaşması imzalanmıştır. Yalnızca Avrupa Parlamentosu, konseyi ve komisyonunun belgelerine erişimine izin veren antlaşmanın 255’inci maddesi konuya ilişkin hükümleri düzenlemektedir. Avrupa’da gerçekteşen ekonomik ve siyasal büyümenin hukuki metne oturtulması fikrinin sonucu olan bir başka Avrupa Anayasası taslağı, 29 Ekim 2004’te Roma’da imzalanmıştır. (Oğuzlar 2006) Aslında bir Anayasa oluşturma fikri çok da yeni bir fikir değildir bunun daha iyi anlaşılabilmesi için, 1951 yılında imzalanan AKÇT’nu kuran antlaşmanın “ulusüstü” niteliğe sahip olduğu’nun antlaşma içerisinde belirtilmesi, böylelikle kurucu antlaşmanın “*anayasal antlaşma*” (E. Öder 2008) olarak adlandırılması tartışmalarının gündeme gelmesine neden olmuştur.

Avrupa Birliği'nin kurucu üyeleri Avrupa Kömür Çelik Topluluğu ve Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Ekonomik Topluluğu ile yapısal olan tüm düzenlemeleri hazırlamış ve uygulanışını birlikte takip etmişlerdir. (Banisar 2006)

Göröldüğü üzere AB üyesi ölkeler arasında hukuki anlamda bir hiyerarşı oluşmaması adına yapılan çalışmalar birlik adına 2004 yılında tamamlanmış gözökmekteydi ancak üye ölkeler bunları kendi toplumlarının onaylaması için referanduma götürme kararı aldı. Hazırlanan anayasanın Mayıs 2006'da kabul edilip 2009 yılında da uygulamaya geçeceğı varsayımı hakimdi, referandumlar sonucu bu süreç takvimdeki gibi işlemedi. Referandumu; 16 üye devlet kendi parlamentolarında onaylanması kararını alırken, aralarında Almanya, Fransa, İngiltere, İrlanda, Danimarka, İspanya ve Portekiz'in olduğı dokuz ölkö, anayasa için referandum kararı almıştı. (Çalışır 2006) Tek bir üye ölkenin anayasayı reddetmesi de süreci başa döndürecekti. Hollanda ve Fransa'da yapılan referandumlarda Anayasaya onay çıkmadı. Böylece Anayasa çalışmaları ertelenmiş oldu. Üye olan bütün ölkeler tarafından onaylanması durumunda güncel düzenlemelerin yerine, kapsayıcı bir anlaşma olarak işleme konulacak olan Avrupa Anayasası, (Uçkan 2005) 448 maddeden ve dört bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde, AB'nin hedefleri, görev tanımı, kurum ve kuruluşları ortaya konmaktadır. Birinci bölümde ayrıca AB'nin temel değeri ve simgeleri ve ekonomik durumu belirtilmektedir. İkinci bölümde ise, günümüzde bir hukuksal bağlayıcılığı olmayan (henüz) AB Temel Haklar Şartı bulunmaktadır. Bu şartın anayasa taslağına dahil edilmiş olması ona yasal bir konum kazandırmıştır. Üçüncü bölümde ise AB'nin iç ve dış politika ve faaliyetlerine ilişkin bilgiler bulunmaktadır. Dördüncü bölümde ise, Anayasanın olası değışim sürecine ilişkin usul ve esas bilgileri yer almaktadır.

Çeşitlilikte birleşme sloganı ile sınırsız bir süre için düzenlenen taslak birlik Anayasası'na göre; AB'ni oluşturan temel esaslar, demokrasi vurgusu, özgürlük, hukuk egemen yapı, eşitlik ve insan onuruna, haklarına sayğı insan onuruna sayğı topluluktaki, üye devletlerin hepsi için geçerli ortak bir paydadır. (Coşar 2009)

Taslak Anayasa’da bilgi edinme hakkına ilişkin asıl düzenlemeler, beş numaralı başlık olan vatandaşlık hakları bölümündedir. Bu bölümde iyi yönetim hakkı (madde 2-109), belgelere erişim hakkı (madde 2-102), Avrupa Ombudsmanı (madde 2-103), dilekçe hakkı (madde 2-104) Avrupa vatandaşları için hüküm altına alınmıştır. Taslak anayasanın onay sürecindeki sorunlar sebebiyle üye devletlerin değişik kaygılarına cevap verecek şekilde düzenlenen ve resmi adı “AB Antlaşması ile Avrupa Topluluğunu kuran Antlaşmayı değiştiren Lizbon Antlaşması” olarak 2007 yılında imzalanan antlaşma da daha önce üzerinde çalışılan taslak anayasadaki BEH ile ilgili kısımları değiştirmemiştir. (Mastı 2008)

3.3.Avrupa Birliği’nde Bilgi Edinme Hakkının Gelişimi

Fransa’nın Biarritz şehrinde 200 yılında yapılan AB zirvesinde üye ülkelerin politikacılarının bilgisine sunulduktan sonra onaylanan “Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı,” Aralık ayında “Nice Zirvesi”nde görüşülüp, dilekçe hakkına ilişkin düzenleme 44.maddede yapılmıştır. (Erol 2005)

AB uygulamalarında bilgi edinme hakkına ilişkin bir düzenleme de Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı’nda göze çarpmaktadır. İlgili kısım “Belgelere Erişim Hakkı” başlıklı 42. maddede belirtilmiştir.

Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı’nın 34.maddesinde Ombudsman ile ilgili konular düzenlenmiştir. (Europal 2016) İsveç Anayasası’nın “*Parlamentar Kontrol*” başlıklı 12. bölümün 6. maddesinde “*ombudsman*” kurumuna ilişkin anayasal nitelikte bir tanımlama yer almaktadır. (Europal 2016) Avrupa Parlamentosu tarafından belirlenen Ombudsman, yürüttüğü denetleme ve raporlama faaliyetleri açısından bağımsızdır.(Madde 1-49) (A. Özer 2011) AB üyesi ülkelerin uygulamalarının ötesinde uluslar üstü bir yapı olarak AB kendi kurumlarının, organlarının hatalı uygulamalarından ve idarelerinden toplumu korumak amacıyla kurmuş ve işlemlerini sağlamıştır. (Hukab Dergi 2016)

AB Ombudsmanı tarafsız ve bağımsız bir yapıdadır. AB kurum ve kuruluşlarının hukuksuz şekilde yapıldığı iddia edilen başvurularını inceler. Avrupa

Birliği Adalet Divanı (ABAD) bir mahkeme olarak değerlendirildiği için Ombudsman denetimine tabi değildir. Avrupa Ombudsmanına başvuru yapılabilmesi için konunun AB kurumları ile alakalı olması gerekmektedir.

Tablo 6. 2013-2015 Yılları Arasında AB Ombudsman'ına Başvuru Sayıları

AB OMBUDSMANI	2013	2014	2015
Toplam Başvuru	23.245	23.072	17.033
İnteraktif Yolla Cevaplanan	19.418	19.170	13.966
Ombudsman Servisleri Tarafından Cevaplanan	147	1823	1060
Ele Alınan şikayetler	2420	2079	2007
Açılan Soruştırmalar	350	342	261
Kapatılan Soruştırmalar	461	400	277
Stratejik Girişimler	0	0	6

Kaynak: AB Ombudsman'ı 2013-2014-2015 yılı raporları verileri (19.08.2016) tarihinde <http://www.ombudsman.europa.eu/en/activities/annualreports.faces>'den alındı.

Tabloyu incelediğimizde en yüksek başvuru sayısının 2013 yılında olduğunu onu 2014 yılının takip ettiğini ve en nihayetinde 2015 yılında da en düşük başvuru sayısını görmekteyiz. İnteraktif yolla cevaplama şekli en yüksek oranla görülmekte ve en düşük sayı ise açılan soruştırmalar kısmında görülmektedir.

Tablo 7. 2013-2015 Yılları Arasında AB Kurumlarına Yapılan Başvuru Sayıları

Başvurulan Kurum	2013 Sayı	2013 Yüzde	2014 Sayı	2014 Yüzde	2015 Sayı	2015 Yüzde
Avrupa Komisyonu	225	%64.3	204	%59.6	225	%55.6
AB Ajansları	84	%24.0	47	%13.7	30	%11.5
Avrupa Personel Seçme Ofisi	25	%7.1	32	%9.4	26	%10.0
Avrupa Parlamentosu	15	%4.3	12	%3.5	21	%12.0
Avrupa Dış Eylem Servisi	14	%14.0	13	%3.8	12	%4.6
Avrupa Yolsuzlukla Mücadele Ofisi	yok	%0.0	11	%3.2	5	%1.9
Avrupa Yatırım Bankası	10	%2.9	yok	%0.0	yok	%0.0
Diğerleri	28	%8.0	29	%8.5	24	%9.2

Kaynak: AB Ombudsman'ı 2013-2014-2015 yılı raporları verileri (19.08.2016) tarihinde <http://www.ombudsman.europa.eu/en/activities/annualreports.faces>'den alındı.

Tablo 4 incelendiğinde 2013 – 2015 yılları arasında şikayet sayılarında 2015 yılına doğru azalma görülmektedir. Yapılan şikayetlerin büyük bir çoğunluğu interaktif yollarla cevaplanmış, kalanlar ise Ombudsman servisleri tarafından cevaplandırılmıştır. Başvuruların büyük bir çoğunluğu kurumun kendisi tarafından cevaplanabilmiş, bir kısmı için ise soruşturma açılmıştır.

AB Ombudsmanı faaliyetlerini uzun yıllar sürdürmektedir ve 1995 yılından beri raporlarını kendi internet sitesinde yayınlamaktadır. Bu sebeple önceki senelerden kalan soruşturma talepleri ve soruşturmanın kapatılması işlemleri seneler üzerine devrederek devam etmektedir. Ülkemizde aynı faaliyeti sürdüren Kamu Denetçileri Kurumu (KDK) ise 2013 yılından itibaren çalışmalarına başlamış ve raporlarını yayınlamıştır. Bu sebeple AB Ombudsman'ın 2013 yılından itibaren olan çalışmaları göz önünde bulundurulmuştur.

Tablo 5'e bakıldığında ise en çok başvuru yapılan kurumun Avrupa Komisyonu olduğu görülmektedir. Onu, ajanslar takip etmektedir. 3 senelik zaman dilimine baktığımızda Avrupa Personel Seçme Ofisi'nin, ajanslara göre artış gösterdiğini söylemek doğru olacaktır. Sırasıyla diğer kurumlara yapılan şikayetler onu takip etmektedir.

Tablo 8. 2013-2015 Yılları Arasında Ülkeler Bazında Ombudsman Başvuruları

AB Ombudsmanı Toplam Şikayet ve Soruşturma Sayısı						
	Şikayetler			Soruşturmalar		
Ülkeler	2013	2014	2015	2013	2014	2015
İrlanda	47	61	43	10	10	6
Birleşik Krallık	139	127	146	20	24	21
Lüksemburg	34	20	35	12	7	9
Portekiz	70	74	48	3	6	1
İspanya	416	309	323	34	19	27
Fransa	135	98	118	18	11	20
Hollanda	67	41	42	11	7	8
Belçika	153	147	149	53	50	35
Danimarka	7	17	12	3	3	3
Almanya	269	219	234	40	45	34
Avusturya	38	40	33	3	12	4
Slovenya	27	29	21	1	2	3
İtalya	108	125	105	39	38	22
Malta	7	11	6	0	2	0
İsveç	35	23	22	8	9	4
Çek Cumhuriyeti	29	36	30	3	1	6
Finlandiya	34	33	5	6	5	
Estonya	6	3	5	1	1	0
Letonya	9	12	3	2	0	0
Litvanya	21	14	7	5	5	1
Polonya	248	208	172	11	7	2
Slovakya	31	17	25	0	1	5
Macaristan	70	44	64	8	5	6
Hırvatistan	19	28	17	1	4	2
Romanya	59	65	56	6	7	4
Bulgaristan	73	66	77	7	7	3
Yunanistan	67	78	48	14	24	12
Güney Kıbrıs	27	16	17	3	2	3
Diğer Ülkeler	82	103	114	10	7	2
Bilinmeyen	93	15	10	9	4	2

Kaynak: AB Ombudsman'ı 2013-2014-2015 yılı raporları verileri (19.08.2016) tarihinde <http://www.ombudsman.europa.eu/en/activities/annualreports.faces>'den alındı.

Ülkeler bazında değerlendirme yapılacak olursa eğer; İspanya başı çekmektedir. Onu Almanya takip etmektedir ve benzer sayılarla diğer ülkeler gelmektedir. Açılan soruşturma sayısında ise, yapılan şikayetlerin sayısının çokluğundan bağımsız olarak en yüksek sayı Almanya'ya aittir. İtalya onu takip etmektedir.

3.4.Avrupa Birliği Adalet Divanı ve İlk Derece Mahkeme Kararlarında Bilgi Edinme Hakkının Uygulanması

3.4.1.Avrupa Birliği Adalet Divanı

Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD), üçlü bir yapılanma içerisinde. Genel, uzmanlık mahkemeleri ve Adalet Divanı olmak üzere adlandırılır. Adalet Divanı'nın temel amacı, AB hukukunun Avrupa Birliği'ndeki tüm üye ülkelerde eşdeğer şekilde uygulanmasını sağlamaktır. (AB 2016) Üye ülkeler arasında olan anlaşmazlıklarda, Adalet Divanı'nın yargı yetkisi mevcuttur ancak ulusal anlaşmazlıklarla ilgili karar verme yetkisi bulunmamaktadır. Adalet divanı ve genel mahkeme üye ülke başına bir hâkimden oluşur.

ABAD, Avrupa Birliği'nde hukuka saygıyı ve hukukun üstünlüğünü gerçekleştirmekle yükümlü organ olarak bazen ilk derece bazen de üst derece mahkemesi görevini icra etmekte, gerektiğinde de temel normun yorumunu yaparak yorumlama görevini yerine getirmektedir. (A. Özer 2002)

ABAD'nın kararları AB Hukukunun yazılı olarak bağlayıcı kaynaklarındandır. Bu kararların birlik adına takibinden AB Komisyonu sorumludur. (İ. Çolak 2005)

3.4.2.İlk Derece Mahkemesi ve Karar Örnekleri

AB üyesi ülkeler, ABAD'na yapılan başvuruların artması ve divanın çözüme kavuşturma işinde zorluklarla karşılaşması üzerine Avrupa Birliği Adalet Divanı'na bağlı olarak çalışacak ilk derece mahkemesinin kurulmasına karar vermiştir.

Bu ilk derece mahkemesinin görevi, yapılan başvurular hakkında duruşmalar yapmak ve uyuşmazlığın çözümünde soruların cevaplarını aramaktır. (İ. Çolak 2005)

Bunlardan, bilgi edinme hakkının istisnaları ve sınırlamalarına ilişkin olarak verilen Aralık 2001 tarihli Hautala davası; (Mastı 2008) AB Konseyi belgelerine “halkın erişim hakkı, halkın belgelere erişme hakkının istisnaları, Avrupa Birliği'nin

Uluslararası ilişkileri ile ilgili olarak kamu menfaatinin korunması ve belgelere kısmi erişme hakkı”ndadır. (İshakoğlu 2003)

Avrupa Parlamentosu’nun üyesi de olan İspanyol vatandaşı Heidi Hautala, 14 Kasım 1996’da vatandaş sıfatı ile Avrupa Birliği’nde silah ihracatı konusunda var olan sekiz kriterin belirtilmesi istemiyle AB konseyine başvurmuştur. Avrupa Birliği Konseyi 25 Temmuz 1997 tarihli resmi bir yazılı cevap ile, bu belgenin çok hassas bilgiler içerdiğini, bu bilgilerin paylaşılmasının kamu menfaatine zarar verebileceğini gerekçe gösterip, AB’nin üçüncü ülkeler ile ilişkileri göz önüne alındığında, raporun açıklanmasının kamu güvenliği açısından da uygun olmadığını beyan ederek, Hautala’nın bu bilgiye erişim talebini reddetmiştir.

Bilgi ve belgeye erişim talebi reddedilen Hautala Avrupa Topluluğu ilk derece mahkemesine başvurarak kararın iptalini talep etmiştir.

Mahkeme, *“halkın mümkün olan en geniş şekilde bilgiye erişim hakkına sahip olduğunu”* belirterek, Hollanda’nın Avrupa Birliği Konseyi’ne karşı açmış olduğu *“Netherlands v. Concil ve Svenska Journalistfortbundet”* davalarına atıfta bulunup şu hususu vurgulamıştır (Mastı 2008): *“Konsey kararının amacı, vatandaşların bilgiye erişiminin mümkün olan en geniş şekilde uygulamaya aktarılmasını temin ederek, birlik kurumlarının demokratik niteliğini ve meşrutiyetini güçlendirmek ile halkın yönetime olan güvenini artırmaktır.”* demiştir.

AB Konseyi bu kararı AB Adalet Divanı’nda temyiz etmiştir. Yapılan bu temyiz incelemesinde; konseyin belgelere kısmi erişimin sağlanıp sağlanamayacağı ile sorumlu olduğu, belgelere erişme hakkının, yalnızca belgelerle ilgili değil, aynı zamanda içerikteki bilgilerle de ilgili olduğunu, konseyin gizliliği sağlamak adına sınırlı erişimi bile reddetmesinin net bir şekilde orantısız olduğunu, dolayısıyla Avrupa Birliği Konseyi’nin haksız olduğunu tespit etmiştir.

Bu konu ile ilgili ikinci dava ise: *“Svenska Journalistforbundet”* davasıdır. Dava İsveç gazeteciler birliği olarak tüzel kişiliğe sahip davacının İsveç’in 1 Ocak 1995’te Avrupa Birliğine katılmasının ardından İsveç otoritelerini test etmek amacıyla 20 belgeye erişim isteği ile ilgilidir. (Kaya 2005) Bu talep öncelikle 2 belgenin istemi

ile daha sonra da 2 belgenin daha paylaşılması ile sonuçlanmıştır. Geriye kalan 16 belge ise “kamu güvenliği” gerekçe gösterilerek açıklanmamıştır. Bunun üzerine ilk derece mahkemesinde dava açılmıştır ve bu bilgilerin açıklanmamasının “AB vatandaşlarının topluluk kurumlarının belgelerine mümkün olan en geniş şekilde erişmesi gerektiği konusunda temel topluluk hukuku ilkesi”nin ihlal edildiği iddiasında bulunulmuştur.

Sonuç olarak mahkeme; işlemlerin gizliliğinin korunması lehindeki istisna ile ilgili olarak Konseyin, başvuru sahibinin istemindeki bütün belgelerin kamu yararının korunmasına dayalı istisna içinde olduğunun özellikli olarak belirtilmemiş olması nedeniyle; topluluk antlaşmasının 190. maddesinin gereklerinin konsey tarafından yerine getirilmediğinden, konsey kararını iptal etmiştir. (Mastı 2008)

Svenska Journalistfortbundet davası AB’nde bilgi ve belgelere erişim konusunda çok önemli olduğu düşünülen kararlardan biridir. Öyle ki bu davanın bilgi edinme ve belgelere erişim konusunda bir dönüm noktası olduğu ifade edilmiş olmasına rağmen karşıt bir görüş olarak divan veya mahkemenin bazı dönemlerde verdiği kararların belgelere erişimi kısmen de olsa kısıtladığı da söylenmektedir. (Kaya 2005)

3.5.Avrupa Birliği ve Türkiye Uygulamalarının Karşılaştırılması

3.5.1.Karşılaştırılmalı Hukukta Bilgi Edinme Hakkı

Bilgi edinme hakkının gelişimi incelendiğinde toplumların taleplerinin önemi sıklıkla görülmektedir. Aynı zamanda içtihatların yanı sıra uygulamanın da katkısı son derece önemlidir. Yasanın yalnızca var oluşu tek başına anlamlı olarak görülebilirken, uygulanabilirliğinde ki işlevsellik de çok önemlidir. Bu sürecin sağlıklı işleyebilmesi örneklerde de anlatıldığı üzere demokrasi kavramı ile ilişkilendirilip, rolleri sıralarken idarilere en büyük payı biçtiğini söyleyebiliriz.

Türkiye ile ilgili olarak yasal düzenlemenin yapılmasının üzerinden uzun yıllar geçmiş olmaması sebebiyle içselleştirmenin olgunlaşma sürecini tamamlayamadığını

söylemek isabetli bir yaklaşım olacaktır. Diğer örnekler incelendiğinde tarihsel süreç uygulamanın iyileştirilmesi açısından önemlidir. Çünkü iktidarın doğasından gelen gücünü sürdürüp pekiştirme isteği, kişisel çıkarlar, bürokratik kültür ve sosyo-ekonomik şartlar ile benzer birçok unsur bu sürecin negatif etkileri olmuştur. (Cihaner 2011) Tüm bu olumsuz durumlara rağmen bugün yetmiş yakın ülkede bilgi edinme hakkı konusunda düzenleme yapılmıştır. (Banisar 2006)

Araştırma boyunca yeri geldiğinde bilgi edinme hakkından bahsederken, bilgi edinmeyi idarenin kararına bırakan veya hak ve özgürlük olarak düzenleyen sistemlerin örnekleri aktarılmıştır. Bilgi edinmeyi idarenin kararına bırakan sistemlerde bilgi edinme hakkı, ancak idarenin kamuya açıkladığı bilgiler ve halkla ilişkiler çerçevesinde istisnai olarak kullanılabilir. Bilgi edinmenin bir hak ve özgürlük olarak tanımlandığı sistemlerde ise, yasaların açıkça gizli olmasını istediği bilgiler dışında her türlü bilgi kamuya açıktır. Bilgi edinme hakkı kullanımında şeffaflık esastır bununla birlikte istisna olarak sır ve gizlilik durumları bulunmaktadır.

Dış işleri bakanlığı verilerine göre; günümüzde 52 ülke direk ya da dolaylı olarak bilgi edinme hakkını tanımış, tanımlamıştır. Bu ülkeler genellikle AB üyesi ülkeler olmakla birlikte, demokratik ve ekonomik olarak gelişmiş ülkelerdir, Yaklaşık 45 ülke ise bilgi edinme hakkı ile ilgili herhangi bir girişimde bulunmamıştır. 4982 sayılı BEHK ve yönetmelik uyarınca karşılıklılık ilkesi kapsamında bulunan ülkelerin sayısı 48'dir. Bu ülkeler arasında bulunan İsveç, Fransa ve İspanya üzerinden örnekler incelenecektir.

3.5.1.1.İsveç

Bilgi edinme hakkını anayasal zeminde oluşturan ilk ülke olan İsveç, idari şeffaflığın son derecede muntazam şekilde uygulandığı örnek ülkelerden biridir. Bu sebeple idarelerin denetlenmesi bilgi edinme hakkını tamamlayan ana unsur olarak görülmekte ve denetim mekanizmasının işleyişi bir gereklilik olarak kendiliğinden sağlanmaktadır. Daha öncede belirttiğimiz gibi bilgi edinme hakkı yasası ilk kez, 1766'da İsveç Parlamento'sundan çıkan yasadır. Bu yasa parlamentoda bulunan iki farklı grup arasında yaşanan mücadele sonucunda kabul edilmiştir.

Anayasayı oluşturan 1974 tarihli Hükümet Senedi Kanunu, 1810 tarihli Miras Kanunu, 1991 tarihli İfade Özgürlüğü Temel Kanunu ile birlikte dört organik kanunun bir parçası olan Basın Özgürlüğü Kanununa (Kaya 2005) göre tüm İsveç vatandaşları “devletin üstün çıkarları ve kişinin özel hayatını korumaya yönelik bazı sınırlamalar altında, düşünce ve fikirlerini açıklama, resmi dokümanlara ulaşma ve bunları yayımlama serbestisine” sahiptir. (Eken 1993) Kamu görevlileri yapılan başvurulara hemen cevap vermek zorundadır ve kanunda herhangi bir süre öngörülmemiştir. Rutin işlerini engellememesi koşulu ile kanun bilginin paylaşılmasının hızlı olması gerektiğini söylemektedir. (Kaya 2005)

İsveç’te Bilgi edinme hakkı kanunu 1949 yılında yürürlüğe girmiştir ve 1976 yılında yapılan ufak değişiklikler ile günümüze kadar gelmiştir. Tanınan bu hak ile birlikte kişilere, bilgiye erişim konusunda çeşitli sınırlamalar getirilmiş olsa dahi, kamu görevlilerine takdir yetkisi verilmiş hatta sınırlamalar esnetilebilir durumda bırakılmıştır. Bu kanuna göre sayılabilecek sınırlama durumları şöyledir: “*Ulusal güvenliği ve dış ilişkileri, ekonomik politikayı, bir kamu otoritesinin denetlemek için yaptığı aktiviteleri koruma, bir suçun önlenmesi ya da bildirilmesi, kamusal ekonomik çıkar, mahremiyet ve bitki ve hayvan türlerinin korunması durumları*” dır. Kanun oldukça geniş bir alanı kapsamaktadır. Kamusal hizmet kapsamı alanında değerlendirilmeyen ticari ve sınai faaliyet yürüten devlet kuruluşları kanun kapsamı dışında tutularak istisna sayılmıştır.

Bilgi edinme talebi için sözlü ya da yazılı şekilde başvurmak yeterlidir. Bu konuda çıkacak uyuşmazlıklarda hızlı yargılama usulünü kullanan yüksek idare mahkemesine başvurulabilir. (Cihaner 2011)

İsveç bilgi edinme kanunu içerisinde resmi belgeler çok geniş çerçevede yorumlanmaktadır. Basın özgürlüğü kanunu kapsamında, herhangi bir kamu otoritesi tarafından oluşturulmuş ya da elde edilmiş her şey resmi belge statüsünde sayılmaktadır. Yalnız yazılı kayıtlar değil, ses, görüntü, planlar, bilgisayar kayıtları, istatistiksel bilgiler, haritalar ve tablolar bu kapsamdadır ve hazırlık niteliğindeki çalışmalar, ön projeler ve hesaplamalar dahi tamamlandıktan sonra bilgi edinmeye açık hale gelmektedir. (Eken 1993)

Tüm İsveç vatandaşları ve İsveç'te sürekli olarak ikamet eden yabancılar, kimlik, amaç, gerekçe belirtmeksizin resmi belgelere yazılı ya da sözlü olarak erişim talep edebilirler. (Ertekin 2008)

Bilgi edinme başvurusu reddedilenler, ilk olarak İl İdare Mahkemesi'ne başvurabilir. Bu mahkemenin kararına karşı olarak da İdari Temyiz Mahkemesi'ne ve son olarak da başvurulacak yer ise Yüksek İdare Mahkemesi'dir. Ayrıca kararları bağlayıcı olmamakla birlikte Ombudsmana başvuru hakkı her zaman mevcuttur.

Yakın bir zamanda İsveç Hükümeti, ulusal hükümet, il konseyleri, belediyeler ve ticaret birlikleri temsilcilerini şeffaflık konusunda harekete geçirmek için “Şeffaf İsveç Kampanyası” adı altında bir kampanyaya imza atmıştır. (Banisar 2006) Yapılan bu kampanya ile şeffaflaşma konusunda yapılanların artırılması ve tüm kurumları ve toplumu kapsayıcı bir tutum sergilenmesi açısından önemlidir ve öncülük etmektedir.

3.5.1.2.Fransa

Türkiye'deki kamu yönetimi yapısının oluşturulmasında örnek olan Fransa hukukunun, bilgi edinme ilgili düzenlemeleri yol gösterici unsur olması açısından önemlidir. Fransa tarihinde bilgi edinme hakkına yönelik ilk girişimler daha önce de bahsettiğimiz gibi 1789 İnsan Hakları Bildirgesi'nde yer alan “toplumun, yönetimin bütün memurlarından hesap sorma hakkı vardır” şeklindeki, ikincisi de 1884 tarihli Belediyeler kanununda yer alan “ikamet eden veya vergi veren herkes, bilgi isteme, belediye meclisi tutanaklarını, belediye bütçesini ve hesaplarını yerinde inceleme, kararların kısmen veya tamamen kopyasını alma hakkına sahiptir” şeklindeki düzenlemelerdir.

Yapılan son düzenlemeler şu şekildedir; 12 Temmuz 1983 tarihli “İdari Soruşturmaların Demokratikleştirilmesi Hakkındaki Yasa” ve 28 Kasım 1983 tarihli “İdare İle Hizmetten Yararlananlar Arasındaki İlişkiler Hakkındaki Kanun Hükmünde Kararname”dir. (Mastı 2008) Yapılan bu düzenlemelerden özellikle sonuncusu “açıklık ve bilgi edinme hakkına ilişkin” olarak temel ilkeleri net ifadelerle güvence altına almıştır. (Azrak 2008)

Fransa’da bilgi edinme hakkına ilişkin iki ayrı düzenleme vardır. Bunlar; kişiler hakkında tutulan idari kayıtlar ve bunlara ulaşmayı sağlayan ve kişisel olmayan ve idarenin elinde bulunan her türlü belgeye ulaşmayı sağlayan düzenlemeler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

1978 yılında yapılan son değişikliklerle birlikte herkes, idarelerdeki bilgiye ulaşma hakkına sahip olmuştur. Kamu kurumları başvurulara 1 ay içerisinde cevap vermek zorundadır.

İstenilen belgelere ulaşma konusunda istisnalar sekiz madde olarak sayılmıştır. Bunlar; Hükümetin ve yürütme gücünü kullanan otoritelerin görüşmelerinin gizliliğine, milli güvenliğin gizliliğine, uluslararası ilişkilerin yürütülmesine, idarenin emniyetine, kamu güvenliğine veya kişilerin güvenliğine, paraya ve kamu kredilerine, yetkili idare tarafından izin verilmedikçe, yargı organları önünde başlatılmış prosedürlerin yürütülmesine veya bu tür prosedürlerin hazırlık işlemlerine, vergi ve gümrük suçlarının yetkili birimlerce araştırılmasına, genel olarak kanun tarafından korunan gizliliklere zarar verebilecek belgelerdir. (Kaya 2005)

3.5.1.3.İspanya

İspanya, idari usul alanında hukuksal çalışmaların yapıldığı ilk ülkedir. 18 Ekim 1889 yılında yürürlüğe giren kanun 1958 yılında İkinci İdari usul kanunu ile yenilenmiştir. (Akyılmaz 2015)

Bilgi edinme hakkı ile ilgili konular ilgili kanunun 35. maddesinde düzenlenmiştir. Düzenlenen bu madde ile kişilerin idarenin elindeki bilgi ve belgelerden yararlanabileceği, bunlardan kopya alabileceği hükme bağlanırken, İspanya vatandaşlarının devlet kayıtlarına ve belgelerine ulaşabilmesinin önü açılmıştır. (Akyılmaz 2015)

İlgili kamu kurumlar gelen talepleri 3 ay içinde cevaplamalıdır. Bilgi edinme başvurusunun reddedilmesine karşı herhangi bir idari müracaat hakkı

bulunmamaktadır. Kişiler sadece kanunun uygulanmasını gözetmekle görevli ombudsmana müracaat edebilmektedirler. (Kaya 2005)

İspanya örneği diğerleri ile karşılaştırıldığında bilgi edinme başvurusuna cevap verilme süresi açısından diğerlerinden oldukça farklıdır. Ortalama 1 ay olan süreler ile kıyaslandığında 3 aylık süre uzun bir zaman dilimini kapsamaktadır. Bu süre içinde başvuruların sağlıklı yürütülememe durumu eleştirilere maruz kalsa da var olan yerleşik demokrasi kültürünün bu süreci iyi yönetebileceği değerlendirilmektedir.

Kişisel bilginin yer aldığı belgelere erişim, belgelerde adı geçen kişiler ile sınırlıdır. Ayrıca sınıflandırılmış bilgi, sağlık bilgisi, istatistik, medeni ve merkezi kayıtlar ve tarihi arşivlerle ilgili, kanunlarla ilgili diğer kanunlar tarafından korunan bilgiler için ulaşım sınırlı bir şekilde ve özel düzenlemeler çerçevesinde mümkündür. (Sezginer 1998)

3.6.Türkiye ve AB Uygulamalarının Karşılaştırılması

Türkiye’de ombudsmanlık faaliyetlerinin başlaması ve sağlıklı şekilde sürdürülmesi idarenin denetlenmesine ilişkin yöntemler göz önüne alındığında bazı kamu denetimine kapalı kurum ve kuruluşların da ombudsman tarafından mercek altına alınacak olması sebebiyle sürdürülen faaliyetlerin kalitesinin artacağı öngörülmektedir. Bu faaliyetler Türkiye’de Kamu Denetçiliği Kurumu adı altında sürdürülmektedir.

Ombudsmanlık uygulamasının başarılı olabilmesi için yeterli teknik donanımına sahip çalışanlar ve sistemleri içinde barındırıyor olmasıdır. (Hukab Dergi 2016) Konu ile ilgisi açısından Türkiye’de Ombudsmanlık faaliyetleri kuruluşundan ancak bir yıl sonra yapılmaya başlanabilmiştir.

Olası bir üyelik durumu söz konusu olduğunda Türkiye kendi yerel denetçiliği dışında AB Ombudsmanı denetimine de tabii olacaktır. Ülkelerin bir kısmında bu yerel denetim otoriteleri karar veriyor olsa da en nihayetinde ulusüstü olan bu yapıda AB Ombudsmanı kararları daha çok öne çıkmaktadır.

Bunun yanında kanunun belirlediği istisna durumlar için örneklemeler üzerinde de bahsedildiği gibi konu ile ilgili bazı ABAD kararları bulunmaktadır ve bu kararlar istisna durumlar için yol gösterici konumda olmaktadır.

SONUÇ

Bilgi edinme hakkı kavramı insan haklarının bir parçası olarak görülmekte ve literatürde bu şekilde incelenmektedir.

Bilgi edinme hakkı insan hakları çerçevesinde incelenmesinin yanında demokrasinin de önemli bir ögesi olarak sayılmaktadır. Bireylerin ve toplulukların bilgi alabilmesi, hesap sorabilmesi, otoriter düzene karşı ayakta durabilmesi ancak kendi haklarının bilincinde olması ile sağlanabilecektir.

Tüm gelişmelerin demokrasi için önemli olduğu kadar özgürlük içinde önemli olduğu söylenebilir. Çünkü, haklarının bilincinde olan toplumlar özgürce hareket edebilirler düşüncesi tarihsel örnekler ile kabul edilmiş bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sürecin uluslararası bir sahneye taşınması da uygulanabilirliği açısından hareket alanını genişletmiştir ve daha çok insan, haklarının farkına varmaya başlamıştır.

Tarihsel süreç incelendiğinde insan hakları gelişiminin öncelikle Batı toplumunda filizlendiğini söylemek doğru bir yaklaşım olacaktır. Bu gelişmeler bölgesel etkisi ile kalmayıp bir domino taşı etkisi yaparak öncelikle komşu ülkeleri daha sonra da diğer ülkeleri etkilemiştir. Tüm uluslararası gelişmeler dikkate alındığında, ifade özgürlüğünün en temel olgu olarak karşımıza çıktığı görülmektedir. İfade özgürlüğünün olduğu bir toplumda, hatta ifade özgürlüğünün olduğu bir dünya düzeninde edinilen bilgiyi herkes ile paylaşmak kolaylaşmaktadır. Bilgiyi paylaşmanın yöntemi olarak herhangi bir ön koşul olmamakla beraber basın özgürlüğüne de atıf yapılarak medya öncelikli olarak konumlandırılmıştır. Toplumların bilgilendirilmesi açısından medya özgürlüğünün çok önemli olduğunu ve bunun ancak otoriter rejimler ile kısıtlanabileceğini söylemek doğru bir yaklaşım olabilir.

Basın özgürlüğünün mevcut olduğu ülkeler için demokrasi vurgusu da sıklıkla yapılmaktadır. Demokratik rejimlerle yönetilen ülkelerde bilgiye erişim, diğer rejimlere göre çok daha kolay gerçekleşmektedir. Kamu yönetiminde şeffaflık ve kişilerin bilgiye rahat erişebilmesi demokratik hukuk devletinin temel öğeleri arasında

gösterilmektedir. İdareler ve toplum arasındaki mesafeyi azaltan, devletleri şeffaflaştıran uygulamalar sonucunda edinilen tecrübeler, tarih boyunca devletlerin gelişmesinde önemli rol oynamıştır.

Kamu yönetiminde gizlilik geleneğinin büyük ölçüde esnetilmesi ve bilgiye erişebilme hakkının hukuki güvence altına alınması kadar önemlidir. Aksi takdirde uygulamalarda aksaklıklar çıkabilmektedir. Kanun içeriği ve uygulanabilirliği bu anlamda birbiri ile muhakkak kesişmelidir.

Tüm görüşlerin ortak paydası olarak bilgiye erişim bir ifade özgürlüğü ve insan hakkı olarak tanımlanmasının dışında, toplumsal gelişme için olmazsa olmaz öğelerden sayılmaktadır. Bilgiye erişen toplumların, devletlerle kuvvetli ve sarsılmaz ilişkiler kurması, ekonomik ve kültürel gelişmeler ile paralel ilerlemektedir. Kamusal alanın vatandaşlar ile paylaşması bir anlamda yönetimde ortaklaşma olarak algılanmaktadır. Karar vericiyi ilk eden denetleyen toplumlar kendi idareleri hakkında bir görev paylaşımı yapmış kadar etkin rol oynamaktadırlar. İdarelerin kontrolü konusunda bir denge mekanizması olan toplumlar çok daha bilinçli ve güçlü olmaktadır.

Tüm bu bilgiler ışığında değerlendirilecek olursa 2003 yılında Kanun tasarısı olarak hazırlanan ve 2004 yılında yürürlüğe giren “bilgi edinme hakkı” en nihayetinde 2012 de kurulup 2013 yılında faaliyetine başlayan “Kamu Denetçiliği Kurumu” (ombudsman) ile gelişimine devam etmektedir. Kronolojik olarak bilgi edinme ve dilekçe hakkına ilişkin birçok yasal düzenleme yapılmış olsa da hukuksal anlamda en uygulanabilir hali günümüzdeki halidir. Geçmiş dönemlerdeki örneklemelerde belirttiğimiz üzere yasa boşlukları ve sürekli değişen Anayasa nedeni ile gerçekleştirilemeyen uygulamalar, Avrupa Birliği uyum süreci kapsamında kanunlaşan “bilgi edinme hakkı” ile pratikleşmeye biraz daha yaklaşmıştır.

Sayısal örnekler incelendiğinde dalgalı bir grafik oluşturan başvuru sayıları kanunun içselleştirilmesi ile birlikte muhtemelen yükselme eğilimine girecektir. Sıklıkla bahsettiğimiz denetlenebilir şeffaf devlet ya da idare olgusu demokrasi hedefini yükseğe çıkarma amacıyla olan Türkiye için çok önemlidir. Bu yüzden

ilerleyen yıllarda çeşitli bürokratik engellerin ya da sınırlamaların esnetilmesinin bu gelişim sürecine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

AB ulusüstü bir yapı olarak nitelendirildiği için Türkiye ile olan karşılaştırılması hem yapılan anayasal düzenlemelerden hem de AB Ombudsman'ı üzerinden yapılmıştır. Aynı zamanda bu konuda ilk düzenlemeleri yapan ve demokratik anlamda gelişmişliği yüksek olan İsveç üzerinden karşılaştırılmalı hukuk ile yapılmıştır. Bu karşılaştırma Fransa ve İspanya için de yapılmıştır. Geline nokta hem ulusüstü hem de yerel olarak aynı tabloyu karşımıza çıkarmaktadır.

AB ile eşdeğer bir demokrasiye sahip olabilmek için tek başına bu kanun yeterli olmamakla birlikte, kanunun uygulanmasının önündeki engellerin kaldırılması ve kurumların çok daha ulaşılabilir olması gelişmeye destek olacaktır. Aynı zamanda toplumu bu hak kapsamında bilinçlendirmenin de etkili olacağı düşünülmektedir. Bu bilgilendirmenin çeşitli sivil toplum kuruluşları, barolar ve üniversiteler aracılığı ile yapılması uygun bir yöntem olarak görülebilir. Toplumun bilinç kazanmasının yanı sıra idarelerin de benzer bir sorumlulukla hareket etmesi, hesap vermekten çekinmemesi, engeller yaratmaması da çok önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda idarelerin asıl görevinin kamuya hizmet olduğu bilinci mutlaka esas olarak alınmalıdır.

Kaynakça

- Akyılmaz, Bahtiyar. *İdare Hukuku*. Seçkin Yayıncılık, 2015.
- Alan, Nuri. «İdari Usul ve İdari Yargı.» Mersin: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2003.
- Aras, Zeliha, ve Emre Baturay Altınok. «Türkiye'de Bilgi Edinme Hakkı ve Uygulama Sorunları .» *Ankara Barosu Dergisi*, 2009.
- Armağan, Servet. *Dilekçe Hakkı ve 1962 Anayasası*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1972.
- Ayanoğlu, Taner. «Bilgi Edinme Hakkı ve Yargısal Olarak Korunmasına İlişkin Bazı Sorunlar.» *Legal Hukuk Dergisi*, 2004.
- Aybay, Rona. «Türkiye Barolar Birliği, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi.» *Türkiye Barolar Birliği* (Şen Matbaa), 2006.
- Azrak, Ülkü. «İdari Usul ve Yasalaştırılması.» *1.İdare Hukuku Kongresi Bildiriler*. tarih yok.
- Banisar, David. «Freedom of Information about Around the world .» *A Global Survey of Access to Government Records Laws*. 2006.
- Bayraktar, Köksal. «Bilgi Edinme Hakkı ve Sır Kavramı .» *Kazancı Hukuk İşletme ve Maliye Bilimler Dergisi*, 2004.
- Bengi, Hilmi. «Tarihsel Süreç İçerisinde Basın Özgürlüğü.» tarih yok.
- Cihaner, İlhan. «İnsan Hakkı Olarak Bireysel Bilgi Alma Hakkı.» Ankara, 2011.
- Çalışır, Eyüp. «Avrupa Birliği Anayasasının İlkeleri.» Adana, 2006.
- Çiçek, Cemil. «Vatandaşın Bilgi Edinme Hakkı.» *Vatandaşın Bilgi Edinme Hakkı Konferans Tutanakları*. Tesev Yayınları, 2006.
- Çolak, İlker. *Avrupa Birliği Uyum Sürecinde İdari Reformlar İngiltere ve Türkiye*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2005.
- Çolak, N. İlker. *Bilgi Edinme Hakkı Önemi ve Bilgi Verme Yükümlülüğü*. Mayıs 2005.
- Ekici, Şerafettin. *Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Üzerine*. Güncel Hukuk, 2004.
- Ekşi, Oktay. «Türkiye Barolar Birliği Bilgi Edinme Hakkı Paneli.» *Bilgi Edinme Hakkı Paneli*. Türkiye Barolar Birliği, 2004.

- Ertekin, Suna. «Yönetimin Demokratikleşmesi Bağlamında Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve Halkla İlişkiler Uygulamalarına İlişkin Bir Değerlendirme.» Ankara, 2008.
- Esen, Bülent Nuri. *Anayasa Hukuku Genel Esasları*. Ayyıldız Yayıncılık, 1970.
- Gemalmaz, Mehmet Semih, ve Haydar Burak Gemalmaz. *Ulusal üstü İnsan Hakları Standartları Işığında Türkiye'de Bilgi Edinme Düşünce-İfade ve İletişim Mevzuatı*. İstanbul: Yazıhane Yayınları, 2004.
- Güneş, Ahmet. «Aarhus Sözleşmesi Üzerine Bir İnceleme.» *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2010.
- Güran, Sait. «Hak Arama Özgürlüğünün İki Boyutu, Anayasa Yargısı.» Ankara, 1993.
- Hız, Yüksel, ve Zekeriya Yılmaz. *Bilgi Edinme ve Dilekçe Hakkı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2004.
- İshakoğlu, Erdoğan. «Vatandaşın Bilgi Edinme Hakkı.» *Adalet Dergisi*, 2003.
- Kaya, Cemil. *İdare Hukukunda Bilgi Edinme Hakkı*. Seçkin Yayıncılık, 2005.
- Koçak, Süleyman Yaman. «Kamu Yönetiminde Açıklık İçin Bilgi Edinme Hakkı.» *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2010.
- Koçak, Süleyman Yaman. «Kamu Yönetiminde Açıklık İçin Bilgi Edinme Hakkı.» *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Derneği*, 2010.
- Küzeci, Deniz, ve Kemal Vuraldoğan. «Bilgi Edinme Hakkı Kanunu ve Uygulama Yönetmeliğinin Değerlendirilmesi.» Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları, 2007.
- Mastı, Korhan. «Türkiye'de Bilgi Edinme Hakkı ve Kişilik Hakları İle İlişkisi, .» Ankara, 2008.
- .
- Öder, Emrah. *Avrupa Birliği'nde Anayasa ve Anayasacılık*. İstanbul: Anahtar Kitaplar, tarih yok.
- Özay, İlhan. *Gün Işığında Yönetim*. İstanbul: Filiz Kitapevi, 2002.
- Özek, Çetin. *Basın Özgürlüğünden Bilgilendirme Hakkına*. İstanbul: Alfa Yayıncılık, 1999.
- Özer, Atilla. «Türklerde Devlet Anlayışı ve Demokratik Rejim .» Ankara: Lazer Ofset, 2002.
- Özkan, Gürsel. *Demokratik Yönetimin Birinci Adımı : Bilgi Edinme Hakkı*. Ankara: Türkiye Kamu-Sen Yayınları, 2004.

- Selçuk, Sami. «Çıplak Devletten Hukuk Devletine Türkiye Günlüğü, Türkiye Günlüğü .» 1999-2000 Adli Yılı'nın Açılış Konuşması. Ankara, 1995.
- Sezginer, Murat. «İdari Belgelere Ulaşma Hakkı Fransa Örneği.» 1998.
- Soykan, Cavidan. «Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatlarında Bilgi Edinme Hakkı.» *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2007.
- Şengül, Ramazan. «Bilgi Edinme Hakkı Kanunu Türk Kamu Yönetimini Camdan Eve Dönüştürür mü?» *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2005.
- Taşkın, Cankat. «Bilgi Edinme ve Dilekçe Hakkı.» 2009.
- Tayfun, Recep. «Bilgi Edinme Hakkı Perspektifinden Devlet-Vatandaş İlişkileri.» *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını*, 2007.
- Tecer, Meral. *Avrupa Birliği ve Türkiye Sorular - Yanıtlar*. Ankara: Bizim Büro Yayınevi, 2007.
- Teziç, Erdoğan. *Anayasa Hukuku*. İstanbul: Beta Yayıncılık, 1998.
- Toklu, Vefa. *Uluslararası İlişkiler*. Ankara: İmaj Yayınevi, 2006.
- Tortop, Nuri. *İletişim ve Bilgi Edinme Hakkının Önemi*. 2004.
- Turgut, Nükhet. *Çevre Politikası ve Hukuku*. İmaj Yayınları, 2012.
- Uçkan, Banu. «Avrupa Birliği Genel Çerçevesi ve Sosyal Politikalara İlişkin Temel Düzenlemeler.» Eskişehir, 2005.
- Ulusoy, Ali. *Bağımsız İdari Otoriteler*. Ankara: Turhan Kitabevi, 2003.
- Yaşamış, Firuz, ve Firuz Yaşamış. «Anayasa Hukuku ve İnsan Hakları Açısından Bilgi Edinme Hakkı.» *Bilgi Edinme Paneli*. Ankara, 2004. 2.
- Yıldırım, Ramazan. *İdare Hukuk Açısından Bilgi Edinme Hak ve Özgürlüğü Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık İdari Usul Kanunu Hazırlığı Uluslararası Sempozyumu*. 1998.

EKLER

Ek.1.

BİLGİ EDİNME HAKKI KANUNU

Kanun No.

Kabul Tarihi : 9.10.2003

4982

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam ve Tanımlar

Amaç

MADDE 1.- Bu Kanunun amacı; demokratik ve şeffaf yönetimin gereği olan eşitlik, tarafsızlık ve açıklık ilkelerine uygun olarak kişilerin bilgi edinme hakkını kullanmalarına ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir.

Kapsam

MADDE 2.- Bu Kanun; kamu kurum ve kuruluşları ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının faaliyetlerinde uygulanır.

1.11.1984 tarihli ve 3071 sayılı Dilekçe Hakkının Kullanılmasına Dair Kanun hükümleri saklıdır.

Tanımlar

MADDE 3.- Bu Kanunda geçen;

a) Kurum ve kuruluş: Bu Kanunun 2 nci maddesinde geçen ve kapsama dahil olan bilgi edinme başvurusu yapılacak bütün makam ve mercileri,

b) Başvuru sahibi: Bu Kanun kapsamında bilgi edinme hakkını kullanarak kurum ve kuruluşlara başvuran gerçek ve tüzel kişileri,

c) Bilgi: Kurum ve kuruluşların sahip oldukları kayıtlarda yer alan bu Kanun kapsamındaki her türlü veriyi,

d) Belge: Kurum ve kuruluşların sahip oldukları bu Kanun kapsamındaki yazılı, basılı veya çoğaltılmış dosya, evrak, kitap, dergi, broşür, etüt, mektup, program, talimat, kroki, plân, film, fotoğraf, teyp ve video kaseti, harita, elektronik ortamda kaydedilen her türlü bilgi, haber ve veri taşıyıcılarını,

e) Bilgi veya belgeye erişim: İstenen bilgi veya belgenin niteliğine göre, kurum ve kuruluşlarca, başvuru sahibine söz konusu bilgi veya belgenin bir kopyasının verilmesini, kopya verilmesinin mümkün olmadığı hâllerde, başvuru sahibinin bilgi veya belgenin aslını inceleyerek not almasına veya içeriğini görmesine veya işitmesine izin verilmesini,

f) Kurul: Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulunu,
İfade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Bilgi Edinme Hakkı ve Bilgi Verme Yükümlülüğü

Bilgi edinme hakkı

MADDE 4.- Herkes bilgi edinme hakkına sahiptir.

Türkiye'de ikamet eden yabancılar ile Türkiye'de faaliyette bulunan yabancı tüzel kişiler, isteyecekleri bilgi kendileriyle veya faaliyet alanlarıyla ilgili olmak kaydıyla ve karşılıklılık ilkesi çerçevesinde, bu Kanun hükümlerinden yararlanırlar.

Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden doğan hak ve yükümlülükleri saklıdır.

Bilgi verme yükümlülüğü

MADDE 5.- Kurum ve kuruluşlar, bu Kanunda yer alan istisnalar dışındaki her türlü bilgi veya belgeyi başvuranların yararlanmasına sunmak ve bilgi edinme başvurularını etkin, süratli ve doğru sonuçlandırmak üzere, gerekli idarî ve teknik tedbirleri almakla yükümlüdürler.

Bu Kanun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren diğer kanunların bu Kanuna aykırı hükümleri uygulanmaz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Bilgi Edinme Başvurusu

Başvuru usulü

MADDE 6.- Bilgi edinme başvurusu, başvuru sahibinin adı ve soyadı, imzası, oturma yeri veya iş adresini, başvuru sahibi tüzel kişi ise tüzel kişinin unvanı ve adresi ile yetkili kişinin imzasını ve yetki belgesini içeren dilekçe ile istenen bilgi veya belgenin bulunduğu kurum veya kuruluşa yapılır. Bu başvuru, kişinin kimliğinin ve imzasının veya yazının kimden neşet ettiğinin tespitine yarayacak başka bilgilerin

yasal olarak belirlenebilir olması kaydıyla elektronik ortamda veya diğer iletişim araçlarıyla da yapılabilir.

Dilekçede, istenen bilgi veya belgeler açıkça belirtilir.

İstenecek bilgi veya belgenin niteliği

MADDE 7.- Bilgi edinme başvurusu, başvurulanan kurum ve kuruluşların ellerinde bulunan veya görevleri gereği bulunması gereken bilgi veya belgelere ilişkin olmalıdır.

Kurum ve kuruluşlar, ayrı veya özel bir çalışma, araştırma, inceleme ya da analiz neticesinde oluşturulabilecek türden bir bilgi veya belge için yapılacak başvurulara olumsuz cevap verebilirler.

İstenen bilgi veya belge, başvurulanan kurum ve kuruluştan başka bir yerde bulunuyorsa, başvuru dilekçesi bu kurum ve kuruluşa gönderilir ve durum ilgiliye yazılı olarak bildirilir.

Yayımlanmış veya kamuya açıklanmış bilgi veya belgeler

MADDE 8.- Kurum ve kuruluşlarca yayımlanmış veya yayın, broşür, ilân ve benzeri yollarla kamuya açıklanmış bilgi veya belgeler, bilgi edinme başvurularına konu olamaz. Ancak, yayımlanmış veya kamuya açıklanmış bilgi veya belgelerin ne şekilde, ne zaman ve nerede yayımlandığı veya açıklandığı başvurana bildirilir.

Gizli bilgileri ayırarak bilgi veya belge verme

MADDE 9.- İstenen bilgi veya belgelerde, gizlilik dereceli veya açıklanması yasaklanan bilgiler ile açıklanabilir nitelikte olanlar birlikte bulunuyor ve bunlar birbirlerinden ayrılabilirse, söz konusu bilgi veya belge, gizlilik dereceli veya açıklanması yasaklanan bilgiler çıkarıldıktan sonra başvuranın bilgisine sunulur. Ayırma gerekçesi başvurana yazılı olarak bildirilir.

Bilgi veya belgeye erişim

MADDE 10.- Kurum ve kuruluşlar, başvuru sahibine istenen belgenin onaylı bir kopyasını verirler.

Bilgi veya belgenin niteliği gereği kopyasının verilmesinin mümkün olmadığı veya kopya çıkarılmasının aslına zarar vereceği hâllerde, kurum ve kuruluşlar ilgilinin;

a) Yazılı veya basılı belgeler için, söz konusu belgenin aslını incelemesi ve not alabilmesini,

b) Ses kaydı şeklindeki bilgi veya belgelerde bunları dinleyebilmesini,

c) Görüntü kaydı şeklindeki bilgi veya belgelerde bunları izleyebilmesini, Sağlarlar.

Bilgi veya belgenin yukarıda belirtilenlerden farklı bir şekilde elde edilmesi mümkün ise, belgeye zarar vermemek koşuluyla bu olanak sağlanır.

Başvurunun yapıldığı kurum ve kuruluş, erişimine olanak sağladığı bilgi veya belgeler için başvuru sahibinden erişimin gerektirdiği maliyet tutarı kadar bir ücreti bütçeye gelir kaydedilmek üzere tahsil edebilir.

Bilgi veya belgeye erişim süreleri

MADDE 11.- Kurum ve kuruluşlar, başvuru üzerine istenen bilgi veya belgeye erişimi onbeş iş günü içinde sağlarlar. Ancak istenen bilgi veya belgenin, başvuru kurum ve kuruluş içindeki başka bir birimden sağlanması; başvuru ile ilgili olarak bir başka kurum ve kuruluşun görüşünün alınmasının gerekmesi veya başvuru içeriğinin birden fazla kurum ve kuruluşu ilgilendirmesi durumlarında bilgi veya belgeye erişim otuz iş günü içinde sağlanır. Bu durumda, sürenin uzatılması ve bunun gerekçesi başvuru sahibine yazılı olarak ve onbeş iş günlük sürenin bitiminden önce bildirilir.

10 uncu maddede belirtilen bilgi veya belgelere erişim için gereken maliyet tutarının idare tarafından başvuru sahibine bildirilmesiyle onbeş iş günlük süre kesilir. Başvuru sahibi onbeş iş günü içinde ücreti ödemezse talebinden vazgeçmiş sayılır.

Başvuruların cevaplandırılması

MADDE 12.- Kurum ve kuruluşlar, bilgi edinme başvurularıyla ilgili cevaplarını yazılı olarak veya elektronik ortamda başvuru sahibine bildirirler. Başvurunun reddedilmesi hâlinde bu kararın gerekçesi ve buna karşı başvuru yolları belirtilir.

İtiraz usulü

MADDE 13.- Bilgi edinme istemi 16 ve 17 nci maddelerde öngörülen sebeplerle reddedilen başvuru sahibi, yargı yoluna başvurmadan önce kararın tebliğinden itibaren onbeş gün içinde Kurula itiraz edebilir. Kurul, bu konudaki kararını otuz iş günü içinde verir. Kurum ve kuruluşlar, Kurulun istediği her türlü bilgi veya belgeyi onbeş iş günü içinde vermekle yükümlüdürler.

Kurula itiraz, başvuru sahibinin idarî yargıya başvurma süresini durdurur.

Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu

MADDE 14.- Bilgi edinme başvurusuyla ilgili yapılacak itirazlar üzerine, 16 ve 17 nci maddelerde öngörülen sebeplere dayanılarak verilen kararları incelemek ve kurum ve kuruluşlar için bilgi edinme hakkının kullanılmasına ilişkin olarak kararlar vermek üzere; Bilgi Edinme Değerlendirme Kurulu oluşturulmuştur.

Kurul; birer üyesi Yargıtay ve Danıştay genel kurullarının kendi kurumları içinden önerecekleri ikişer aday, birer üyesi ceza hukuku, idare hukuku ve anayasa hukuku alanlarında profesör veya doçent unvanına sahip kişiler, bir üyesi Türkiye Barolar Birliğinin baro başkanı seçilme yeterliliğine sahip kişiler içinden göstereceği iki aday, iki üyesi en az genel müdür düzeyinde görev yapmakta olanlar ve bir üyesi de Adalet Bakanının önerisi üzerine bu Bakanlıkta idarî görevlerde çalışan hâkimler arasından Bakanlar Kurulunca seçilecek dokuz üyeden oluşur.

Kurul üyeliğine önerilen adayların muvafakatlari aranır.

Kurul Başkanı, kurul üyelerince kendi aralarından seçilir.

Kurul, en az ayda bir defa veya ihtiyaç duyulduğu her zaman Başkanın çağırısı üzerine toplanır.

Kurul üyelerinin görev süreleri dört yıldır. Görev süresi sona erenler yeniden seçilebilirler. Görev süresi dolmadan görevinden ayrılan üyenin yerine aynı usule göre seçilen üye, yerine seçildiği üyenin görev süresini tamamlar. Yeni seçilen Kurul göreve başlayıncaya kadar önceki Kurul görevine devam eder.

Kurul üyelerine 10.2.1954 tarihli ve 6245 sayılı Harcırah Kanunu hükümleri saklı kalmak kaydıyla fiilen görev yaptıkları her gün için uhdesinde kamu görevi bulunanlara (1000), uhdesinde kamu görevi bulunmayanlara ise (2000) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak miktarda huzur hakkı ödenir. Bu ödemelerde damga vergisi hariç herhangi bir kesinti yapılmaz.

Kurul, belirleyeceği konularda komisyonlar ve çalışma grupları kurabilir; ayrıca gerekli gördüğü takdirde, ilgili bakanlık ile diğer kurum ve kuruluşların ve sivil toplum örgütlerinin temsilcilerini bilgi almak üzere toplantılarına katılmaya davet edebilir.

Kurulun sekretarya hizmetleri Başbakanlık tarafından yerine getirilir.

Kurulun görev ve çalışmalarına ilişkin esas ve usuller Başbakanlıkça hazırlanarak yürürlüğe konulacak bir yönetmelikle düzenlenir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Bilgi Edinme Hakkının Sınırları

Yargı denetimi dışında kalan işlemler

MADDE 15.- Yargı denetimi dışında kalan idarî işlemlerden kişinin çalışma hayatını ve mesleki onurunu etkileyecek nitelikte olanlar, bu Kanun kapsamına dahildir. Bu şekilde sağlanan bilgi edinme hakkı işlemin yargı denetimine açılması sonucunu doğurmaz.

Devlet sırrına ilişkin bilgi veya belgeler

MADDE 16.- Açıklanması hâlinde Devletin emniyetine, dış ilişkilerine, millî savunmasına ve millî güvenliğine açıkça zarar verecek ve niteliği itibarıyla Devlet sırrı olan gizlilik dereceli bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkı kapsamı dışındadır.

Ülkenin ekonomik çıkarlarına ilişkin bilgi veya belgeler

MADDE 17.- Açıklanması ya da zamanından önce açıklanması hâlinde, ülkenin ekonomik çıkarlarına zarar verecek veya haksız rekabet ve kazanca sebep olacak bilgi veya belgeler, bu Kanun kapsamı dışındadır.

İstihbarata ilişkin bilgi veya belgeler

MADDE 18.- Sivil ve askerî istihbarat birimlerinin görev ve faaliyetlerine ilişkin bilgi veya belgeler, bu Kanun kapsamı dışındadır.

Ancak, bu bilgi ve belgeler kişilerin çalışma hayatını ve meslek onurunu etkileyecek nitelikte ise, istihbarata ilişkin bilgi ve belgeler bilgi edinme hakkı kapsamı içindedir.

İdarî soruşturmaya ilişkin bilgi veya belgeler

MADDE 19.- Kurum ve kuruluşların yetkili birimlerince yürütülen idarî soruşturmalarla ilgili olup, açıklanması veya zamanından önce açıklanması hâlinde;

- a) Kişilerin özel hayatına açıkça haksız müdahale sonucunu doğuracak,
 - b) Kişilerin veya soruşturmayı yürüten görevlilerin hayatını ya da güvenliğini tehlikeye sokacak,
 - c) Soruşturmanın güvenliğini tehlikeye düşürecek,
 - d) Gizli kalması gereken bilgi kaynağının açığa çıkmasına neden olacak veya soruşturma ile ilgili benzeri bilgi ve bilgi kaynaklarının temin edilmesini güçleştirecek,
- Bilgi veya belgeler, bu Kanun kapsamı dışındadır.

Adli soruşturma ve kovuşturmaya ilişkin bilgi veya belgeler

MADDE 20.- Açıklanması veya zamanından önce açıklanması hâlinde;

- a) Suç işlenmesine yol açacak,
 - b) Suçların önlenmesi ve soruşturulması ya da suçluların kanunî yollarla yakalanıp kovuşturulmasını tehlikeye düşürecek,
 - c) Yargılama görevinin gereğince yerine getirilmesini engelleyecek,
 - d) Hakkında dava açılmış bir kişinin adil yargılanma hakkını ihlâl edecek,
- Nitelikteki bilgi veya belgeler, bu Kanun kapsamı dışındadır.

4.4.1929 tarihli ve 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, 18.6.1927 tarihli ve 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, 6.1.1982 tarihli ve 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu ve diğer özel kanun hükümleri saklıdır.

Özel hayatın gizliliği

MADDE 21.- Kişinin izin verdiği hâller saklı kalmak üzere, özel hayatın gizliliği kapsamında, açıklanması hâlinde kişinin sağlık bilgileri ile özel ve aile hayatına, şeref ve haysiyetine, meslekî ve ekonomik değerlerine haksız müdahale oluşturacak bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkı kapsamı dışındadır.

Kamu yararının gerektirdiği hâllerde, kişisel bilgi veya belgeler, kurum ve kuruluşlar tarafından, ilgili kişiye en az yedi gün önceden haber verilerek yazılı rızası alınmak koşuluyla açıklanabilir.

Haberleşmenin gizliliği

MADDE 22.- Haberleşmenin gizliliği esasını ihlâl edecek bilgi veya belgeler, bu Kanun kapsamı dışındadır.

Ticarî sır

MADDE 23.- Kanunlarda ticarî sır olarak nitelenen bilgi veya belgeler ile, kurum ve kuruluşlar tarafından gerçek veya tüzel kişilerden gizli kalması kaydıyla sağlanan ticarî ve malî bilgiler, bu Kanun kapsamı dışındadır.

Fikir ve sanat eserleri

MADDE 24.- Fikir ve sanat eserlerine ilişkin olarak yapılacak bilgi edinme başvuruları hakkında ilgili kanun hükümleri uygulanır.

Kurum içi düzenlemeler

MADDE 25.- Kurum ve kuruluşların, kamuoyunu ilgilendirmeyen ve sadece kendi personeli ile kurum içi uygulamalarına ilişkin düzenlemeler hakkındaki bilgi veya belgeler, bilgi edinme hakkının kapsamı dışındadır. Ancak, söz konusu düzenlemeden etkilenen kurum çalışanlarının bilgi edinme hakları saklıdır.

Kurum içi görüş, bilgi notu ve tavsiyeler

MADDE 26.- Kurum ve kuruluşların faaliyetlerini yürütmek üzere, elde ettikleri görüş, bilgi notu, teklif ve tavsiye niteliğindeki bilgi veya belgeler, kurum ve kuruluş tarafından aksi kararlaştırılmadıkça bilgi edinme hakkı kapsamındadır.

Bilimsel, kültürel, istatistik, teknik, tıbbî, malî, hukukî ve benzeri uzmanlık alanlarında yasal olarak görüş verme yükümlülüğü bulunan kişi, birim ya da kurumların görüşleri, kurum ve kuruluşların alacakları kararlara esas teşkil etmesi kaydıyla bilgi edinme istemlerine açıktır.

Tavsiye ve mütalaa talepleri

MADDE 27.- Tavsiye ve mütalaa talepleri bu Kanun kapsamı dışındadır.

Gizliliği kaldırılan bilgi veya belgeler

MADDE 28.- Gizliliği kaldırılmış olan bilgi veya belgeler, bu Kanunda belirtilen diğer istisnalar kapsamına girmiyor ise, bilgi edinme başvurularına açık hâle gelir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Ceza hükümleri

MADDE 29.- Bu Kanunun uygulanmasında ihmâli, kusuru veya kastı bulunan memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında, işledikleri fiillerin genel hükümler çerçevesinde ceza kovuşturması gerektirmesi hususu saklı kalmak kaydıyla, tâbi oldukları mevzuatta yer alan disiplin cezaları uygulanır.

Bu Kanunla erişilen bilgi ve belgeler ticarî amaçla çoğaltılamaz ve kullanılamaz.

Rapor düzenlenmesi

MADDE 30.- Kurum ve kuruluşlar, bir önceki yıla ait olmak üzere;

- a) Kendilerine yapılan bilgi edinme başvurularının sayısını,
- b) Olumlu cevaplanarak bilgi veya belgelere erişim sağlanan başvuru sayısını,
- c) Reddedilen başvuru sayısı ve bunların dağılımını gösterir istatistik bilgileri,

d) Gizli ya da sır niteliğindeki bilgiler çıkarılarak ya da bu nitelikteki bilgiler ayrılarak bilgi veya belgelere erişim sağlanan başvuru sayısını,

e) Başvurunun reddedilmesi üzerine itiraz edilen başvuru sayısı ile bunların sonuçlarını,

Gösterir bir rapor hazırlayarak, bu raporları her yıl Şubat ayının sonuna kadar Bilgi Edinme Değerlendirme Kuruluna gönderirler. Bağlı, ilgili ve ilişkili kamu kurum ve kuruluşları raporlarını bağlı, ilgili ya da ilişkili oldukları bakanlık vasıtasıyla iletirler. Kurul, hazırlayacağı genel raporu, söz konusu kurum ve kuruluşların raporları ile birlikte her yıl Nisan ayının sonuna kadar Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderir. Bu raporlar takip eden iki ay içinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığınca kamuoyuna açıklanır.

Yönetmelik

MADDE 31.- Bu Kanunun uygulanması ile ilgili esas ve usullerin belirlenmesine ilişkin yönetmelik, Kanunun yayımını takip eden altı ay içinde Başbakanlık tarafından hazırlanarak Bakanlar Kurulunca yürürlüğe konulur.

Yürürlük

MADDE 32.- Bu Kanun yayımı tarihinden itibaren altı ay sonra yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 33.- Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Ek.2

DİLEKÇE HAKKININ KULLANILMASINA DAİR KANUN

Kanun Numarası : 3071

Kabul Tarihi : 1/11/1984

Yayımlandığı R.Gazete : Tarih : 10/11/1984 Sayı : 18571

Yayımlandığı Düstur : Tertip : 5 Cilt : 24 Sayfa: 64

Amaç:

Madde 1 – (Değişik: 2/1/2003-4778/23 md.)

Bu Kanunun amacı, Türk vatandaşlarının ve Türkiye’de ikamet eden yabancıların kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisine ve yetkili makamlara yazı ile başvurma haklarının kullanılma biçimini düzenlemektir.

Kapsam:

Madde 2 – (Değişik: 2/1/2003-4778/24 md.)

Bu Kanun, Türk vatandaşları ve Türkiye’de ikamet eden yabancılar tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi ile idarî makamlara yapılan dilek ve şikâyetler hakkındaki başvuruları kapsar.

Dilekçe hakkı:

Madde 3 – Türk vatandaşları kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında, Türkiye Büyük Millet Meclisine ve yetkili makamlara yazı ile başvurma hakkına sahiptirler.

(Ek: 2/1/2003-4778/25 md.)Türkiye’de ikamet eden yabancılar karşılıklılık esası gözetilmek ve dilekçelerinin Türkçe yazılması kaydıyla bu haktan yararlanabilirler.

Dilekçede bulunması zorunlu şartlar:

Madde 4 – (Değişik: 2/1/2003-4778/26 md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisine veya yetkili makamlara verilen veya gönderilen dilekçelerde, dilekçe sahibinin adı-soyadı ve imzası ile iş veya ikametgâh adresinin bulunması gerekir.

Gönderilen makamda hata:

Madde 5 – Dilekçe, konusuyla ilgili olmayan bir idari makama verilmesi durumunda, bu makam tarafından yetkili idari makama gönderilir ve ayrıca dilekçe sahibine de bilgi verilir.

İncelenemeyecek dilekçeler:

Madde 6 – Türkiye Büyük Millet Meclisine veya yetkili makamlara verilen veya gönderilen dilekçelerden;

- a) Belli bir konuyu ihtiva etmeyenler,
- b) Yargı mercilerinin görevine giren konularla ilgili olanlar,
- c) 4 üncü maddede gösterilen şartlardan herhangi birini taşımayanlar,

İncelenemezler.

Dilekçenin incelenmesi ve sonucunun bildirilmesi:

Madde 7 – (Değişik: 2/1/2003-4778/27 md.)

Türk vatandaşlarının ve Türkiye’de ikamet eden yabancıların kendileri ve kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri konusunda yetkili makamlara yaptıkları başvuruların sonucu veya yapılmakta olan işlemin safahatı hakkında dilekçe sahiplerine en geç otuz gün içinde gerekçeli olarak cevap verilir. İşlem safahatının duyurulması halinde alınan sonuç ayrıca bildirilir.

Türkiye Büyük Millet Meclisine yapılan başvuruların incelenmesi:

Madde 8 – (Değişik: 2/1/2003-4778/28 md.)

Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderilen dilekçelerin, Dilekçe Komisyonunda incelenmesi ve karara bağlanması altmış gün içinde sonuçlandırılır. İlgili kamu kurum veya kuruluşları Türkiye Büyük Millet Meclisi Dilekçe Komisyonunca gönderilen dilekçeleri otuz gün içinde cevaplandırır. İnceleme ve karara bağlamanın esas ve usulleri Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünde gösterilir.

(Ek fıkra: 1/12/2011-6253/41 md.) Dilekçe Komisyonu, görevleri ile ilgili olarak, kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları ile özel kuruluşlardan her türlü bilgi ve belgeyi almak, ilgilileri çağırıp bilgi almak, idari denetimin yapılmasını istemek, bilirkişi görevlendirmek ve yerinde inceleme yapmak yetkisine sahiptir. Bu yetkinin kullanılması durumunda kamu kurum ve kuruluşları ile kamu personeli, talep edilen bilgi ve belgeyi vermek, idari denetimi yapmak ve yerinde inceleme için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür.

Kaldırılan hüküm:

Madde 9 – 26 Aralık 1962 tarih ve 140 sayılı Türk Vatandaşlarının Türkiye Büyük Millet Meclisine Dilekçe ile Başvurmaları ve Dilekçelerin İncelenmesi ile Karara Bağlanması ve Düzenlenmesine Dair Kanun yürürlükten kaldırılmıştır.

Geçici Madde 1 – (3071 sayılı Kanunun kendi numarasız geçici maddesi olup teselsül için numaralandırılmıştır.)

Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünde gerekli değişiklikler yapılmaya kadar, 140 sayılı Türk Vatandaşlarının Türkiye Büyük Millet Meclisine Dilekçe ile Başvurmaları ve Dilekçelerin İncelenmesi ile Karara Bağlanması ve Düzenlenmesine Dair Kanunun Dilekçe Komisyonunun çalışma esas ve usullerine ilişkin hükümlerinin uygulanmasına devam olunur.

Yürürlük:

Madde 10 – Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme:

Madde 11 – Bu Kanun hükümlerini Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı ile Bakanlar Kurulu yürütür.

Ek.3.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Madde 19: “Herkesin görüş ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak, herhangi bir kısıtlanma olmadan görüş edinme ve herhangi bir yoldan ve hangi ülkede olursa olsun bilgi ve düşüncelerini arama, alma ve yayma özgürlüğünü içerir.”

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

Madde 10 – İfade Özgürlüğü

“Herkes görüşlerini açıklama ve anlatma özgürlüğüne sahiptir. Bu hak kanaat özgürlüğü ile kamu otoritelerinin müdahalesi ve ülke sınırları söz konusu olmaksızın haber veya fikir almak ve vermek özgürlüğünü de içermektedir. Bu madde, devletlerin radyo ve televizyonlarını bir izine bağlı tutmalarına engel değildir.”

“Kullanılması durumunda görev ve sorumluluk gerektiren bu özgürlükler, demokratik olan toplumlarda, zorunlu tedbirler adı altında, ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu emniyetinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, kişilerin şöhret ve haklarının korunması, veya yargı gücünün otoritesinin ve tarafsızlığının sağlanması için yasayla öngörülen bazı şekil ve biçim koşullarına, sınırlamalara ve yaptırımlara bağlanabilir.”

“Madde 8” : “Herkes, kendi hakkında toplanmış olan bilgilere erişme ve bunlarda düzeltme yaptırma hakkına sahiptir.”

Madde 41: “Hakkaniyete uygun tatmin Mahkeme işbu Sözleşme ve protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmeci Tarafın iç hukuku bu ihlali ancak kısmen telafi edebiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, zarar gören tarafın hakkaniyete uygun bir surette tatminine hükmeder.”

Madde 42: “Dairelerin kararları Dairelerin kararları, 44. maddenin 2. fıkrası hükümleri uyarınca kesinleşir.”

Ek.4.

Birleşmiş Milletler Siyasi ve Medeni Haklar Sözleşmesi

19. Madde – İfade Özgürlüğü”

“1.Herkesin, herhangi müdahale ile olmadan bir fikre sahip olma hakkı vardır.

2.Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak bir kimsenin ülke sınırlarıyla sınırlanmaksızın sözlü, yazılı veya basılı veya sanatsal ürün şeklinde veya kendi tercih ettiği başka bir iletişim vasıtasıyla her türlü bilgi ve düşüncüyü arama, edinme ve ulaştırma özgürlüğünü de içerir.

3.Bu maddenin ikinci fıkrasındaki haklar özel bir ödev ve sorumluluk ile kullanılır. Bu nedenle bu hak, sadece hukuken öngörülen ve aşağıdaki sebeplerle gerekli olan sınırlamalara tabi tutulabilir:

a)Başkasının haklarına ve itibarına saygı;

b)Ulusal güvenliği veya kamu düzenini veya sağlık ve ahlakı koruma.”

Aarhus Konvansiyonu

“1.Taraflar bu konvansiyonun çevresel konularla ilgili olarak kişilerin bilgiye erişimleri, karar alma sürecine katılmaları ve yargıya erişimleri ile ilgili olarak gerekli olan yasal düzenlemeleri yapacak, ilgili öteki önlemleri alacaklardır.”

“2. Taraflar çevresel sorunlarla ilgili bilgi edinme, kararlara katılma ve yargıya ulaşım konularında gereksinim duyan kişilere yardımcı olacak ve yol gösterecektir.”

“3.Taraflar çevre sorunları ile ilgili olarak bilgi edinme, kararlara katılma ve yargıya erişme konusunda kamunun çevresel bilinç seviyesini arttıracak ve çevresel eğitim çalışmalarını geliştireceklerdir.”

“4.Taraflar çevresel koruma çalışmalarının geliştirilmesini amaçlayan dernekleri, örgütleri veya grupları uygun şekilde tanıyacak, bu örgütlerin çalışmalarını destekleyecek ve ulusal hukuk sistemlerinin bu yükümlülüğe uygun olmasını güvence altına alacaklardır.”

“5.Taraflar bu konvansiyonun öngördüğü şekilde haklarını kullanmak isteyen kişileri cezalandırmayacak, kovuşturmayacak ve baskı altına almayacaktır.”

“6.Gerçek kişiler, yurttaşlık ve ülke ayrımcılığı yapılmaksızın, bu konvansiyon çerçevesinde çevresel sorunlarla ilgili olarak bilgi edinebilecek, karar almaya katılma olanaklarına sahip olacak ve yargıya ulaşabileceklerdir. Tüzel kişilerle ilgili olarak tüzel kişinin kayıtlı olduğu yer veya çalışma merkezi gibi özellikler bu alanlarda bir ayrımcılık yapma nedeni olmayacaktır.”

Ek.5.

Avrupa Birliği Temel İnsan Hakları Şartı

“Madde 11, İfade ve Bilgi Özgürlüğü”

“1.Herkes ifade özgürlüğüne sahiptir. Bu hak, kamu yetkililerinin müdahalesi olmaksızın ve sınırları dikkate almaksızın görüş sahibi olma, bilgi ve düşünce edinme ve yayma özgürlüğünü de içerir.”

“2.Medya özgürlüğüne ve çoğulculuğuna saygı gösterilecektir.”

“Madde 41, İyi Yönetim Hakkı”

“1.Herkes birlik organları ve kurum tarafından, işlerinin tarafsız, adil ve makul bir süre içinde çözümlenmesi hakkına sahiptir.”

“2.Bu hak şunları içerir:”

“-Kişilerin haklarında kendilerini olumsuz olarak etkileyecek kişisel önlemlerin alınmasından önce dinlenme(savunma) hakkı”

“-Meşru sayılan gizlilik, mesleki sır ve iş sırrı kavramlarına saygılı olmak koşulu ile kişilerin kendileri ile ilgili davalara erişme hakkı”

“-Yönetimin kararlarını gerekçelendirmesi zorunluluğu”

“3.Herkes birliğe ait kuruluşların görevlerini yaparken yol açabilecekleri zararların üye devletlerin hukuklarının ortaklaşa kabul ettiği ilkelere uygun olarak giderilmesini istemek hakkına sahiptir.”

“4.Herkes birlik kurumlarına anlaşmanın kabul ettiği dillerden biri ile yazılabilir ve kişilere bu dil kullanılarak yanıt verilmesi zorunludur.”

Kanun-i Esasi

14. Madde

“ Tebaai Osmaniyeden bir veya bir kaç kişinin gerek şahıslarına ve gerek umuma müteallik olan kavanin ve nizamata muhalif gördükleri bir maddeden dolayı işin merciine arzuhal verdikleri gibi Meclisi Umumiye dahi müddei sıfatile imzalı arzuhal vermeğe ve memurinin ef’alinden iştikâye selâhiyetleri vardır.”

52. Madde

“Bir kimse şahsına müteallik dâvasından dolayı Meclisi Umuminin iki Heyetinden birine arzuhal verdiği halde eğer evvelâ ait olduğu memurini Devlete veyahut o memurların tabi bulundukları mercie müracaat et-mediği tebeyyün ederse arzuhali red olunur.”

Ek.6.

1982 Anayasası 74. Madde ilk hali :

"Vatandaşlar, kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir. Kendileriyle ilgili başvurularının sonucu, dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir ve bu hakkın kullanılma biçimi kanunla düzenlenir" hükmünü içermekteydi.

1982 Anayasası 74. Madde düzenlenmiş hali:

"Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar, kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir.

Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu, gecikmeksizin dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir.

Bu hakkın kullanılma biçimi kanunla düzenlenir."

1982 Anayasası 72. Madde:

"Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye'de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikayetleri hakkında, yetkili makamlara ve TBMM'ye yazı ile başvurma hakkına sahiptir. Kendileri ile ilgili başvurmanın sonucu gecikmeksizin dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir. Bu hakkın kullanım biçimi kanun ile düzenlenir."

Ek.7.

Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi

“Tüm yurttaşların bizzat ya da temsilcileri aracılığıyla verginin gerekliliğini belirlemeye, vergilemeyi serbestçe kabul etmeye, vergi gelirlerinin kullanılmasını gözlemeye ve verginin miktarını, matrahını tahakkuk biçim ve süresini belirlemeye hakkı vardır.”

Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi madde 15 şu hükmü içermektedir: “Toplumun tüm kamu görevlilerinden, görevleriyle ilgili olarak hesap sorma hakkı vardır.” Nitekim yönetimde açıklık ve hesap verilebilirlik, BEH'nın temel unsurlarıdır.

Ek.8.

BAŞBAKANLIK BİLGİ EDİNME DEĞERLENDİRME KURULUNA

İtiraz Eden	Metin girmek için burayı tıklayın.
Başvurunun Yapıldığı Kurum veya Kuruluş:	Metin girmek için burayı tıklayın.
Kurum veya Kuruluşa Başvuru Tarihi:	Tarih girmek için burayı tıklayın.
Kurum veya Kuruluşun Cevap Tarihi:	Tarih girmek için burayı tıklayın.

İTİRAZ KONUSU

Metin girmek için burayı tıklayın.

Ad Soyad

Tarih

*Belgeden çıktı aldıktan sonra Ad-Soyad bölümünün altına imzanızı atmayı unutmayınız.

Adres :

Telefon :

EKİ:

1- Kurum veya kuruluşa yapılan bilgi edinme başvurusu sureti, ☐

2- Kurum veya kuruluştan gelen cevabi yazı sureti, ☐

3- Avukat aracılığıyla yapılan başvurularda vekâletname sureti, ☐

4- Tüzelkişi başvurularında bilgi edinme başvurusu ve itiraz dilekçesinde imzası bulunan yetkili/yetkililerin yetki belgesi ya da imza sirküleri sureti, ☐

ÖZGEÇMİŞ

09 Ocak 1985 İstanbul Doğumluyum, Üniversiteye kadar olan eğitimimi Bakırköy İlçesinde tamamladıktan sonra, 2013 yılında Beykent Üniversitesi, Uluslararası Ticaret Bölümünden mezun oldum. Mezun olduğum tarihten itibaren özel bir şirkette uluslararası ticaret bölümünde çalışmaktayım. 2014 yılında ise Beykent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında, yüksek lisans eğitimime başladım.

İlgi alanlarım ekonomi, politika, ve sivil toplum kuruluşları faaliyetleridir.

Yabancı dilim İngilizcedir.

